

MOSLIMS OP TV

‘Moslims op TV’

Een onderzoek naar de representatie van moslims bij
nieuws-, achtergrond- en praatprogramma’s van de
Nederlandse Publieke Omroep.

NieuwWij
verbindt de verschillen

‘Moslims op TV’

**Een onderzoek naar de representatie van moslims bij
nieuws-, achtergrond- en praatprogramma’s van de
Nederlandse Publieke Omroep.**

Auteur: drs. Tayfun Balçık

Een initiatief van:
The Hague Peace Projects
Stichting Nieuw Wij
Republiek Allochtonië

INHOUD

Inleiding	4	
1	Moslims in ‘pro-diverse berichtgeving’	11
	1.1 Inleiding	11
	1.2 Hoe zag ‘pro-divers nieuws’ er uit in de onderzochte periode?	12
	1.3 Ongemak, weerstand en antipathie bij pro-divers nieuws	20
	1.4 Wie maakte het ‘pro-diverse nieuws’?	26
2	De gewelddadige moslim	29
	2.1 Inleiding	29
	2.2 ‘Moslimgeweld’ op Nederlandse TV: welke vormen van ‘moslimgeweld’ komen aan bod?	30
	2.3 Terreurberichtgeving: terreur is vooral moslimterreur bij onderzochte TV	36
	2.4 Het Nederlandse TV-geheugen over terreur: 9/11, Bataclan en Hebdo	37
	2.5 Missen we iets? Voorzichtigheid troef bij ‘wit geweld’.	38
	2.6 Wie maakt het nieuws over de ‘gewelddadige moslims’?	42
3	Wij-Zij denken	45
	3.1 Inleiding	45
	3.2 De Wij-Zij framingsmatrix	46
	3.3 Islamitische wij-zij denkers in het nieuws	49
	3.4 Wie maakte het nieuws over wij en zij?	51
4	Criminaliteit en overlast	54
	4.1 Inleiding	54
	4.2 Om wat voor criminaliteit gaat het bij de verschillende programma’s?	55
	4.3 Wie maakte het nieuws over criminaliteit?	61
5	De moslim in ‘onze geschiedenis’	63
	5.1 Inleiding	63
	5.2 Framingsmatrix bij ‘onze geschiedenis’	64
	5.3 Het Nederlandse koloniale verleden (1): Jan Pieterszoon Coen en de standbeeldendiscussie	66
	5.4 Het koloniale verleden (2): Nederlands-Indië, Indonesië en de Indië-herdenking	71
	5.5 Wie maakte het nieuws over ‘onze moslimgeschiedenis’?	76
6	Conclusie	78
Colofon		80

INLEIDING

Dit is het rapport Moslims op TV. Van 1 juni 2020 t/m 31 augustus 2020 is op systematische wijze bijgehouden hoe er over 'de moslims' en/of 'de islam' bij de vijf goed bekeken nieuws-, achtergrond en praatprogramma's van de Nederlandse Publieke Omroep wordt bericht: Goedemorgen Nederland, Een Vandaag, NOS Acht uur Journaal, Nieuwsuur en Op1.¹

Moslims op TV kan als een 'vervolgonderzoek' worden gezien van 'Moslims in Nederlandse kranten', het eerdere project dat in samenwerking met Republiek Allochtonië en Nieuw Wij is uitgevoerd.² Uit dat onderzoek bleek, zoals ook veel ander onderzoek heeft aangetoond - zie bijvoorbeeld het proefschrift *Seeing through the Archival Prism: A History of the Representation of Muslims on Dutch Television*, van dr. Andrea Meuzelaar en het artikel *Clichés domineren beeldvorming moslims op tv*³ van drs. Ewoud Butter - dat over moslims vooral negatief nieuws domineert, het pover is gesteld met de moslimrepresentatie, en dat meer 'moslimbetrokkenheid' in de berichtgeving een nuancerende werking kan hebben.

'Hoe is de situatie in Hilversum?' was onze reactie na de presentatie van het rapport over Nederlandse kranten bij een volgepakte Pakhuis de Zwijger in 2019.⁴ Daar kwam dit initiatief over Moslims op TV uit voort, drie maanden lang kwalitatieve en kwantitatieve inhoudsanalyse van Nederlandse nieuws-, achtergrond- en praatprogramma's. In het kader van dit project zijn vorig jaar artikelen van Ewoud Butter⁵ van Republiek Allochtonië⁶ en Theo Brand⁷ van Nieuw Wij⁸ verschenen én bovendien de online bespreking van tv-fragmenten met de PhD-studenten Tasniem Anwar, Sakina Loukili, de antropoloog Martijn de Koning en de journalist Hassnae Bouazza.⁹

Bij het onderzoek dat voor u licht moet wel drie kanttekeningen worden gemaakt. Ten eerste is een TV-programma geen krant die men op de eigen tempo openslaat en leest. TV is sneller, dynamischer en complexer dan inkt op papier. Er gebeurt veel meer op één en hetzelfde moment. Zo zijn er presentatoren en gastsprekers, die elkaar interrumpen, boos of verveeld kijken, geen antwoord geven op een vraag enz., terwijl dit allemaal gaande is, verschijnen er op de achtergrond ook beelden met tekst, en worden introfilmpjes voorzien van bepaalde deuntjes. Hoewel op al deze punten zeer zeker is gelet en ook is meegenomen in het onderzoek, was het qua tijd ondoenlijk om - naast de inhoudelijke categorisatie om algemene uitspraken te kunnen doen - om één uitzending tot 'twee cijfers achter de komma' te analyseren. Dus hoeveel minuten tijd één spreker wel heeft gehad en de ander niet, en hoe vaak zij wel of niet is geïnterrupteerd is niet kwantitatief gecheckt.

¹ Zie: <https://kijkonderzoek.nl/component/kijkcijfers/file,n1-0-1-p>

² [https://www.republiekallochtonie.nl/userfiles/files/2019-03-19-Rapport-Moslims-in-NL-kranten-THPP-NW-RA-1\(1\).pdf](https://www.republiekallochtonie.nl/userfiles/files/2019-03-19-Rapport-Moslims-in-NL-kranten-THPP-NW-RA-1(1).pdf)

³ <https://www.nieuwwij.nl/media/cliches-domineren-beeldvorming-moslims-op-tv/>

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=UTwixKY0W4c&feature=youtu.be>

⁵ <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/feiten/factcheck-is-er-minder-aandacht-voor-islam-en-moslims-in-de-media> + <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/cliches-domineren-beeldvorming-moslims-op-tv>

⁶ <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/tag/moslimsoptv>

⁷ <https://www.nieuwwij.nl/interview/tayfun-balcik-onderzoekt-beeldvorming-moslims-op-tv/> + <https://www.nieuwwij.nl/media/moslim-zwart-het-vijandbeeld-wisselt-maar-doet-zijn-werk/>

⁸ <https://www.nieuwwij.nl/dossiers/moslims-op-tv/>

⁹ <https://www.facebook.com/watch/MoslimsopTV/>

Ten tweede: met de geselecteerde programma's is het tot op zekere hoogte appels met peren vergelijken. Het gaat namelijk om verschillende soorten programma's. Zo is het NOS acht uur journaal een nieuwsprogramma, EenVandaag en Nieuwsuur achtergrondprogramma's, en Goedemorgen Nederland en Op1 praatprogramma's (die niet alleen nieuws, maar ook amusement of human interest bieden). Allemaal zenders met een verschillend doel en een verschillende formule. Interessant is in dit verband het veelvuldig gebruik bij WNL van de 'opiniemaker'. Een gast die niet zozeer wordt gekozen vanwege een specifieke deskundigheid, maar vanwege een gepeperde mening en/of bekendheid. OP1 – dat een samenwerkingsverband is met verschillende omroepen met eigen presentatieduo's - doet dit ook (zeker wanneer WNL voor de presentatie zorgt), maar minder.

Ten slotte nog een punt over de periode van het onderzoek: 1 juni 2020 t/m 31 augustus 2020. Een tijd met relatief weinig specifiek nieuws over moslims, Corona was dominant bij alle uitzendingen, zoals het nu nog steeds is. Aan de andere kant viel de onderzoeksperiode ook precies samen met de wereldwijde Black Lives Matter protesten, die ook in Nederland tot veel opschudding heeft gezorgd en waar sommige Nederlandse moslims zich ook tot aangetrokken voelden.

Voor veel moslims was desalniettemin de verminderde aandacht in de media ergens ook veelzeggend: 'wanneer het echt over iets gaat, dan valt alles wat geen nieuws hoort te zijn over ons op de achtergrond', was een veelgehoorde reactie. En achtergrond is in dit geval het juiste woord, hoewel er dus weinig nieuws over moslims specifiek was, bleven de berichten die wel het nieuws haalden over moslims in absolute aantallen hoofdzakelijk negatief. Die kwamen op een later moment (na de turfperiode) massaal weer naar de voorgrond, bijvoorbeeld tijdens de moord op de Franse geschiedenisleraar Samuel Paty, de kandidaatstelling van Kauthar Bouchallikht voor GroenLinks, en recent de terugtrekking van de schrijver Abdelkader Benali voor de 4-mei lezing. Ook viel bij het uiteenvallen van Forum voor Democratie of de presentatie van het verkiezingsprogramma van de PVV op hoe huiverig media zijn om islamofobie en/of anti-zwart racisme te benoemen, terwijl er wel over antisemitisme wordt gesproken.

Zo is er nog veel te zeggen over 'de moslims' en onze media. En dat gebeurt ook in dit onderzoek.

Veel leesplezier!

ONDERZOEKSVRAGEN

Moslims op TV heeft de volgende onderzoeksvragen:

Hoe worden moslims op televisie geportretteerd?

De bijbehorende deelvragen zijn:

- a. Wat zijn de veelgebruikte woorden en beelden in de berichtgeving over moslims? In hoeverre is er sprake van eenzijdige berichtgeving als het gaat om de thema's die worden aangekaart?
- b. In hoeverre worden bekende stereotypen over moslims door de onderzochte tv-items bevestigd of juist ontkracht?
- c. Waar ligt de sympathie in de onderzochte programma's: bij moslims, bij leden van de niet-moslim meerderheidsbevolking?
- d. 1 - Zijn er mensen met een mogelijke moslimachtergrond betrokken bij de berichtgeving als presentator of redacteur?

2 - In hoeverre worden moslims en/of mensen met een mogelijke moslimachtergrond aan het woord gelaten, bijvoorbeeld als expert of als vox-pop?

Toelichting bij gehanteerde begrippen en methodiek:

Eenzijdige berichtgeving (1):

over 'de moslims' en/of 'de islam': het ontbreken van veelzijdig nieuws over 'de moslims' en/of 'de islam'. Voorbeeld: het weergeven van 'de islam' als een uniform, monolithisch blok zonder oog voor de grote diversiteit binnen 'de islam', alleen maar berichtgeving over 'de gewelddadige islam' waardoor een veelzijdig begrip over 'de moslims' en/of 'de islam' niet kan ontstaan.

Eenzijdige berichtgeving (2):

over 'de moslims' en/of 'de islam': wanneer in berichtgeving over 'de moslims' en/of 'de islam' moslims zelf niet of weinig aan het woord worden gelaten.

Thema:

om grip te krijgen op de berichten over 'de moslims' en/of 'de islam' zijn al deze berichten handmatig bijgehouden, gedigitaliseerd en opgenomen in een databank (op verzoek beschikbaar), en later gecategoriseerd in 'thema's'. Ter illustratie: berichtgeving over 'jihadisme', 'Irakoorlog', 'spanningen met Turkije' zijn allemaal geschaard onder het thema 'de gewelddadige moslim'. De thema's zijn zo vastgesteld aan de hand van de beschikbare berichtgeving. Wanneer in een bericht 'gewelddadige moslims' ook worden geassocieerd met 'vrouwenonderdrukking' dan wordt hetzelfde bericht ook onder het thema 'onvrije moslima' gecategoriseerd.

Frequentiepercentage:

het percentage dat aan een thema wordt gekoppeld, nadat het door het totaal aantal berichten (per programma) is gedeeld. Het thema met het hoogste frequentiepercentage is het thema waarmee 'de moslims' en/of 'de islam' het vaakst mee worden geassocieerd in de berichtgeving.

Sympathie:

gevoel van genegenheid, verbondenheid met (in dit onderzoek) 'de moslims' en/of 'de islam'. Het tegenovergestelde van 'antipathie', gevoelens van afkeer. Afhankelijk van de termen die in berichtgeving met moslims worden gebruikt, wordt de mate van sympathie of antipathie beoordeeld. Zo is terminologie als 'Nederlandse vrouwen' die bijvoorbeeld in Koerdische kampen in Noord-Syrië geïnterneerd zijn vanwege mogelijke terrorisme sympathieker tegenover de desbetreffende persoon met moslimachtergrond, dan een term als 'IS-vrouwen' of 'jihadbruiden' waar meer wantrouwen en stereotypering van uitspreekt. Bekende stereotypen over moslims: gewelddadige terroristen, vrouwenonderdrukkers, antisemitisch, homofob.¹⁰

Moslimachtergrond:

Nieuwsmakers (in deze studie: presentatoren, nieuwslezers, redacteurs die worden genoemd bij een item) of personen die in berichtgeving voorkomen waarvan wordt aangenomen dat zij moslims zijn (of geweest) en/of een achtergrond hebben (gehad) in een islamitische omgeving. Dat is uiteraard in flinke mate speculatief. De term 'moslimachtergrond' dient hier als 'strategic

¹⁰ Interessant in dit verband is het onderzoek van Nel Ruigrok en anderen, in het volgende artikel van Ewoud Butter wordt het onderzoek kort beschreven: <https://ewoudbutter.wordpress.com/2019/03/22/dertig-jaar-onderzoek-naar-de-berichtgeving-over-moslims-in-de-nederlandse-media-deel-iii/>

essentialism¹¹: we weten in de meeste gevallen niet met zekerheid welke auteurs precies een moslimachtergrond hebben, maar we kunnen wel een ruwe schatting maken op basis van de namen van auteurs (tenzij de geloofsachtergrond van een auteur algemeen bekend is). Bijvoorbeeld, de kans dat iemand met de naam Hassan Suleimani een moslimachtergrond heeft is vaak groter dan iemand met de naam Jan Steen.

Moslimbetrokkenheid:

in hoeverre mensen met een mogelijke moslimachtergrond 'gehoord' (als expert of vox-pop) zijn in het nieuws of als nieuwsmaker het nieuws hebben geproduceerd, als journalist, redacteur of columnist. Hierbij geldt dezelfde kanttekening als hierboven gemaakt bij 'moslimachtergrond'. Ook de term moslimbetrokkenheid dient hier als 'strategic essentialism'.

Reportages, nieuwsitems, korte berichten:

In de analyse zijn alle nieuwsitems, reportages, overgangsmomenten, voorbij komende balkjes met tekst meegenomen die direct of indirect met 'de moslims' en/of 'de islam' te maken hebben

Citaten/woordgebruik, en vormen van berichtgeving:

Het maakt nogal verschil wanneer termen gebruikt worden door redacties of journalisten zelf of wanneer termen in citaatvorm (bijvoorbeeld: 'de PKK wordt in Turkije gezien als een terreurorganisatie' vs 'de terreurgroep IS') worden gebruikt. Daar is ook naar gekeken, en zal in de analyse meegenomen worden. Aan de andere kant heeft het veelvuldige gebruik van stigmatiserende woorden of beelden in een vanzelfsprekend negatief effect, al helemaal als dat het enige is waarover wordt bericht. In dit onderzoek gaat het met name om de frequentie van bepaalde nieuwsonderwerpen of termen waarmee 'de moslims' en/of 'de islam' in verband mee worden gebracht.

METHODE

Om een antwoord te kunnen formuleren op de hierboven gestelde vragen maken we gebruik van een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse. Hierbij worden woorden, uitdrukkingen en symbolen geanalyseerd, zoals omschreven in Methoden voor journalism studies (Willem Koetsenruijter, 2018). Resultaten zijn de frequenties waarin deze eenheden gebruikt worden. Dit doen we via de volgende stappen:

Sampling (deelvraag 1)

Alles wat direct of indirect over 'de moslims' en/of 'de islam' is verschenen in de periode 1 juni 2020 t/m 31 augustus 2020 is systematisch bijgehouden en in een database opgenomen. Die zijn op verzoek beschikbaar. Elke dag zijn tv-programma's achter de laptop bekeken op:

1. Items waarin termen als moslim, moslims, islam, islamitisch, islamitische, moskee, moskeeën enz. worden gebruikt;
2. Items waarin mensen met een mogelijke moslimachtergrond figureren en/of zelf deelnemen aan het nieuws als journalist, presentator, opiniemaker, expert of vox pop;
3. Items over 'islamitische landen' en/of landen waar een significant deel van de bevolking zichzelf als 'islamitisch' definieert en als minderheid in het nieuws voorkomt.

Units of analysis (deelvraag 1, 2 en 3)

¹¹ De term 'strategic essentialism' is gemunt door de filosoof, literatuurtheoreticus en feminist Gayatri Chakravorty Spivak in de context van post-koloniale theorievorming. In het volgende artikel van Elisabeth Eide wordt de term bediscussieerd: <https://core.ac.uk/download/pdf/35073141.pdf>

Hier gaat het om syntactische en semantische elementen die uit het nieuwsaanbod veelvuldig naar boven komen. Het gaat hierbij om woorden en uitdrukkingen die we gaan turven. We starten, ook op grond van eerder onderzoek, met een lijst van veelgebruikte eenheden. Het gaat bijvoorbeeld om woorden waarmee moslims worden omschreven, maar ook om woorden waarmee bepaalde eigenschappen aan moslims of de islam worden toegedicht. Voorbeelden: 'buitenlanders', 'mislukte integratie', 'buitenlandse financiering'. Overigens, woorden krijgen betekenis in de context waarin ze gebruikt worden. Het maakt bijvoorbeeld uit of een weinig sympathiek woord als 'jihadbuid' of 'haatimam' wordt gebruikt in een hoofdredactioneel commentaar of in een citaat van een PVV-politicus. Het is belangrijk om in de analyse en categorisering van de berichten deze contexten mee te nemen.

Who's talking? (deelvraag 4)

We proberen ook een indicatie te krijgen van wie het nieuws maken, zodat duidelijk wordt of er binnen de redacties zwaartepunten liggen bij de diverse vormen van berichtgeving. Dit is een complex proces: verschillende actoren op een redactie bepalen welk nieuws wordt gebracht en hoe en wanneer (invalshoek, perspectief, woordgebruik, bronnen, introfilmpjes, beeldmateriaal, plek in de uitzending etc.) het wordt gebracht. Veel van deze actoren zijn voor de kijker (en de onderzoeker) onzichtbaar. De voor ons enige 'zichtbare' actor in dit proces is de journalist/redacteur – indien zijn/haar naam vermeld wordt. Zo willen we inzicht krijgen in de mate waarin mensen met een mogelijke moslimachtergrond een stem krijgen in de berichtgeving over moslims, en in hoeverre stemmen vanuit de niet-moslim meerderheid overheersen. De term 'moslimachtergrond' dient hier zoals eerder aangegeven als 'strategic essentialism'.

Vijf uitgewerkte categorieën van berichtgeving over 'de moslims' en/of 'de islam'

De toepaste inhoudsanalyse in de periode 1-6-2020 t/m 31-8-2020 op de vijf onderzochte nieuws-, achtergrond- en praatprogramma's van de Nederlandse Publieke Omroep hebben als uitkomst (van de verzamelde berichten in de databanken) acht categorieën van berichtgeving opgeleverd, waarvan alleen de belangrijkste vijf zijn uitgewerkt:

1. 'Moslims in pro-divers nieuws', berichtgeving waarbij op een 'cultureel sensitieve' manier wordt bericht of de discriminatie van moslims wordt aangekaart en/of negatieve beeldvorming wordt ontkracht.
2. 'De gewelddadige moslim', berichtgeving met 'terreuraanslagen' van geradicaliseerde moslims of islamitische groeperingen, maar ook islamitische landen die oorlog voeren, of verwickeld zitten in een burgeroorlog.
3. 'Wij-Zij nieuws', tussen een verondersteld 'wij' die vaak als het 'westen', 'de joods-christelijke cultuur' wordt gedefinieerd en 'de moslims' en/of 'de islam' die een 'bedreiging' vormen vanwege 'islamisering', 'dubbele loyaliteiten' enz.
4. 'De criminele moslim', berichtgeving over zware criminaliteit of overlast waarin mensen met een mogelijke moslimachtergrond voorkomen en/of waarin mensen met een mogelijke moslimachtergrond worden gecriminaliseerd.
5. 'De moslim in onze geschiedenis', berichtgeving over 'onze geschiedenis' met raakvlakken met 'de moslims' en/of 'de islam'.

Deze categorieën zullen allemaal afzonderlijk behandeld worden in de volgende hoofdstukken, maar aan de hand van de frequentiepercentages is al een opmerkelijk verschil te ontwaren met het vorige

krantenonderzoek: 'pro-diversiteits' stond in de zomer van 2020 op de eerste plek, terwijl het in 2019 op de laatste plek stond. Dit heeft natuurlijk alles te maken met de BLM-demonstraties waardoor er ook aandacht kwam voor de uitsluiting van mensen met een mogelijke moslimachtergrond. Afgezien van deze gunstige ontwikkeling, valt verder op dat over 'de moslims' en/of 'de islam' nog steeds de negativiteit domineert.

TABEL 1 'Vijf belangrijkste thema's gerangschikt per programma op frequentiepercentage, na inhoudsanalyse in de periode 1-6-2020 t/m 31-8-2020

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS Acht uur Journaal	Nieuwsuur	Op1
24 berichten pro-diversiteit = 17,5%	31 berichten pro-diversiteit = 34,1%	37 berichten pro-diversiteit = 19,5%	27 berichten pro-diversiteit = 16,3%	30 berichten pro-diversiteit = 25,2%
28 berichten terreur en/of oorlogsgeweld = 20,4%	18 berichten terreur en/of oorlogsgeweld = 19,8%	28 berichten terreur en/of oorlogsgeweld = 14,7%	40 berichten terreur en/of oorlogsgeweld = 24,2%	26 berichten terreur en/of oorlogsgeweld = 21,8%
40 berichten wij-zij denken = 29,2%	9 berichten wij-zij denken = 9,9%	24 berichten wij-zij denken = 12,6%	21 berichten wij-zij denken = 12,7%	30 berichten wij-zij denken = 25,2%
18 berichten criminaliteit en/of overlast = 13%	18 berichten criminaliteit en/of overlast = 19,8%	34 berichten criminaliteit en/of overlast = 17,8%	25 berichten criminaliteit en/of, overlast = 15,2%	29 berichten over criminaliteit en/of overlast = 24,4%
25 berichten 'onze geschiedenis' en moslims = 18,2%	12 berichten 'onze geschiedenis' en moslims = 13,2%	15 berichten 'onze geschiedenis' en moslims = 7,9%	16 berichten 'onze geschiedenis' en moslims = 9,7%	14 berichten 'onze geschiedenis' en moslims = 11,8%
Totaal 137 berichten over moslims	Totaal 91 berichten over moslims	Totaal 190 berichten over moslims	Totaal 165 berichten over moslims	Totaal 119 berichten over moslims

Rood: nieuws met negatieve associaties.

Blauw: Berichtgeving die positief is over moslimdiversiteit en/of sympathiek staat tegenover 'de moslims' en/of 'de islam' in het nieuws, of, ten slotte, antipathie tegenover moslims blootlegt (bijvoorbeeld door discriminatie aan te kaarten en negatieve beeldvorming te ontcrachten).

In de volgende hoofdstukken worden de vijf categorieën afzonderlijk behandeld, waarbij het frequentiepercentage als leidraad is genomen voor de volgorde

Hoofdstuk 1 Moslims in ‘pro-diverse berichtgeving’

‘Een glasharde conclusie van de Autoriteit Persoonsgegevens. De belastingdienst discrimineerde jarenlang mensen met een dubbele nationaliteit. De vraag rijst: waar gebeurt dat nog meer? Dat er dingen goed misgingen bij de afdeling toeslagen van de belastingdienst was bekend. Maar dat daar structurele discriminatie op grond van afkomst achter zit gaat echt een stap verder. Institutioneel racisme bij de overheid. Dat is nogal wat.’¹² – NOS Journaal – 17-7-2020

Een week lang demonstraties tegen racisme, en dat je dan dus voornamelijk over 1,5 meter en Femke Halsema aan het debatteren bent, dat laat gewoon zien dat er in de Kamer geen mensen zitten die doorgronden waar dit protest nou om ging. Wij zitten nu met deze discussie over racisme, omdat vorige generaties hem niet goed hebben gevoerd en niet hebben opgelost. – Siewerd de Jong ChristenUnie Jongeren - Nieuwsuur (11-6-2020)¹³

‘Waarom ik bezwaar heb tegen die term institutioneel racisme is omdat, voor je het weet zeg je tegen blanke Nederlanders die zichzelf geen racist vinden: “ja, dat denk je wel, maar stiekem zitten er allemaal denkpatronen in jou die toch racistisch zijn”, ja dan ben je het land kwijt.’¹⁴ - premier Mark Rutte - Op1 (12-7-2020)

‘Als je uitzoemt zie je hoe makkelijk wij meegaan in verandering. En die verandering is toch wel een opgelegde vorm van onvrijheid door het moreel geweten van Nederland, door fitnessgoeroes die oproepen tot een boycot, dat is, ik ga het toch zeggen: NSB-gedrag.’¹⁵ – Op1-host Fidan Ekiz tegen Wilfred Genee van Voetbal Inside nav het gesprek over racisme – Op1 (28-6-2020)

1.1 Inleiding

Uit Tabel 1 komt naar voren dat ‘pro-divers nieuws’ over moslims van alle gecategoriseerde thema’s het hoogste frequentiepercentage (21,2%) had in de onderzochte periode. In absolute aantallen scoorde het NOS acht uur journaal het hoogst met 37 ‘pro-diverse berichtgeving’, terwijl Goedemorgen Nederland relatief het minst aan ‘pro-diverse berichtgeving’ deed. In dit hoofdstuk wordt er:

- a) cijfers en een algemene impressie gegeven over hoe de ‘pro-diverse berichtgeving’ eruit zag waar mensen met een mogelijke moslimachtergrond bij betrokken waren? Waar ging het over?
- b) de weerstand en antipathie geanalyseerd over ‘pro-divers nieuws’.
- c) cijfers gepresenteerd over wie het nieuws maakte en kort geïnventariseerd in hoeverre de

¹² https://www.npostart.nl/nos-journaal/17-07-2020/POW_04508373 (vanaf minuut 00:00)

¹³ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-06-2020/VPWON_1310824 (vanaf minuut 21:05)

¹⁴ https://www.npostart.nl/op1/12-07-2020/POW_04767985 (vanaf minuut 00:00)

¹⁵ https://www.npostart.nl/op1/28-06-2020/POW_04672769 (minuut 48:00)

‘moslimbetrokkenheid’ bij het nieuws mogelijkwerijs invloed had op positiviteit of negativiteit omtrent de berichtgeving over ‘pro-diverse onderwerpen’?

Wat met deze vragen wordt bedoeld zal nader worden toegelicht in de desbetreffende paragrafen.

1.2 Hoe zag ‘pro-divers nieuws’ er uit in de onderzochte periode?

In tabel 2 hieronder zijn de belangrijkste ‘pro-diverse onderwerpen’ opgenomen, waar mensen met een mogelijke moslimachtergrond direct of indirect bij betrokken waren.

TABEL 2 'Pro-divers nieuws' waar mensen met een mogelijke moslimachtergrond het vaakst bij betrokken waren

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS Acht uur journaal	Nieuwsuur	Op1
BLM/anti-racisme protesten = 8 berichten	BLM/anti-racisme protesten = 14 berichten	BLM/anti-racisme protesten = 18	BLM/anti-racisme protesten = 17	BLM/anti-racisme protesten = 15
‘misstanden, fouten, discriminatie bij belastingdienst’ = 8 berichten	‘misstanden, fouten, discriminatie bij belastingdienst’ = 6 berichten	‘misstanden, fouten, discriminatie bij belastingdienst’ = 7 berichten	‘misstanden, fouten, discriminatie bij belastingdienst’ = 5 berichten	Etnische profilering, racisme bij Nederlandse politie = 8 berichten
Etnische profilering, racisme bij Nederlandse politie = 5 berichten	Kansenongelijkheid in het onderwijs = 5 berichten	Kansenongelijkheid in het onderwijs = 5 berichten	Etnische profilering, racisme bij Nederlandse politie = 5 berichten	‘misstanden, fouten, discriminatie bij belastingdienst = 6 berichten

Black Lives Matter

Het belangrijkste ‘pro-diverse onderwerp’ in de onderzochte periode was ontegenzeggelijk de berichtgeving rondom de anti-racisme protesten van Black Lives Matter, waar ‘zwarte moslims’ sowieso¹⁶, maar ook de divers samengestelde islamitisch-Nederlandse gemeenschap zich ook door aangesproken voelde. Zo deden Nederlanders met een moslimachtergrond mee aan de demonstraties¹⁷, en kreeg de uitsluiting van moslims naar aanleiding van die protesten ook aandacht in de media, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt in een item van Een Vandaag.¹⁸ Ook werden Nederlanders met een mogelijke moslimachtergrond uitgenodigd om te praten over institutioneel racisme, zoals Nourdin el Ouali bij Op1¹⁹ en Massih Hutak bij Een Vandaag²⁰.

¹⁶ https://www.npostart.nl/eenvandaag/03-06-2020/AT_2135681 (vanaf minuut 08:24)

¹⁷ https://www.npostart.nl/nos-journaal/01-06-2020/POW_04508339 (minuut 09:50 en 11.28)

¹⁸ https://www.npostart.nl/eenvandaag/07-06-2020/AT_2143482 (vanaf minuut 28:00)

¹⁹ https://www.npostart.nl/op1-3-juni-2020/03-06-2020/POW_04675809 (vanaf minuut 07:00)

²⁰ https://www.npostart.nl/eenvandaag/01-06-2020/AT_2135679 (vanaf minuut 05:30)

Het gevoelige onderwerp over racisme werd vanuit verschillende kanten benaderd in een heftige periode. Zo verschenen ook items waarin ‘witte Nederlanders’ werden uitgedaagd tot introspectie. Bijvoorbeeld in een uitzending van Nieuwsuur met de jongerenorganisaties van politieke partijen.²¹ Alleen de jongerentak van Forum voor Democratie (JFVD) wilde niet meedoen, maar de voorzitter Frederik Jansen liet wel een reactie achter over de betekenis van Black Lives Matter vanuit hun optiek. Zie de screenshots hieronder.

De Nieuwsuur-journalist vroeg vervolgens aan Arie Rijnveld, toenmalig voorzitter van de SGP-jongeren en nu nummer 11 op de kandidatenlijst van de SGP voor de Tweede Kamerverkiezingen, het volgende:

‘De SGP wordt veel in verband gebracht met Forum voor Democratie. Voelt u zich daarbij thuis? Rijnveld moet even nadenken en zegt:

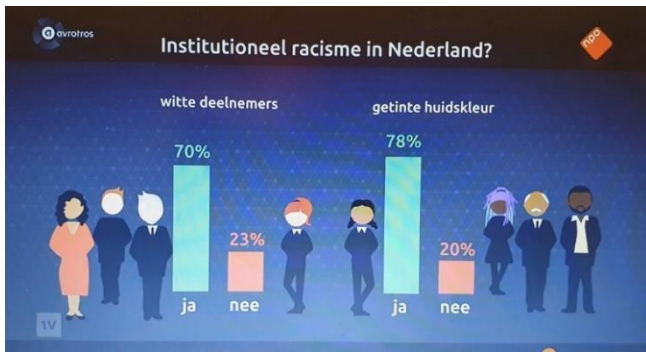
‘Ik voel me thuis bij Forum voor Democratie op de punten als het gaat over terughoudend zijn op migratie, alleen als dat leidt tot vreemdelingenhaat of eigen volk eerst of treintweets, ja dan zijn we verkeerd bezig.’

EenVandaag Opiniepanel

Ook EenVandaag pakte uit. In een grootschalig opiniepanel (35.000 deelnemers, van 10 t/m 15 juni 2020)²² werd bijvoorbeeld gekeken naar hoe institutioneel racisme en de protesten werden ervaren door verschillende groepen Nederlanders. Nederlanders met een migratieachtergrond zijn ondervertegenwoordigd in het vaste panel van EenVandaag, daarom werden verschillende organisaties en platforms (waaronder Republiek Allochtonië) benaderd de oproep om aan de peiling deel te nemen te verspreiden. Bij de presentatie van de resultaten werden de respondenten onderverdeeld in ‘witte deelnemers’ en mensen met een ‘getinte huidskleur’. Bij de laatstgenoemden prijkte ook een moslima met hoofddoek op de infographic, een ‘moslimvriendelijke’ of cultuursensitief detail in de berichtgeving dat in de onderzochte periode alleen bij EenVandaag te vinden was. Zie de screenshots hieronder.

²¹ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-06-2020/VPWON_1310824 (vanaf minuut 21:05)

²² https://www.npostart.nl/eenvandaag/15-06-2020/AT_2135691 (vanaf minuut 00:00)

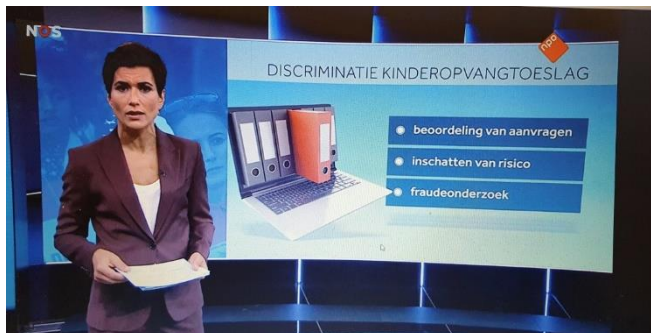

Bij het onderzoek werden vragen gesteld of mensen begrip hadden voor de demonstraties en of institutioneel racisme bestaat. Uit de resultaten bleek onder meer dat er een groot verschil was met betrekking tot begrip voor de demonstraties op de Dam tussen witte deelnemers en Nederlanders van kleur. Over het bestaan van institutioneel racisme was er een bevestigende consensus van ruim 70%. In deze uitzending kwam overigens ook de moslima Zamzam (zie screenshot hieronder) aan het woord die vertelde over haar grootste ervaring met discriminatie: onder advisering, terwijl ze wel dezelfde Cito-score had met haar toenmalige beste vriendin, een wit meisje.

Toeslagenaffaire

Op nummer twee, van het meeste voorkomende ‘pro-diverse onderwerp’, staat de aandacht voor de ‘toeslagenaffaire’ bij de belastingdienst. Tot de slachtoffers behoren ook veel Nederlandse moslims, die vaak een dubbele nationaliteit hebben. Het is interessant hoe dit verhaal zich ontwikkelde in de onderzoeksperiode, bijvoorbeeld in het NOS 20.00 uur journaal. Eerst (zie de links bij de voetnoten) kwam het nieuws in relatief korte berichten voorbij, met termen als ‘misstand’²³, ‘affaire’²⁴ en ‘fout’²⁵. Twee weken later was het echter de opening van het journaal (eerste citaat aan het begin van het hoofdstuk) in weinig voor de verbeelding sprekende woorden zoals ‘institutioneel racisme’ en ‘structurele discriminatie’. Er werd bovendien ruim zes minuten aandacht aan besteed met specifieke toelichting, bijvoorbeeld om hoeveel mensen het ging, bij welke controlemomenten het voorkwam, hierbij ondersteund door heldere afbeeldingen op de achtergrond. Zie de screenshots hieronder.

Ook bij EenVandaag²⁶, Op1²⁷ en Goedemorgen Nederland²⁸ verschenen er spraakmakende uitzendingen over de toeslagenaffaire, hetgeen vooral te maken had met de gedrevenheid van de gasten aan tafel: de Kamerleden Pieter Omtzigt en Renske Leijten die zich in het dossier hadden vastgebeten. Omtzigt maakte in zijn optredens (bij Op1 en Goedemorgen Nederland) ook verwijten naar de journalistiek over deze zaak: ‘Tienduizenden burgers gingen kapot al die jaren en er was nul media-aandacht.’ In deze uitzendingen zijn de toeslagenouders zelf ook niet echt aan het woord (behalve bij één uitzending van Op1, met de gedupeerde ouder Ahmed Bouchallikht), er wordt vooral over de toeslagenouders gesproken, of ze zijn te zien in achtergrondafbeeldingen (waaronder een moslima bij de uitzending van Op1, zie screenshots hieronder).

²³ https://www.npostart.nl/nos-journaal/02-06-2020/POW_04508340 (vanaf minuut 17:00)

²⁴ https://www.npostart.nl/nos-journaal/17-06-2020/POW_04508351 (vanaf minuut 15:14)

²⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/02-07-2020/POW_04508362 (vanaf minuut 12:00)

²⁶ https://www.npostart.nl/eenvandaag/07-07-2020/AT_2143594 (vanaf minuut 00:00)

²⁷ https://www.npostart.nl/op1/18-06-2020/POW_04675820 (vanaf minuut 11:07) +

https://www.npostart.nl/op1-8-juli-2020/08-07-2020/POW_04747787 (vanaf minuut 14:15) +

https://www.npostart.nl/op1/13-07-2020/POW_04747790 (vanaf minuut 30:00)

²⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/29-06-2020/POW_04671262 (vanaf minuut 07:00)

Racisme bij de politie

Het derde grote onderwerp bij 'pro-divers nieuws' was 'etnische profilering', 'racisme' en 'diversiteit' bij de politie in Nederland. Deze discussie speelt al veel langer, maar kreeg door de BLM-demonstraties weer extra aandacht. Zo waren interessante gesprekken bij Op1 met o.a. Nancy Jouwe²⁹, Jörgen Raymann³⁰ en Dionne Abdoelhafiez Khan³¹ van Control Alt Delete die allen kritische noten kraakten over racisme bij de politie. Ook het gesprek tussen de politie en journalist Gijs Rademaker was interessant, omdat uit het kwantitatieve onderzoek van EenVandaag bleek dat er een groot verschil is tussen de ervaring van discriminatie tussen verschillende groepen Nederlanders:

*"24 procent van de gekleurde ondervraagden was wel eens slachtoffer van racisme door een overheidsdienst (niet politie), tegenover 5 procent van de witte mensen met die ervaring. Vergelijkbare cijfers (29 versus 3 procent) zien we bij ervaringen met de politie. Gekleurde ondervraagden lichten toe dat zij vaker dan hun witte vrienden of familie worden gefouilleerd of staande gehouden (zie ook achtergrondafbeelding bij screenshot hieronder)."*³²

²⁹ https://www.npostart.nl/op1-5-juni-2020/05-06-2020/POW_04675811 (vanaf minuut 16:00)

³⁰ https://www.npostart.nl/op1-15-juni-2020/15-06-2020/POW_04675817 (vanaf minuut 00:00)

³¹ https://www.npostart.nl/op1/28-08-2020/POW_04747824 (vanaf minuut 04:00)

³² https://eenvandaag.assets.avrotros.nl/user_upload/PDF/Onderzoek%20racisme%20in%20NL.pdf

Het NOS Acht uur Journaal maakte eveneens boeiende items over racisme bij de politie. Die waren internationaal georiënteerd, met bijvoorbeeld aandacht voor politiegeweld in Frankrijk en discriminatie van Arabische en zwarte inwoners van de ‘banlieus’. In een achtergrondafbeelding zijn demonstranten tegen politiegeweld te zien, met protestborden en t-shirts voor ‘Ibo’ en ‘Sabri’, vermoedelijk slachtoffers van politiegeweld met een moslimachtergrond. Er wordt gesproken met Saphia Ait Ouarabi van de anti-racistische NGO SOS racisme (zie screenshots hieronder).

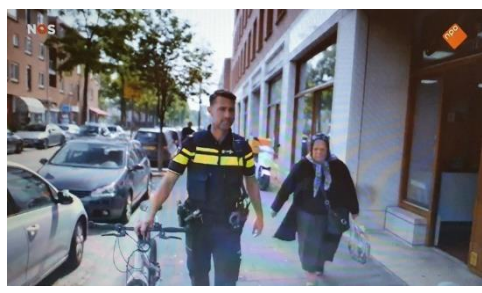

President Macron wilde politiegeweld toentertijd tegengaan door politieagenten uit te rusten met camera's, waarschijnlijk bodycams, omdat de president een handgebaar maakt naar het lichaam wanneer hij het volgende zegt: *'Camera's die worden gedragen door iedere arrestatie-eenheid, waarmee we de ware feiten kunnen achterhalen en zo het vertrouwen kunnen herstellen.'*³³

De NOS keek ook naar de eigen politie in Nederland, bijvoorbeeld in een reportage in Den Haag, waar relatief veel moslims wonen (zie screenshots hieronder) en waar politiemensen in de Schilderswijk, al dan niet met hun collega (met een mogelijke moslimachtergrond), eerst door een 'culturele wasstraat' gaan om meer binding te krijgen in de buurt waarin ze werken.³⁴

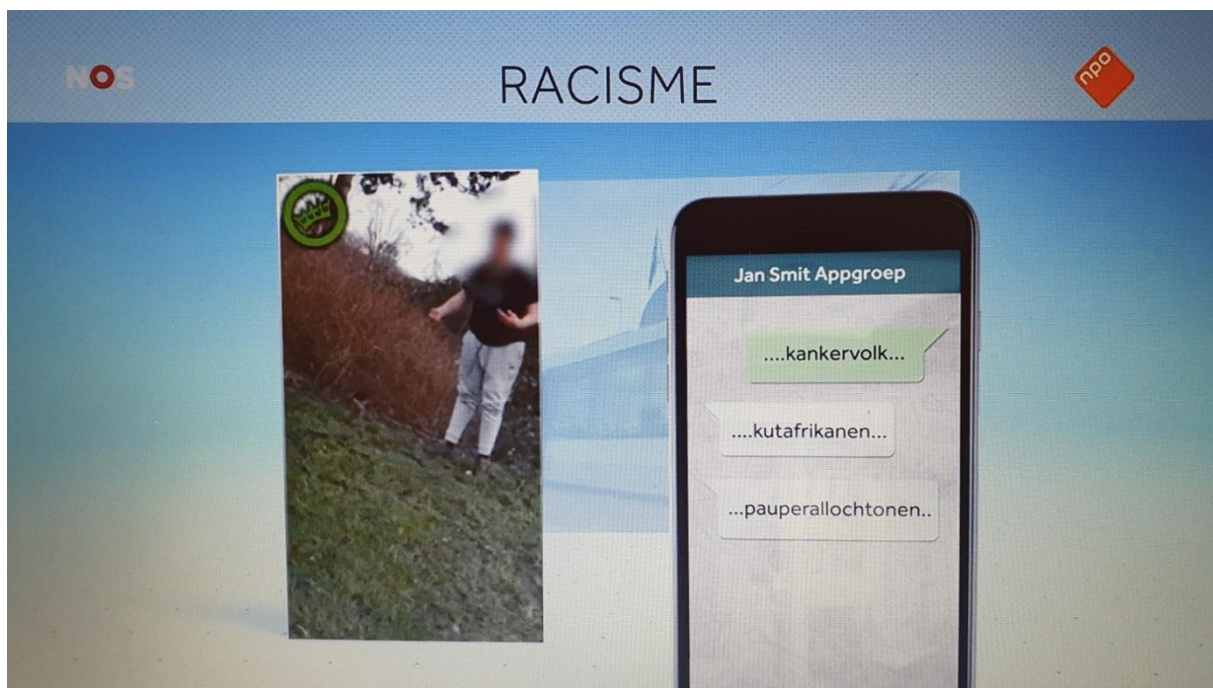
³³ https://www.npostart.nl/nos-journaal/14-07-2020/POW_04508370 (vanaf minuut 04:00) Over de uitspraken van president Macron zou een interessante terugblik-item over gemaakt kunnen worden, omdat de sfeer in Frankrijk na de moord op de geschiedenisleraar Samuel Paty is omgeslagen. Wettelijk is het nu zelfs verboden om opnames te maken van de Franse politie.

³⁴ https://www.npostart.nl/nos-journaal/17-06-2020/POW_04508351 (vanaf minuut 08:00)

Verder was er een fraai vormgegeven item over de 'Jan Smit app-groep' (zie screenshot hieronder) van de Rotterdamse politie waar ze onderling mensen met een migratieachtergrond 'kankervolk', 'kutafricanen' en 'pauperallochtonen' werden genoemd. De burgemeester van Rotterdam Ahmed Aboutaleb zei het volgende daarover:

Als uit die onderzoeken zou blijken dat hier de politie over de schreef is gegaan, is er voor mij maar één conclusie mogelijk: in mijn eenheid, in mijn Rotterdam, is er geen plek voor racisme. Dus ook niet voor deze lijn.³⁵

Kansenongelijkheid in het onderwijs

Een ander veelvuldig voorkomend 'pro-divers onderwerp' is kansenongelijkheid in het onderwijs. Uitzendingen hierover verschenen bij Nieuwsuur waar de Amsterdamse wethouder Onderwijs Marjolein Moorman pleitte voor 'ongelijk investeren' voor gelijke kansen in het basisonderwijs.³⁶

³⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/01-07-2020/POW_04508361 (vanaf minuut 07:50) Alweer een bericht dat voorgelegd kan worden aan de burgemeester. Het OM heeft namelijk besloten dat de agenten niet zullen worden vervolgd.

³⁶ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/16-06-2020/VPWON_1310829 vanaf minuut 31:00

Interessant in dit gesprek met Jeroen Wollaars, en dat viel ook op bij een andere uitzending van Nieuwsuur³⁷ is dat er weinig tot geen aandacht was voor de etnische achtergrond van leerlingen. Er werd wel één keer door Wollaars verwezen naar ‘zwarte scholen’, maar daarna ging het onderwerp over kansenongelijkheid nagenoeg geheel vanuit een klassenperspectief.

In berichtgeving van het NOS journaal over structurele onder advisering was er wel aandacht voor de etnische achtergrond van leerlingen. In totaal bleken in 2020 14.000 leerlingen te laag ingeschat: ‘Vooral kinderen met een migratieachtergrond, of waarvan de ouders een lagere opleiding of een laag inkomen hebben zijn de dupe.’³⁸

De indrukwekkendste uitzending over kansenongelijkheid in het onderwijs kwam van Een Vandaag: etnische selectie aan de poort bij basisscholen in Utrecht, aangekaart door onder meer de onderwijsadviseur Bouchra Dibi.³⁹ Basisscholen in Utrecht zouden schaduwlijsten hanteren en onderscheid maken op basis van afkomst, waardoor de al bestaande segregatie in ‘zwarte en witte scholen’ toeneemt.

Cultuursensitieve vormen van berichtgeving

Hierboven werd al verwezen naar het ‘moslimpoppetje’ bij een EenVandaag in een infographic. De toepassing daarvan bij berichtgeving over de BLM-protesten lijkt niet meer dan normaal, het onderwerp gaat immers over inter-etnische verhoudingen. Echter, de toepassing van zulke ‘cultuursensitieve poppetjes’ bij onderwerpen die niet interraciaal zijn, hebben op een subtiele manier ook een humaniserende werking. EenVandaag deed dat bijvoorbeeld bij een opiniepanel over coronazorgen onder jongeren.⁴⁰ Zie de screenshots hieronder.

Een moslima is hier een jongere onder de jongeren, en student onder de studenten. Een gelijksoortige werking was ook te merken bij een Nieuwsuur-uitzending met aandacht voor corona en geloofsbeleving onder jongeren, waarbij een moslim, christen en atheïsten aan het woord kwamen.⁴¹ Verder waren er indrukwekkende beelden van de dodenherdenking in Beiroet met tegelijk luidende kerkklokken en gebeden uit minaretten, na de catastrofale explosie in augustus⁴², Sigrid Kaag die haar steun aan Libanon uitspreekt in het Arabisch⁴³, aandacht voor de Islamomroep⁴⁴ en de nadelige effecten van corona op het werk van Team Up in azc's.⁴⁵ Al deze berichten getuigen

³⁷ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/31-08-2020/VPWON_1310899 (vanaf minuut 24:00)

³⁸ https://www.npostart.nl/nos-journaal/06-07-2020/POW_04508364 (vanaf minuut 17:24)

³⁹ https://www.npostart.nl/eenvandaag/11-06-2020/AT_2135688 (vanaf minuut 00:00)

⁴⁰ https://www.npostart.nl/eenvandaag/06-06-2020/AT_2135684 (vanaf minuut 08:30)

⁴¹ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-08-2020/VPWON_1310881 (vanaf minuut 24:30)

⁴² https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-08-2020/VPWON_1310881 (vanaf minuut 21:00)

⁴³ https://www.npostart.nl/eenvandaag/05-08-2020/AT_2144962 (vanaf minuut 10:00)

⁴⁴ https://www.npostart.nl/nos-journaal/04-07-2020/POW_04508528 (vanaf minuut 08:30)

⁴⁵ https://www.npostart.nl/eenvandaag/18-08-2020/AT_2144973 (vanaf minuut 18:20)

van 'pro-diverse aandacht', en hebben een positieve uitwerking in een overmatig negatief klimaat over 'de moslims' en/of 'de islam'. Echter, dit is niet het hele verhaal over 'pro-diverse berichtgeving'.

1.3 Ongemak, weerstand en antipathie bij pro-divers nieuws

Aan het begin van dit hoofdstuk, en in de vorige paragraaf kwam hier en daar al naar voren dat 'pro-diverse berichtgeving' niet alleen maar positief werd ontvangen in de onderzochte programma's. Integendeel, alle aandacht voor diversiteit zorgde ook voor ongemak, weerstand en negativiteit. In Tabel 3 is per programma de 'pro-diverse berichtgeving' gekoppeld aan een percentage met:

- A) sympathie, empathie en begrip in 'pro-diverse berichtgeving' waar mensen met een mogelijke moslimachtergrond bij betrokken waren;
- B) Ongemak, weerstand en antipathie in 'pro-diverse berichtgeving' waar mensen met een mogelijke moslimachtergrond bij betrokken waren.

Vaak kwam in één bericht of gesprek beide uitingen voor. In dat geval werd het bericht als 'positief' én 'negatief' bericht aangekend. Het uiteindelijke positiviteits- of negativiteitspercentage is gebaseerd op het percentuele aandeel van positieve en negatieve berichten in totaal. Zie tabel 3.

TABEL 3 Positiviteit en negativiteit in percentages bij 'pro-diverse berichtgeving'

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS 20.00u Journaal	Nieuwsuur	Op1
36% POSITIEF	67% POSITIEF	64% POSITIEF	60% POSITIEF	51% POSITIEF
63% NEGATIEF	32% NEGATIEF	35,5% NEGATIEF	40% NEGATIEF	49% NEGATIEF

Uit bovenstaande cijfers wordt duidelijk dat de meest 'pro-diverse berichten' worden gemaakt bij Een Vandaag, NOS Journaal en Nieuwsuur. In de vorige paragraaf kwam dat al naar voren: de meest in het oog springende 'pro-diverse items' waren producties van deze programma's. En toch is ook bij deze zenders het negativiteitspercentage niet onbeduidend. Hoe zag de negativiteit omtrent pro-diverse berichtgeving eruit? We beginnen met ongemak.

Ongemak en onbegrip over diversiteit en anti-racisme

Op een zonnige dag in Den Haag loopt de nieuwe korpschef Henk van Essen mee met EenVandaag. Hij vertelt ronduit over zijn recente aanstelling, en de uitdagingen die het politievak met zich meebrengen. Op een gegeven moment komt het gesprek aan op diversiteit en racisme bij de politie na alle protesten in juni. Van Essen:

Wij zijn een politie die herkenbaar moet zijn voor heel de Nederlandse samenleving. De Nederlandse politie moet om die reden ook diverser worden. Maar als je dat zegt is het net alsof al die mensen geen goed politiewerk leveren. Dat is niet mijn boodschap. Bij de politie is het van belang dat wij beseffen, laat ik het onderwerp maar noemen, etnisch profileren. Ook dat gebeurt bij ons, en dat is niet professioneel. Dat wij in ons optreden ervan uit moet gaan dat iedereen gelijk is, en dat je alleen op grond van feitelijkheden optreedt. Je kan beargumenteren waarom je iemand aanspreekt. Dat is professioneel. En wij hebben als Nederlandse politie daarin nog een stap te zetten. Daar geen misverstand over.

De journalist van EenVandaag refereert dan naar de appjes in Rotterdam en interne communicatie in Den Haag die door klokkenluiders is aangekaart:

'Agenten hebben onderling racistisch gecommuniceerd.'

Van Essen:

Het politiewerk vraagt veel van mensen. Dat mensen emotie moeten uiten, een beetje stoom afblazen, dat hoort erbij. Maar daar hoort niet bij dat je overgaat tot discriminerende of racistische opmerkingen...Er zijn uitlatingen gedaan waarvan ik zeg dat had niet moeten. Waarbij ik wel de opmerking wil maken dat wanneer iemand een keer een racistische opmerking maakt, dat dat niet betekent dat iemand van nature ook heel racistisch is. Maar mensen moeten zich er bewust van zijn dat dat niet kan.⁴⁶

De worsteling om over racisme binnen de politie te praten of onmiskenbaar te veroordelen was vaker te merken bij media-optredens van de politie.⁴⁷ Zo praatte de voorzitter van de politievakbond Jan Struijs met veel meel in de mond over etnisch profileren en discriminatie bij Op1.⁴⁸ Hij heeft het over 'moeilijke wijken', 'verkeerde humor', 'verharding', 'mentale blessures', 'bepaalde buurten', 'dat het maatschappelijke debat niet meer is te begrijpen' en uiteindelijk: 'wij zijn Amerika niet'. Een week later zegt hij alweer bij Op1: 'de politie is het zat', 'er wordt te snel met de discriminatiekaart getrokken' en 'genoeg is genoeg'.⁴⁹ Hierin kreeg de politie de steun van de VVD-politicus Dilan Yesilgöz-Zegerius, bij Goedemorgen Nederland⁵⁰ waar ze onder meer het volgende zei:

Om altijd te zeggen van de politie, wat ze ook doen, dat het niet deugt, ik maak me daar heel erg zorgen over, dat ondermijnt gewoon de positie van de politie. Je moet tuig dat de politie en journalisten belaaft, die moet je gewoon aanpakken. We moeten niet op basis van een aantal YouTube-filmpjes zeggen dat de politie niet deugt. We moeten niet Amerikaanse retoriek vertalen naar Nederland. We hebben gelukkig een heel ander land hier.'

Ruben Koops, Sander van Schimmelpenninck en Annemarie van Gaal

De politie was niet de enige die ongemak uitstraalde vanwege de anti-racisme protesten. Ook journalisten gaven daar volop uiting aan, en legden de focus - deels terecht, maar voor veel demonstranten disproportioneel - op zaken zoals corona⁵¹, de positie van Femke Halsema⁵² en logistiek⁵³. Dat gebeurde het eloquentst door Parool-journalist Ruben Koops bij Op1:

Dit was gewoon een heel gekke situatie op de Dam. Er werden regels waar we ons allemaal drie maanden lang ontzettend netjes aan hadden gehouden ineens massaal met de voeten getreden. Bas Heijne zegt dat altijd in zijn columns. Zodra Nederlanders zien dat andere Nederlanders bevoorrecht worden, worden ze gewoon giftig, dan komt er gewoon een waas voor je ogen: dat is niet eerlijk.⁵⁴

⁴⁶ https://www.npostart.nl/eenvandaag/12-08-2020/AT_2144968 (vanaf minuut 11:00)

⁴⁷ Overigens is de worsteling om over racisme te spreken niet typisch iets van de politie, het ligt veel breder. Ewoud Butter van Republiek Allochtonie zegt dat hij bij publicaties over moslimhaat of racisme bijna altijd 'ja, maar'-reacties krijgt, die hij niet krijgt bij stukken over antisemitisme of homofobie. Zie de volgende blog: <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/opinie/amper-discriminatie-in-nederland-de-discriminatie-bullshit-bingo>

⁴⁸ https://www.npostart.nl/op1-15-juni-2020/15-06-2020/POW_04675817 (vanaf 00:00)

⁴⁹ https://www.npostart.nl/op1/23-06-2020/POW_04675823 (vanaf minuut 12:00)

⁵⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/23-06-2020/POW_04671328 (vanaf minuut 06:00)

⁵¹ https://www.npostart.nl/op1/02-06-2020/POW_04675808 (vanaf minuut 00:00)

⁵² https://www.npostart.nl/op1-1-juni-2020/01-06-2020/POW_04675807 (vanaf minuut 00:00)

⁵³ https://www.npostart.nl/op1-3-juni-2020/03-06-2020/POW_04675809 (vanaf minuut 00:00)

⁵⁴ https://www.npostart.nl/op1/04-06-2020/POW_04675810 (vanaf minuut 16:00)

Deze redenering herhaalde hij bij Goedemorgen Nederland:

De Dam is de nationale voortuin van Nederland. Iedereen heeft daar een herinnering bij, is daar wel eens geweest. We hebben ons drie maanden lang ontzettend goed aan de regels gehouden. En ineens werd daar in Amsterdam de regels met voeten getreden. Bas Heijne zegt dat altijd. Als Nederland ergens het gevoel krijgen dat ze oneerlijk behandeld worden, dat iemand anders voorgetrokken wordt, dan komt er een soort waas voor hun ogen, en dat gebeurde er die maandag.⁵⁵

Presentator Sander Schimmelpenninck mompelde als reactie alleen dat als iets door Bas Heijne wordt gezegd, het ook niet gelijk waar maakt. Door alle aandacht voor corona-maatregelen en het optreden van Halsema verdween de anti-racistische reden van de demonstratie naar de achtergrond. Schimmelpenninck was wel scherper tegenover de Telegraaf-columnist Annemarie van Gaal in een andere uitzending over racisme bij Op1.⁵⁶ Zij krijgt de volgende vraag voor haar kiezen: 'Wat is een concrete uitwas van racisme in Nederland?'

Annemarie van Gaal: 'Wij hebben een beschaafd land. Dat vooropgesteld. Een integer land. Ik denk dat bij 95% van de mensen in het land, dat niemand denkt dat ie racistisch is. Maar misschien zit er door de generaties heen, onbewust iets waardoor je toch nog een verschil maakt, zonder dat je dat doorhebt. En die 5% niet integere, niet beschaafde mensen, die moeten gewoon hard worden aangepakt.'

Van Schimmelpenninck vraagt door: 'U bent columnist bij de Telegraaf. Die heeft zich ook druk gemaakt om Halsema. Heeft u ook het idee dat bij een krant als de Telegraaf zich iets begint te ontwikkelen?'

Van Gaal, enigszins beteuterd: 'En hoe bedoel je dat dan?'

Van Schimmelpenninck: 'Nou door protesten zoals deze, en een krant als de Telegraaf, die is daar niet mee bezig, dat ook bij die redactie het idee over racisme verandert, zoals bij de premier Rutte die zegt dat Zwarte Piet ook niet meer kunnen vindt.'

Van Gaal: De Telegraaf is gewoon een krant, de stem van het volk. Die voelen gewoon wat er leeft in de samenleving. Dus dan is het ook goed dat ze alle onderwerpen aansnijden.'

Daarna komt VVD-kamerlid Dilan Yesilgöz-Zegerius tussenbeide, en zegt dat van anti-racisme geen 'links-rechts verhaal' gemaakt moet worden. Op de vraag hoe zij dan het racismeprobleem wil aanpakken zegt ze: 'ja, er moeten meer van zulke gesprekken aan tafel gevoerd worden'. Het viel op dat zowel Yesilgöz en Van Gaal feller van toon werden toen het ging om antisemitisme en seksisme later in de uitzending. Toen vielen woorden als 'tuig', 'geen tolerantie', 'van bed oplichten' en 'uitroeien'. Dit terwijl racisme, antisemitisme en seksisme allemaal draaien om gevoelens, maar ook daden van uitsluiting, ongelijke behandeling, superioriteitsgevoelens en (ongelijke) machtsuitoefening. Wanneer wordt gepleit om het sissen naar vrouwen op straat hard aan te pakken met boetes en arrestaties om het te laten kappen, dan steekt een 'gesprek aan tafel' wat bleekjes af om racisme aan te pakken.

⁵⁵ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/10-06-2020/POW_04671319 (vanaf minuut 12:40)

⁵⁶ https://www.npostart.nl/op1-6-juni-2020/06-06-2020/POW_04672762 (vanaf minuut 00:00)

Nog meer ongemakkelijke gesprekken

Zo zijn er nog meer momenten van ongemak op te sommen. Bijvoorbeeld toen de onderwijsdeskundige Samira Bouchibti bij Goedemorgen Nederland werd gevraagd of ze wel eens met racisme te maken had gehad.⁵⁷ Bouchibti kijkt even geschokt en geeft het volgende antwoord:

'Ik vind dat een moeilijke vraag, ja, eeh.. ik vind het ingewikkeld. Concreet voorbeeld! Op de basisschool, je wordt uitgescholden voor "Tamil" voor "Turk", wat ik nooit begreep, want ik ben Marokkaans, en dan ook nog "vieze Turk" ook, maar ik dacht ik douch toch gewoon elke dag, ja het begint op de basisschool, racisme, het is pesten, en dat is niet fijn, en dan word je ouder en ik woon al bijna 48 jaar hier in Nederland, en toch merk je onderhuids, en dat is geen racisme, het is uitsluiting, en laten we niet gelijk alles met racisme bestempelen, het is dus net dat gevoel dat je er nooit helemaal bij hoort. Ik zal bijvoorbeeld, altijd moeten verantwoorden, en dat vind ik helemaal niet erg, als er iets in de Marokkaanse gemeenschap, en als je daar nog de islam er met de haren bij trekt, dus ja! Maar ik moet daar ook altijd bij zeggen, en dat zeg ik ook altijd tegen kinderen, als er sprake is van racisme of discriminatie, doe alstublieft aangifte.'

Een heldere vraag, en ook heldere voorbeelden van ervaren uitsluiting en racisme op school, maar toch een enorme worsteling om daar ronduit antwoord op te geven. Terwijl Bouchibti haar ervaren racisme haast wegcijfert, articuleert CDA-politicus Mona Keijzer vooral de gevoelens van 'wit slachtofferschap' en ongemak in het gesprek over racisme bij Op1.⁵⁸ 'Institutioneel racisme, gaat dit ook over mij', zouden 'de mensen' haar vragen. Ze haalt daarbij de Telegraaf-columnist Nausicaa Marbe aan: 'Goed en fout hebben tegenwoordig een huidskleur gekregen'. In die column verwijt Marbe BLM-activisten, dat ze 'witte mensen' en 'zwarte mensen' automatisch tot 'fout' en 'goed' categoriseren, en worden BLM-demonstranten van extremisme en 'raciale expansiedrift' beschuldigd.⁵⁹

Ten slotte, nog een voorbeeld van 'wit ongemak': EenVandaag presentator Jaap Jongbloed die aan de journalist Haroon Ali voorlegt of het niet te waarden moet zijn dat Rutte 'voortschrijdend inzicht' heeft laten zien over Zwarte Piet en dan vraagt: 'Wilt u niet te veel in één keer? Moet je niet de premier én de Nederlander meer tijd gunnen om hier op een goede manier mee om te gaan?'⁶⁰ Ali: 'Dit is een probleem dat al honderden jaren duurt, dus ik beschouw dit als een eerste stap. Ik vind dat we dit gesprek moeten blijven voeren en dat het niet zo'n hype-thing is dat weer wegebt en alleen maar één keer per jaar wordt besproken.'

Tegenstand en apathie

Naast de ongemakkelijke en moeilijke momenten, was er, zoals gezegd, ook veel tegenstand, apathie en stemmingmakerij in de 'pro-diverse berichtgeving'. Zo ontspoort een gesprek bij Op1⁶¹ met Denk-leider Farid Azarkan in een 'excuses-duel' met presentator Tijs van den Brink over de vraag of Azarkan sorry zou moeten zeggen voor het gedrag van zijn collega-Kamerleden Tunahan Kuzu en Selçuk Öztürk. Zij hadden namelijk andere Kamerleden met een Turkse achtergrond over hun standpunten over de Armeense genocide naar de Turkse pers geserveerd, met intimidaties en bedreigingen tot gevolg. Het is uiteraard relevant om het daarover te hebben, al is het de vraag of Farid Azarkan excuses moet maken voor filmpjes die hij niet heeft gemaakt, en toen ook geen

⁵⁷ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/08-06-2020/POW_04671317 (vanaf minuut 05:10)

⁵⁸ https://www.npostart.nl/op1/27-06-2020/POW_04672768 (vanaf minuut 18:00)

⁵⁹ <https://www.telegraaf.nl/watuzegt/328426821/lafheid-en-hypocrisie-dicteren-racismedebat>

⁶⁰ https://www.npostart.nl/eenvandaag/07-06-2020/AT_2143482 (vanaf minuut 26:00)

⁶¹ https://www.npostart.nl/op1/04-07-2020/POW_04713481 (minuut 11:20) excuses, enz. tot minuut 32:00)

kamerlid was voor Denk. Bovendien ontstond dit gesprek naar aanleiding van een botsing in het racismedebat tussen Azarkan en Lodewijk Asscher van de PvdA in de Tweede Kamer. Azarkan vroeg excuses van Asscher voor het Motivation-onderzoek waaruit zou 'blijken' dat Turkse Nederlandse jongeren voor 90% met IS zouden sympathiseren (dat onderzoek is later onderuit gehaald). Asscher ging daar niet op in, heeft daar ook nooit ruitelijke excuses voor gemaakt⁶², en sloeg terug met de filmpjes van Denk. In het gesprek bij Op1 werd daar niks over gezegd, en ook bij alle punten die Azarkan maakte over etnische profilering door de politie en de belastingdienst, werd niet stilgestaan. Niet door de presentatoren en ook niet door de gasten aan tafel, die ook geen oogcontact maakten met Azarkan (zie ook het online Moslims op TV-gesprek met Hassnae Bouazza over dit fragment⁶³).

Verder externaliseert de columnist Sujet Shams de BLM-beweging als een 'Amerikaans probleem'⁶⁴ bij Goedemorgen Nederland en vindt zij dat het geen reden is om het 'nu op de agenda te zetten' of beleid te maken. Het zou 'als wapen' worden gebruikt 'tegen mensen', maar door wie of tegen wie wordt niet precies duidelijk. Waarschijnlijk door BLM-demonstranten tegen 'witte mensen'.⁶⁵ Communicatiemanager Henri Kruihof knikte instemmend:

Ik ben het schoolvoorbeeld van wat Sujet zegt. Dus dat ik me als witte Nederlander niet durf te mengen in deze discussie. Ik ben bang dat ik het verwijt krijg dat ik het als witte Nederlander niet begrijp.

Fidan Ekiz, Aylin Biliç, Adiedj Bakas en co

De felste kritiek op de roep voor meer 'pro-divers beleid' kwam van mensen die zelf een mogelijke moslimachtergrond en/of migratieachtergrond hebben, zoals Fidan Ekiz, Aylin Biliç, Dilan Yesilgöz-Zegerius en Afshin Elian. Zo zegt Ekiz in een gesprek met Sigrid Kaag het volgende:

Bij de NOS houden ze een database met de etnische achtergrond van experts. En de journalisten die de meeste etnische, diverse mensen aan het woord laten, die krijgen een divibokaal uitgereikt. De intentie vanuit de NOS is om discriminatie en uitsluiting tegen te gaan, voor inclusiviteit. Maar ik kan dan zeggen, als iemand met een etnische achtergrond: dit vind ik ook racisme.⁶⁶

Een merkwaardig moment, iedereen heeft namelijk minimaal één etnische achtergrond. Toch corrigeerde niemand Ekiz, waardoor het leek alsof alleen mensen met een migratieachtergrond een etnische achtergrond hebben (overigens komt het wel vaker voor dat de etnische achtergrond van autochtone Nederlanders onbenoemd blijft, ook in de berichtgeving). Bij Goedemorgen Nederland zei Aylin Bilic dat 'je moet oppassen met zeggen dat er institutioneel racisme is in Nederland', en wordt het belangrijkste geval daarvan bij de belastingdienst afgezwakt als 'tuurlijk hebben we nationale problemen'. Ook zou volgens haar het onderwijs diversiteit hebben 'omarmd' en is Nederland 'in de basis anti-racistisch'.⁶⁷ Hierop vraagt de presentatrice of ze dit op haar eigen ervaringen baseert?

Bilic: Ik denk dat ik veel meer uitsluiting heb ervaren door allochtone groepen, omdat die je tot een bepaalde groep willen laten behoren, dan dat ik dat van de autochtone groep heb meegekregen...Het

⁶² Maar wel iets dat een klein beetje die kant op ging:

<https://www.republiekallochtonie.nl/blog/opinie/speech-van-lodewijk-asscher-in-reactie-op-scp-rapport-werelden-van-verschil>

⁶³ <https://www.facebook.com/111335260563149/videos/2401879760121664>

⁶⁴ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/09-06-2020/POW_04671248 (vanaf minuut 01:00)

⁶⁵ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/09-06-2020/POW_04671248 (vanaf minuut 11:00)

⁶⁶ https://www.npostart.nl/op1-7-juni-2020/07-06-2020/POW_04672763 (vanaf minuut 21:00)

⁶⁷ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/20-06-2020/POW_04671569 (vanaf minuut 52:50)

*is nog best onduidelijk wat Black Lives Matter in Nederland betekent ten opzichte van Amerika. We hebben best wel wat intolerantie in de samenleving. Bepaalde moslimgroepen zoals Nida in Rotterdam, doen bijvoorbeeld ook mee met Black Lives Matter. Terwijl er nog vrouwen zijn die hun huis niet uit kunnen.*⁶⁸

Het verhaal van institutionele uitsluiting wordt gepareerd met verhalen van uitsluiting en discriminatie door moslimgroepen of andere minderheden zelf, zoals Asscher hierboven ook deed in de botsing met Azarkan. Het viel overigens op dat grote uitspraken ('Nederland is voor 95% beschaafd', 'Nederland is in de basis anti-racistisch' aan deze kant van het debat erg makkelijk werden gemaakt. Dit terwijl uit het Opiniepanel van Een Vandaag, of bijvoorbeeld het SCP-onderzoek (Ervaren discriminatie, april 2020⁶⁹) blijkt dat een meerderheid van Nederlanders met een migratieachtergrond wel discriminatie ervaringen hebben en een minderheid niet. Een individuele ervaring van Aylin Bilic die dat beeld ondermijnt, zou daarom kritischer bevraagd kunnen worden door journalisten. Maar bij Goedemorgen Nederland werd daar vooral ruimte voor gegeven met tafelgasten zoals de trendwatcher⁷⁰ Adjiedj Bakas⁷¹ en Telegraaf-journalist Kamran Ullah⁷²:

Bakas: Ik ben in Suriname meer gediscrimineerd dan in Nederland. Weet je hoe vaak in Suriname voor koelie ben uitgemaakt. Dat is het scheldwoord voor Hindoestaan. In Nederland nooit. Nooit gediscrimineerd. Niemand heeft mij ooit voor Zwarte Piet uitgemaakt. Ik laat me niet discrimineren. Als iemand het wil proberen. Probeer het!

Ullah: Wat je gelijk ziet is dat dit onderwerp wordt gekaapt door extremen. Het is heel erg zwart wit. Of het een of het ander.. ik verkeer in de gelukkige omstandigheid dat ik geen last van discriminatie heb gehad, dat wil niet zeggen dat anderen geen last hebben, maar ik heb op verschillende redacties gewerkt, ik heb dat nooit ervaren, ik heb wel allerlei kansen gehad..

Stemmingmakerij: 'Eigenlijk hebben ze bij BLM een heel handige naam gekozen'

Na een paar weken Black Lives Matter protesten werden de demonstranten bij Goedemorgen Nederland zelfs verdacht gemaakt van extremisme en antisemitisme. Zo begon een item als volgt:

*Wie of wat support je eigenlijk als je je achter Black Lives Matter schaaft? Steeds meer mensen en organisaties willen zich niet met de club associëren, omdat ze vinden dat BLM racisme misbruikt om een extreemlinkse agenda door te drukken... Er wordt zelfs gezegd dat ze zich tegen de rechtsstaat keren. Waar blijkt dat uit?*⁷³

Het antwoord van hoogleraar Afshin Elian: *Als je het hebt over de organisatie BLM, dan heb je het niet over anti-racistische opvattingen, je kunt ze vergelijken met internationale socialisten. Het zijn gewoon extreem-linkse, marxistische, sektarische bewegingen (..) het gaat hun het niet om racisme, maar om het hele systeem dat we hebben, dus een open samenleving met deze economie, dat dit de bron is van alle ellende (..) en dan kom je snel bij het Palestijnse conflict en antisemitisme en voor je het weet je zit je in een heel naar, sektarisch wereldbeeld.*

Later die uitzending wordt het gesprek over Black Lives Matter als volgt ingeleid:

⁶⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/20-06-2020/POW_04671569 (vanaf minuut 41:00

⁶⁹ <file:///C:/Users/tbalc/Downloads/Ervaren+discriminatie+in+Nederland+II.pdf>

⁷⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/23-06-2020/POW_04671293 (vanaf minuut 12:00)

⁷¹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/22-06-2020/POW_04671292 (vanaf minuut 02:00)

⁷² https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/01-07-2020/POW_04671500 (vanaf minuut 08:13)

⁷³ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/03-07-2020/POW_04671339 (vanaf minuut 00:00)

Eigenlijk hebben ze bij Black Lives Matter een hele handige naam gekozen, want als je het ontleed, 'zwarte mensen doen er toe', dan mag ik toch hopen dat iedereen zegt: ja! Maar het is eigenlijk een naam van een organisatie die voor meer staat. Wat hangen zij aan?

Elian: Ze gebruiken inderdaad een mooie naam, dat is meestal het geval bij alle misdadige organisaties uit de geschiedenis. Die dragen of de naam democratie, vrijheid of volk. Nou kun je op dit moment moeilijk zeggen dat het een misdadige organisatie is. Maar in ieder geval een extremistische organisatie. Zeker.'

Uitspraken die verder niet worden onderbouwd.⁷⁴ Ook valt op dat het verwijt die BLM-demonstranten maken over institutioneel racisme in Nederland wordt gepareerd met 'echt institutioneel racisme' zoals ten tijde van de apartheid in Zuid-Afrika, of afrofoobie onder de Turkse en Marokkaanse gemeenschap waarvan sommigen ook meededen aan de BLM-demonstraties en, ten slotte, de mededeling dat 'er altijd racisme zal blijven bestaan'. Nu is het zeker zo dat er anti-zwart racisme is onder de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen, daar dient ook systematisch aandacht aan besteed moeten worden. Maar in deze uitzendingen wordt dat niet gedaan. Het wordt even aangestipt in een algemeen verhaal van wantrouwen naar de BLM-demonstranten toe, waardoor het lijkt alsof één vorm van racisme (onder Turken en Marokkanen) wordt gebruikt om een ander geval van racisme (bij de witte meerderheidsbevolking) uit de wind te houden.

Al met al kan gezegd worden dat alle aandacht voor 'pro-divers nieuws', zeker niet altijd een 'pro-diverse uitwerking' had.

1.4 Wie maakte het 'pro-diverse nieuws'?

In de onderzoeksperiode is ook gekeken hoe vaak mensen met een mogelijke moslimachtergrond en/of een achtergrond in een islamitische omgeving zelf het nieuws maken als journalisten, of aan het woord komen als expert of vox pop. Zie Tabel 4.

TABEL 4: Wie maakt het nieuws?

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
Niet-islamitische journalisten: 15 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 40 = 88,8%	Niet-islamitische journalisten: 42 = 87,4%	Niet-islamitische journalisten: 30 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 50 = 86,2%
Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische

⁷⁴ Het was een discussie die in het buitenland wel speelde en ook de dreigingsanalyses van de NCTV haalde. Deze concludeerde echter: "In tegenstelling tot andere landen waren de Nederlandse antiracismedemonstraties vreedzaam."

<https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/documenten/publicaties/2020/10/15/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-53>

En ook dit artikel is ininteressant: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/05/nearly-all-black-lives-matter-protests-are-peaceful-despite-trump-narrative-report-finds>

omgeving: 0 = 0%	omgeving: 5 = 11,1%	omgeving: 6 = 12,4%	omgeving: 0 = 0%	omgeving: 8 = 13,7%
Niet-islamitische experts, vox pop: 29 = 65%	Niet islamitische experts, vox pop: 41 = 66,1%	Niet-islamitische expert, vox pop 44 = 52,3%	Niet-islamitische experts, vox pop: 37 = 80,4%	Niet-islamitische experts: 59 = 73,7%
Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 15 = 34%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 21 = 33,8%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 40 = 47,6%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 9 = 19,5%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 21 = 26,2%

Uit tabel 4 blijkt dat het 'pro-diverse nieuws' voor bijna 90% (gemiddelde van alle programma's) werd gepresenteerd of onderzocht door niet-islamitische journalisten. Alleen bij EenVandaag, Nos en Op1 waren enkele journalisten met (zeer) waarschijnlijk een moslimachtergrond en/of in een islamitische omgeving betrokken bij berichtgeving over 'pro-divers nieuws'. Er was meer betrokkenheid van experts of vox pop met (zeer) waarschijnlijk een moslimachtergrond en/of in een islamitische omgeving. Dit was het hoogst bij NOS, Goedemorgen Nederland en Een Vandaag. Daarna volgt Op1 met op de laatste plek Nieuwsuur.

Als we deze cijfers naast de positiviteits- en negativiteitspercentages van tabel 3 neerleggen, dan laat de mate van 'moslimbetrokkenheid' bij het 'pro-diverse nieuws' geen eenduidig beeld zien. Zo scoort bijvoorbeeld Nieuwsuur het laagst in 'moslimbetrokkenheid' (zowel in de betrokkenheid van journalisten met (zeer) waarschijnlijk een moslimachtergrond en/of in een islamitische omgeving, maar ook als expert en vox pop), maar heeft desalniettemin een hoge positiviteitspercentage van 60%. Dit terwijl Goedemorgen Nederland, die het negatiefst scoort in, een hogere 'moslimbetrokkenheid' heeft dan Nieuwsuur.

Een mogelijke correlatie tussen hogere 'moslimbetrokkenheid' en lagere negativiteitspercentage wordt alleen bevestigd door EenVandaag en NOS, die het hoogste scoren qua 'moslimbetrokkenheid' (zowel in de betrokkenheid van journalisten met een mogelijke moslimachtergrond en als experts en vox pop met een mogelijke moslimachtergrond), en ook de hoogste positiviteitspercentages hebben.

Hoofdstuk 2 - De gewelddadige moslim

'Zes mannen staan terecht in één van de grootste terreurzaken die ons land ooit heeft gekend. Niet veel vaker was de dreiging van een jihadistische aanslag in ons land zo groot en reëel.' – Goedemorgen Nederland over Arnhemse terreurzaak uit 2018 (10-6-2020)⁷⁵

Gaat het om terrorisme? Ja, zegt de Duitse justitie inmiddels. Hij zou hebben gehandeld uit moslimextremistische motieven. Ook zijn er aanwijzingen dat hij psychische problemen heeft..Het is een man van 30 met de Iraakse nationaliteit en bij de politie al langer bekend. Er wordt uitgezocht of hij deel uitmaakt van een terroristisch netwerk. – NOS over 'aanslag' op Duitse snelwegen (19-8-2020)⁷⁶

Erdogan zegt dat hij escalatie wil voorkomen, maar als het nodig is dat hij hard ingrijpt: 'We hebben tegen ze gezegd dat ze ons schip Oruç Reis niet moeten aanvallen. Als ze dat wel doen, dan zullen ze een hoge prijs betalen.' – Nieuwsuur over spanningen tussen Turkije en Griekenland op de Middellandse zee (13-8-2020)⁷⁷

'Het zou een grote fout zijn als om dit als een Grieks probleem te zien en de spanningen tussen Griekenland en Turkije af te doen als rivaliteit.' De Griekse regering roept de EU op om solidariteit te tonen in de strijd tegen Turkije. *'Het is een bekende dreiging, het is een bedreiging van ons bestaan. De EU moet opkomen voor z'n principes, z'n waarden en belangen, anders wordt hij onder de voet gelopen door autocraten en antiliberalen die ons niet mogen.'* (Nieuwsuur – 30-8-2020)⁷⁸

2.1 Inleiding

Van alle thema's over 'de moslims' en/of 'de islam', zijn nieuwsitems waarin..

- (1) mensen met een mogelijke moslimachtergrond,
- (2) 'islamitische groeperingen' of bewegingen en/of
- (3) 'islamitische landen' (dit kan zowel nieuws zijn uit landen zijn waarvan de staat zichzelf als islamitisch definieert, en/of uit landen waarvan een significant deel van de bevolking zichzelf als islamitische definieert)

⁷⁵ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/10-06-2020/POW_04671249 (vanaf minuut 00:00)

⁷⁶ https://www.npostart.nl/nos-journaal/19-08-2020/POW_04508396 (vanaf minuut 10:40)

⁷⁷ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/13-08-2020/VPWON_1310883 (minuut 24:38)

⁷⁸ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/30-08-2020/VPWON_1310898 (vanaf minuut 08:50)

..met geweld dreigen, plegen of verwickeld zitten in een oorlog, het tweede onderwerp waar zij het meest mee geassocieerd worden op de onderzochte Nederlandse TV: een frequentiepercentatage van 20% op een totaal van 702 geanalyseerde berichten (Tabel 1).

De associatie van mensen met een mogelijke moslimachtergrond met geweld, bijvoorbeeld middels ‘terreuraanslagen’, ‘oorlog’ of ‘coups’, is het vaakst het geval bij Nieuwsuur met een frequentiepercentage van 24,2% (zie tabel 1 met de algemene frequentiepercentages). Bij het NOS Acht uur Journaal is dit het minst het geval met een frequentiepercentage van 14,7%. De andere tv-programma’s scoren allemaal rond de 20%. In dit hoofdstuk wordt de associatie met geweld van ‘de moslims’ en/of ‘islamitische landen’ uitvoerig behandeld aan de hand volgende vragen:

- a: hoe ziet ‘moslimgeweld’ er in de onderzochte periode eruit, om welke vormen van moslimgeweld gaat het? Wat zijn de verschillen per programma?
- b: Wat is ‘terreur’ volgens Nederlandse TV? Is er ook aandacht voor andere vormen van terreur dan ‘moslimterreur’?
- c: Hoe zit dat er uit met betrekking tot terreur uit het verleden? Welke aanslagen ‘herinneren’ we op TV het vaakst?
- d: Welke vormen van geweld vallen buiten de terreurframe?
- e: Wie was er betrokken bij het nieuws over moslimgeweld?

2.2 ‘Moslimgeweld’ op Nederlandse TV: welke vormen van ‘moslimgeweld’ komen aan bod?

Geweld gepleegd door mensen met een mogelijke moslimachtergrond, islamitische groeperingen of door islamitische landen verschijnt in verschillende ‘soorten en maten’ op Nederlandse TV. In Tabel 5 is te zien hoe per tv-programma de verhoudingen liggen qua verschillende vormen van ‘moslimgeweld’.

TABEL 5: Verschillende vormen van ‘moslimgeweld’ bij de onderzochte berichten

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
26 berichten over ‘moslimterreur’ met termen als ‘jihadisme’, ‘terreurgroep IS’	10 berichten over islamitisch terreur	16 berichten over ‘jihadistische aanslagen’, ‘oorlog tegen terreur’, ‘IS terreurgroep’	21 berichten over ‘jihadisten’, ‘moslimterreur’, ‘Taliban aanslag’, Hezbollah aanslag’, extremisten,	24 berichten over moslimterreur, Van Gogh, oorlog tegen terreur Afghanistan, Hamas, jihadisten
7 berichten met ‘conflict met Turkije’, ‘oorlog Syrië’, ‘Bosnië-oorlog’ Afghanistan, Irak, Iran	9 berichten over ‘oorlog in Syrië’, spanningen Turkije-Griekenland oorlogsfregatten, Turkije staatsgreep 1980’, ‘coup 2016’,	9 berichten over bombardementen / oorlog door Saoedie-Arabië op Jemen, burgeroorlog Houthi’s , oorlog Irak, Israël – Palestina, burgeroorlog Libanon, Bosnië,	15 berichten over Libanon oorlog, Libië, Syrïe, spanningen Turkije, oorlogsdreiging, staatsgreep Mali, Bosnië	4 berichten over ‘oorlog in Syrië’, Azarbaijan Armenië, Bosnië

	berichten 'burgeroorlog Libanon'	Syrië, conflict Egypte en Ethiopië		
	1 bericht over Koerdische PKK, 'terroristen'	1 bericht over 'politiek gemotiveerde aanval' door Iraniër op Sadegh Sagha	2 bericht over 'Pkk gezien als terreurorganisatie door Turkije', Koerdische afscheidingsbeweging	
		1 bericht over 'Pakistaanse atoombom'	1 bericht over Fetö, gülenisten die door Turkije als terroristisch wordt gezien	
		1 bericht over overvolle Turkse gevangenen met 'Gülenisten' die door Turkije als terroristen worden gezien	1 bericht over 'aanslag Iraanse regime' op Zaza	
Totaal 28 berichten	Totaal 18 berichten	Totaal 28 berichten	Totaal 40 berichten	Totaal 26 berichten

'Moslimterreur' en geweld gepleegd door, tussen en binnen 'islamitische landen'

In grote lijnen zijn er twee vormen van geweld te onderscheiden waar 'moslims', 'islamitische goeperingen' en/of 'islamitische landen' bij betrokken zijn. In de eerste plaats komt geweld dat door Nederlandse media ondubbelzinnig als 'moslimterreur' wordt gekwalificeerd. Dat zijn bijvoorbeeld berichten over 'jihadisme', 'de terreurgroep IS', 'islamitische terreur', 'aanslagen van de Taliban', ' Hamas-terreur' enz. Hier gaat het dus om geweld gepleegd door niet-statelijke islamitische actoren, en/of individuele moslims die zich op de islam beroepen. Van de in totaal 140 berichten over geweld met 'moslims', 'islamitische groeperingen' en/of 'islamitische landen', is deze vorm van geweld, dat ook als terroristisch wordt gekenmerkt, de meest voorkomende moslimgeweldsassociatie in de onderzochte media, met 97 berichten.

De terreurassociatie van moslims komt het vaakst voor bij de praatprogramma's Goedemorgen Nederland en Op1. Van alle 'moslimgeweld' dat bij die twee praatprogramma's aan de orde kwam, was 92% van het besproken 'moslimgeweld' ook 'terroristisch' geweld. Het valt op dat in deze twee programma's ook vaker in superlatieven wordt gesproken. Aan het begin van dit hoofdstuk werd al verwezen naar de introzin ('zes mannen staan terecht in een van de grootste terreurzaken..' van het nieuws over de berechting van de terreurzaak rondom Hardi B. in Arnhem bij Goedemorgen Nederland.⁷⁹ Maar zo gaat het ook over 'IS-vrouwen' die verblijven in een 'riante villa'⁸⁰, of 'jihadbruiden'⁸¹ die een rechtzaak aanspanden tegen de Nederlandse staat. Allemaal termen die het nieuws op een bepaalde manier framen. Zo verdoezelt 'IS-vrouw' het Nederlanderschap van deze vrouwen en maken ze al deel uit van een terroristische organisatie alvorens daarvoor veroordeeld te zijn. Verder is het verblijf in een 'riante villa'

⁷⁹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/10-06-2020/POW_04671249 (vanaf minuut 00:00 t/m 09:50)

⁸⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/19-06-2020/POW_04671256 (vanaf minuut 03:45)

⁸¹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/26-06-2020/POW_04671192 (vanaf minuut 08:45)

(een frame dat afkomstig is uit de kop van een Telegraaf-artikel en niet uit het artikel zelf⁸²) in Idlip waar honderdduizenden berooide vluchtelingen naartoe zijn gevlucht ongelooftwaardig, en brengt een term als 'jihadbriid' op seksistische wijze het idee van de 'de willoze moslima' samen met 'de gewelddadige islam'. Over 'jihadbriidgom' wordt nooit

gesproken.

Verder werd D66-leider Sigrid Kaag, te gast bij Op1, geconfronteerd met een lompe tweet van Geert Wilders waarin ze o.m. 'terreurlover' wordt genoemd, alleen maar omdat haar man een Palestijn is.⁸³ Zie de screenshots hierboven.

De nieuwsprogramma's Een Vandaag, NOS en Nieuwsuur maken het niet zo bont in de woorden die ze gebruiken. Bij hun berichtgeving over geweld door 'mensen met een mogelijke moslimachtergrond', 'islamitische organisaties' of 'islamitische landen' is de associatie met 'terreur' ook veel minder, respectievelijk 55%, 57%, en 52,5%. Een mogelijke verklaring voor deze discrepantie is dat EenVandaag, NOS en Nieuwsuur meer berichten over internationale conflicten, waar het 'moslimgeweld' gepleegd door islamitische landen zelden als 'terreur' wordt betiteld. Er was wel één uitzondering op die regel, namelijk geweld gepleegd door Iran. In berichtgeving over Iran viel vaker termen als 'aanslag', of een 'politiek gemotiveerde aanval', hetgeen terminologie is dat ook wordt gebruikt om 'terroristisch geweld' te omschrijven. Iran lijkt dan ook het land dat verreweg het vaakst met 'staatsterreur' wordt geassocieerd.

Van de 44 andere berichten waarin een geweldsassociatie voorkwam in of door 'islamitische landen' ging het om berichtgeving met bijvoorbeeld termen zoals 'de oorlog in Afghanistan'⁸⁴, 'conflict, oorlog of burgeroorlog in Syrië'⁸⁵, 'het Israëlijs-Palestijns conflict'⁸⁶,

⁸² <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1252103725/nederlandse-jihadbriiden-gevlucht-naar-riante-villa>

⁸³ https://www.npostart.nl/op1/21-06-2020/POW_04672767 (vanaf minuut 19:00)

⁸⁴ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671565 (vanaf minuut 09:00)

⁸⁵ https://www.npostart.nl/op1/20-08-2020/POW_04747818 (vanaf minuut 39:00) + https://www.npostart.nl/eenvandaag/07-08-2020/AT_2144964 (vanaf minuut 13:00)

⁸⁶ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/03-07-2020/POW_04671339 (vanaf minuut 00:00)

‘conflict, coup en spanningen met Turkije’⁸⁷ en ‘de Atjeh-oorlog in Nederlands-Indië’.⁸⁸ Hieronder behandelen we twee voorbeelden daarvan.

De spanningen tussen Turkije en Griekenland op de Egeïsche zee

Eén van de islamitische landen die in de onderzochte periode voor ‘spanningen’ zorgde was Turkije. Er verschenen in de zomer een drietal nieuwsitems over de Grieks-Turkse spierballenvertoon op de Egeïsche zee. Een conflict over territoriale wateren en eilanden voor de kust van Turkije die een lange geschiedenis kent, en door mogelijke gasvelden op de bodem van de zee een nieuwe dimensie heeft gekregen.

EenVandaag en Nieuwsuur berichten hierover. Hoewel, zoals hierboven gezien, deze achtergrondprogramma’s voorzichtiger zijn in hun bewoordingen, viel toch het eurocentrisme op, maar ook het ontbreken van de deskundigheid bij de duiding van het Turks-Griekse conflict. Om te beginnen met Een Vandaag.⁸⁹ Hier liet met name de presentator Pieter Jan Hagens een badinerende indruk achter met opmerkingen als ‘Boren in Grieks territorium, dat vinden de Grieken niet leuk, waarom boren ze niet in hun eigen Turkse gebiedje?’ of ‘Het gaat niet goed tussen die twee landen, al heel lang niet, al jaren niet, al eeuwen niet’.

Aan zijn collega Rob Hadders viel de ondankbare taak om het conflict te verklaren, dat in dit geval over gas gaat, maar die hij begint met de omvorming van de Hagia Sophia tot een moskee, en eeuwen terug gaat, helemaal naar ‘de Oudheid’, waar de Middeleeuwen feitelijk mee worden bedoeld: de Turken verschijnen pas in 1071 op het Anatolische toneel. De spanningen zouden toen al zijn begonnen, en, is de strekking van de ‘geschiedenis in vogelvlucht’, nooit meer opgehouden.

Hagens merkt weer op: *‘Het is uitzonderlijk als ze een tijdje vredig samenleven deze twee landen. Nu gaat het dus om gas, maar ja er zit veel meer achter he?’*

Die vraag wordt als volgt beantwoord:

‘Je ziet toch wel dat Turkije erg actief is in de regio de laatste jaren. Denk aan het openzetten van de grenzen met Griekenland voor vluchtelingen. Denk ook aan de inmenging in Syrië en Libië. Het lijkt erop dat president Erdogan uit is op confrontatie.’

Bij deze voorstelling van zaken zou je op zijn minst het volgende kunnen stellen:

1. Moet je echt eeuwen terug om een conflict over gaswinning te duiden? En kies je daarvoor, is het dan niet handig om een historicus te raadplegen die het verhaal kan aanvullen of nuanceren?

⁸⁷ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/09-06-2020/POW_04671179 (vanaf minuut 15:10) + https://www.npostart.nl/eenvandaag/13-08-2020/AT_2144969 (vanaf minuut 04:20) + https://www.npostart.nl/nieuwsuur/13-08-2020/VPWON_1310883 (minuut 24:38)

⁸⁸ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-08-2020/VPWON_1310881 (vanaf minuut 12:14) + https://www.npostart.nl/op1-11-juni-2020/11-06-2020/POW_04675815 (vanaf minuut 58:00)

⁸⁹ https://www.npostart.nl/eenvandaag/27-07-2020/AT_2143611 (vanaf minuut 12:54)

2. Turkije heeft als soeverein land het soevereine recht in de 12 mijlszone en Griekenland ook, maar wel met inachtneming van het internationaal recht. De strijd gaat daarover, maar ook over het gebruik van de Exclusieve Economische Zones (200 mijl). Turkije kan de kwestie aan het internationaal gerechtshof voorleggen, maar weigert dat. Probleem voor Turkije is dat het allerlei verdragen nooit heeft ondertekend, waaronder het Zeerechtverdrag. Er valt dan voor Turkije wat te winnen (boren bij Kastellorizo), maar ook veel te verliezen. Volgens het internationaal volkenrecht kun je aan landen/maatschappijen uit heel de wereld toestemming geven in jouw territoriale wateren of EEZ te boren. Dat Griekenland en Grieks-Cyprus daarbij Turkije passeren, maar wel landen als Frankrijk, Israël of Egypte uitnodigen om te boren is legaal, maar wordt door Turkije als een provocatie gezien.

3. En is de vluchtelingen kwestie, of inmenging in Syrië, een exclusief Turks verschijnsel? Waarom zouden de vluchtelingen kwestie en Syrië überhaupt relevant zijn in dit conflict? Libië kan overigens wel relevant zijn in de gaskwestie: vanwege het Turks-Libische akkoord over een EEZ, maar dat werd niet genoemd.

Al met al komt 'de Turkse kant' van het verhaal niet goed uit de verf bij Een Vandaag. 'Turkije heeft claims', 'Erdogan is uit op provocatie', zeggen de presentator, de onderzoeksjournalist en de expert van Clingendael omstebeurt, en lijken daardoor eurocentrisch. Vanuit het perspectief van politici is eurocentrisme niet vreemd, we wonen namelijk in Europa en hebben Europese belangen, maar van journalisten mag je verwachten dat ze ook oog hebben voor 'andere' perspectieven.

Overigens is wat over Turkije wordt beweerd niet per definitie onjuist, maar door de hierboven genoemde punten onbenoemd te laten, en bovendien een kaart (zie afbeelding hierboven) te tonen waar de Europese gedeelte van Turkije niet is ingekleurd, is een slordigheid dat niet echt helpt.

Bij de twee Nieuwsuur-items is dit niet veel anders. Het is vooral Turkije 'die druk op zoek is naar gasvelden' (alsof andere landen dat niet doen), en 'volgens de EU' (geen neutrale partij in deze kwestie) hoort dat gas bij Grieks-Cyprus. Het eerste Nieuwsuur-item⁹⁰ is overigens ook slordig. Het begint met een gasvondst in de Zwarte zee en gaat naadloos in over het conflict met Griekenland over de Middellandse Zee. Erdogan wordt bovendien niet volledig geciteerd.

Na 'Onthou, de ongeldige en belachelijke kaarten die nu rondgaan zullen de Europese Unie onvermijdelijk beschadigen', zegt hij nog 'Alleen maar omdat het Turkije beschadigt'. Met deze zin erbij lijkt Erdogan te zeggen: als je Turkije beschadigt, dan beschadigt de EU zichzelf. Het blijft weliswaar dreigende taal, en je kan je afvragen hoeveel waarde die nuancerende zin heeft uit de mond van een cynische politicus als Erdogan, maar het valt wel op, en is technisch gezien geen correcte vertaling. Uit het item wordt überhaupt niet duidelijk om wat voor kaarten het gaat (waarschijnlijk over 12 mijlszones), ook niet waarom deze kaarten Europa dan wel Turkije beschadigen.

Het tweede item van Nieuwsuur⁹¹ over de Grieks-Turkse spanningen is uitgebreider, maar nog steeds onevenwichtig. Dat komt deels omdat – niet geheel onlogisch - voor gekozen is te focussen op Kastelorizo en haar bewoners. Maar ook hier komt vanuit de Turkse kant alleen maar Erdogan aan het woord. Vervolgens zien we een Griekse vox pop op het eiland Kastelorizo ('we merken niks van de onrust'), de loco-burgemeester van het eiland ('we maken ons zorgen, moeten we onze eiland verkopen, mooi niet'), een Griekse defensie-analist ('Turkije is gewend om militair in te grijpen'), een parlamentslid van de regeringspartij Nieuwe Democratie ('De Duitsers houden Turkije te vriend vanwege economische belangen, de grote Turkse gemeenschap in Duitsland en angst voor een nieuw vluchtelingenprobleem') en een oorlogszuchtige priester ('We kunnen niet toekijken en ons bang laten maken.. Hij wil steeds meer. We moeten hem een lesje leren.').

Nu klopt uiteraard het feit dat in Turkije een autoritair systeem heerst, dat ook door een significant deel van de bevolking wordt gestut, maar er is ook oppositie tegen dat beleid van

⁹⁰ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/21-08-2020/VPWON_1310890 (vanaf minuut 18:14)

⁹¹ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/30-08-2020/VPWON_1310898 (vanaf minuut 08:50)

Erdogan, of experts die vinden dat er meer gepraat moet worden voor een oplossing. Dat zien we in deze reportages niet terug.⁹²

Meer nuances en eigenaarschap in EenVandaag bij items over Syrië

In een tweetal nieuwsitems van EenVandaag over Syrische misdaden tegen de menselijkheid⁹³ en de mensonterende situatie in Idlip⁹⁴, slaagt men beter in om een genuanceerd verhaal te brengen over ‘moslingeweld’. Zo wordt in de reportages over de martelpraktijken van het ‘seculiere’ Assad-regime en het vluchtelingenverhaal van de Syrische familie Bayazid, simpele en eenzijdige verhalen over ‘islamitische terreur’ en ‘jihadisme’ in perspectief geplaatst, juist door experts en ervaringsdeskundigen aan het woord te laten, en infographics te gebruiken gebaseerd op hun kennis (zie de vier afbeeldingen hieronder).

Zo kan het voor een westers publiek vreemd klinken dat de provincie Idlip, dat voor een groot deel door jihadisten wordt gecontroleerd, als ‘oppositiegebied’ wordt getoond. De familie Bayazid zegt dan ook dat ze niet blij zijn met de ‘jihadisten’, maar ze zijn nog veel bang voor het Syrische leger dat hulp krijgt van Rusland, en zoals ook uit het onderzoek van de experts blijkt veel meer slachtoffers op hun geweten hebben. Je zou met recht kunnen spreken van een terroristisch regime, alleen gebeurt dat bijna nooit op Nederlandse TV.

2.3 Terreurberichtgeving: terreur is vooral moslimterreur bij onderzochte TV.

Dat brengt ons weer bij het etiket ‘terreur’ en moslims. We hadden al vastgesteld dat sommige programma’s ‘moslingeweld’ bijna automatisch met terreur in verband brengen.

⁹² In de Volkskrant komt bijvoorbeeld de Turkse deskundige Emre Açıkönül aan het woord: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/onder-water-woedt-een-grieks-turkse-oorlog-waar-de-eu-van-huivert-hoe-gaat-dit-aflopen~b35bd2f3/>

⁹³ https://www.npostart.nl/eenvandaag/07-08-2020/AT_2144964 (vanaf minuut 13:00)

⁹⁴ https://www.npostart.nl/eenvandaag/10-08-2020/AT_2144966 (vanaf minuut 12:55)

In deze paragraaf gaan we daar dieper op in, door te kijken naar alle berichten die zijn verschenen over terreur, dus niet alleen moslimterreur, om te zien hoe de verhoudingen exact liggen.

In tabel drie zijn alle berichten gecategoriseerd waarin ‘terrorisme’, ‘aanslag’ en/of ‘aanval’ in de onderzoeksperiode verschenen.

TABEL 6 Termen als ‘terreur’ en ‘aanslag’ in het algemeen bij onderzochte programma’s

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS Acht uur journaal	Nieuwsuur	Op1
18 berichten over moslimterreur = 94,7%	10 berichten over moslimterreur = 90,9%	16 berichten over moslimterreur = 61,5%	21 berichten over moslimterreur = 77,7%	24 berichten over moslimterreur = 92,3%
1 bericht over MH17 aanslag	1 bericht over ‘Koerdische terreur’	6 berichten over Extreemrechtse aanslag op moskee Noorwegen, Christchurch aanslag, moord op Walter Lübcke door extreemrechts, nsu 2.0 terreurgroep, extreemrechtse aanval op Guineers’	1 bericht over ‘PKK als terreurorganisatie door Turkije’	1 bericht over Christchurch aanslag
	1 bericht over ‘terrormier’	1 bericht ‘Viruswaarheid advocaat: staatsterreur Corona-maatregelen’	1 bericht aanslag op Zaza door Iraanse regime	1 bericht over MH17 aanslag
		1 bericht over terreur in Oklahoma	2 berichten over antisemitische aanslagen op synagoge	
		1 bericht over ‘politiek gemotiveerde aanval’ door Iraniër op Sadegh Sagha	2 berichten ‘aanval op Navalny’	
		1 bericht over overvolle Turkse gevangenissen met ‘Gülenisten’ die door Turkije als terroristen worden gezien		

Uit tabel 6 blijkt in de eerste plaats dat terreur op de onderzochte TV vooral ‘moslimterreur’ is. Maar toch zijn er behoorlijke verschillen per programma te ontwaren. Goedemorgen Nederland en Op1 scoren ook hierin het hoogst, maar ze worden nu op niet zo’n verre afstand vergezeld door EenVandaag met 90,9%. Bij Nieuwsuur en Nos zijn de percentages stukken lager. Er valt te zien dat met name bij NOS ook ‘extreemrechtse groepen’ in het vizier komen als terroristen.

Verder is het opvallend dat de onderzochte programma’s op TV een slag om de arm houden bij Turkse overheidsdefinities van terreur. Bij berichtgeving over de Koerdische PKK en de Gülenistische beweging vallen de volgende formuleringen op: ‘Turkije beschouwt de PKK of FETÖ als terreurorganisatie’⁹⁵ of ‘de Koerdische afscheidingsbeweging PKK’.⁹⁶ Een voorzichtigheid die niet wordt betracht bij berichten over ‘moslimterreur’. Dan gaat het bijvoorbeeld over een aanslag door ‘de terreurgroep Taliban’ in Afghanistan.⁹⁷ Het blijft gissen op basis waarvan de ene groep wel als ‘terreurorganisatie’ wordt gezien door de redactie, en de andere niet. Als naar de lijst met

⁹⁵ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/17-06-2020/VPWON_1310830 (vanaf minuut 14:05)

⁹⁶ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/10-06-2020/VPWON_1310823 vanaf minuut 36:00

⁹⁷ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/29-06-2020/VPWON_1310842 (vanaf minuut 17:15, t/m 17:32)en

terroristische organisaties wordt gekeken van de NCTV⁹⁸ staat de Taliban en de PKK er beiden op en Fetö niet. Het is complexe materie, dat vooral aantoonde dat wie of welke groepering ‘terroristisch’ zou zijn, sterk afhangt van de internationale context en de (botsende) ‘nationale’ perspectieven binnen die context op ‘terroristisch geweld’. Het zou interessant zijn om hierover een uitgebreid item te maken.

2.4 Het Nederlandse TV-geheugen over terreur: 9/11, Bataclan en Hebdo

Wanneer er wordt gefocust op ‘grote aanslagen uit het verleden’ (Tabel 7), dan is te merken dat de onderzochte programma’s vooral terreuraanslagen ‘herinneren’ (18x) van islamitische daders op doelwitten in het westen. Andere aanslagen, waarbij ‘het westen’ niet het doelwit is, zijn veel minder (5x) in het collectieve geheugen van de onderzochte programma’s (rood). Het hemd is nader dan de rok zou gezegd kunnen worden, maar zo ontstaat er wel een vertekend beeld over ‘de’ daders en slachtoffers van terreur.

Verder blijkt ook uit deze cijfers een gedifferentieerd beeld over terreur bij Nieuwsuur en NOS dan met name Goedemorgen Nederland en Op1.

TABEL 7 'Grote aanslagen' die in de onderzoeksperiode door de programma's werden benoemd.

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
9/11 (2x)	9/11 (3x)	Staatsgreep Turkije 2016	Coup 1980 Turkije	Bataclan 3x
Bataclan		Hanau	Bataclan	Hebdo 2x
		Lübcke	Halle	9/11
		Halle	Utoya	Parijs
		Parijs	Manchester	Christchurch
		Christchurch		Nice
				Orlando

2.5 Missen we iets? Voorzichtigheid troef bij ‘wit geweld’

Uit de gedifferentieerde frequentiepercentages over moslimterreur per programma, maar ook bijvoorbeeld in de voorzichtigheid die de onderzochte Nederlandse TV aan de dag leggen in het overnemen van terreurdefinities waarin het westen geen doelwit is, valt tenminste op te maken dat wie of welke organisatie terreurdaden pleegt open is voor discussie. De behoefte voor zo’n discussie over terreur is des te groter als ook de berichtgeving rond ‘wit geweld’ dat niet islamitisch is gemotiveerd erbij wordt gepakt.

In Tabel 8 zijn alle geweldsdelicten meegenomen die op de een of andere manier leken op ‘aanslagen’ of ‘terroristisch gemotiveerd’ waren, maar niet als zodanig werden benoemd. In tabel 8 wordt ten eerste vermeld hoe die incidenten dan werden beschreven (‘Truck rijdt in op menigte’, ‘moordproces’, ‘politiegeweld’, ‘luchtbombardement’, ‘schietpartij’) en hoe de (niet-islamitische/witte) daders werden gekwaliceerd (‘gewapende mannen’, ‘toerekeningsverbaard of niet’, ‘extreemrechtse activisten’, ‘Duitse Rambo’, ‘burgermilities’, ‘tiener’, ‘groot bewonderaar van de politie’, ‘schutter’).

⁹⁸ <https://kennisbankterrorisme.nctv.nl/organisaties>

TABEL 8 Geweld in de onderzoeksperiode die 'leek' op 'terreur' maar niet als zodanig werden benoemd.

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
4 berichten met 'Truck of auto rijdt in op menigte'	12 berichten met 'politiegeweld'	5 berichten met 'truck rijdt in op BLM-protesten', 'auto rijdt school binnen', 'burger milities die op elkaar schieten', 'groot bewonderaars van de politie', 'schutter'	17 berichten over 'politiegeweld' 'buitensporig geweld' 'extreem geweld', 'verwarde man' doodgeschoten'	5 berichten over 'Boerenprotest', 'dit is oorlog', Farmers Defence Force
4 berichten over 'moordproces Thijs H.'	3 berichten over Thijs H. 'Toerekeningsvatbaar of niet	4 berichten met 'politiegeweld'	3 berichten over Trump-aanhanger dood bij rellen, Kerosha 'tiener'	3 berichten over 'extreem politiegeweld'
4 berichten over '(excessief) politiegeweld'	2 berichten met 'boze burgers die zendmasten affikken'	4 berichten met 'extreemrechtste activisten', 'extreem rechtse netwerken', 'extreemrechtse aanval'	3 berichten met 'extreemrechtse relschoppers', Pegida als 'anti-islam beweging, Hitlergroetende Belgische politie	3 berichten over Thijs H. 'ontoerekening Vatbaar'
2 berichten met 'lucht bombardement Hawija'	2 berichten over 'boze boeren die weg blokkeren'	2 bericht met 'Duitse rambo'	3 berichten 'aanval op Navalny', MH17	1 bericht over schietpartij in Wisconsin
	1 bericht over 'gewapende mannen' bij Trump-rally's	1 bericht met 'schietincident in Glasgow'	2 berichten over 'Duitse Rambo'	1 bericht over luchtbombardement Hawija
	1 bericht over Lange Frans die Rutte wil doodschieten	1 bericht met 'Belgische politie die de Hitlergroet doet'	1 bericht over moordproces Thijs H.	
	1 bericht over 'Poetin heeft Rusland weer op de kaart gezet'	1 bericht met Thijs H. 'Ontoerekening svatbaat'	1 bericht met 'schietpartij Glasgow'	
	1 bericht met Chinese agressie in 'oorlog Azië'		1 luchtbombardement Hawija	
			1 bericht over Duitse verzetstrijder tegen Hitler	
			1 bericht over auto rijdt basischool binnen	
			1 bericht zwarte man in Portugal doodgeschoten	
			1 bericht met Koerdische afscheidsbeweging'	

In vergelijking met 'moslimgeweld', lijkt bij 'wit geweld dat niet islamistisch is gemotiveerd' iets anders aan de hand. Zelfs in gevallen waar de politieke motivatie van het geweld overduidelijk lijkt te zijn, blijven oordelende termen als 'terreur' achterwege, en soms gaan Nederlandse media zelfs mee in de daderframe. Een aantal voorbeelden.

Zelfrijdende auto's en burgermilities

Om te beginnen: het fenomeen van 'trucks' of 'auto's' die op protesterende menigtes inrijden.⁹⁹ Tijdens de Black Lives Matter-demonstraties in de VS kwam dit een paar keer voor. In één van die incidenten becommentarieerde de NOS (zie ook foto hierboven) de gebeurtenis o.m. als volgt:

'Niet altijd kunnen vreedzame BLM-demonstranten rekenen op begrip. Met angst en verbijstering zien betogers in Minneapolis een tankwagen op zich inrijden. De autoriteiten gaan uit van opzet.'

Ten eerste valt de het passieve taalgebruik op: heeft de truck immers geen bestuurder? Vervolgens is

'niet op begrip kunnen rekenen' mijlenver verwijderd van een situatie waarbij met opzet op demonstranten wordt ingereken. Bij dit geweldsincident vielen geen slachtoffers. Maar het ging elders in de VS wel mis, waarbij volgens de NOS 'burgers elkaar te lijf gingen.'¹⁰⁰ Zie ook de screenshots (hieronder).

'Een gewapende man rent weg en hij wordt achtervolgd, hij valt en schiet op zijn achtervolgers, één slachtoffer ligt levenloos op de grond, de schutter loopt dan weg', meldt Astrid Kersseboom, en

⁹⁹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/01-06-2020/POW_04508339 (vanaf minuut 01:00)

¹⁰⁰ https://www.npostart.nl/nos-journaal/26-08-2020/POW_04508401 (vanaf minuut 07:12)

vraagt vervolgens aan Amerika-correspondent Arjen van der Horst: ‘Wat zien we hier gebeuren, burgers die op elkaar schieten?’

Van der Horst antwoordt als volgt: *‘Criminele elementen van het BLM- protest die brandstichten en plunderingen riep een reactie op van zwaarbewapende burgermilities. Dat is geen georganiseerde eenheid. Maar een ratjetoe van burgers, van mensen die zich bewapenen met honkbalknuppels, en burgers die zich als commando-eenheden bewapenen met kogelvesten en semi-automatische geweren. Wat ze allemaal met elkaar delen is een diep wantrouwen in de overheid.’*

Bij de volgende NOS-item hierover, de volgende dag, wordt over de Kenosha-schutter het volgende bericht:

‘Inmiddels is ook meer duidelijk over de 17-jarige witte jongen die gisternacht tijdens een protest twee mensen doodschoot. Hij zou een groot bewonderaar zijn van de politie en had zich aangesloten bij een burgermilitie. Hij zit nu vast op verdenking van moord.’¹⁰¹

Thijs, Rambo en het mislukte leven van Stephan B.

Ook bij ‘wit geweld’ gepleegd in Europa vielen verzachtende of humaniserende omschrijvingen op. Zo begint Rob Trip van de NOS een item over ‘het moordproces’ van Thijs H. met alleen zijn voornaam:

‘Thijs wilde niet moorden, en toch stak hij vorig jaar drie willekeurige mensen neer, omdat het moest zei hij tegen de rechtbank in Maastricht, en pas later kwam hij erachter, zegt hijzelf, dat ie gek was’.¹⁰²

Een man die in Duitsland vier agenten overmeesterde en met hun wapens wegluchtte wordt in een NOS-bericht ‘Duitse Rambo’ genoemd,¹⁰³ en Stephan B. die een antisemitische aanslag wilde plegen op een synagoge in Duitsland wordt geciteerd: *‘Zijn leven is mislukt, hij heeft geen sociale contacten, hij heeft zijn studie afgebroken, is werkloos. En alles wat er op de wereld verkeerd gaat is volgens Stephan B. de schuld van de Joden en migranten.’¹⁰⁴*

Buitenlanders, antisemitisme en islamofobie

Verder is het merkwaardig dat bij berichten over extreemrechts geweld een term als neonazistische ‘vereniging’¹⁰⁵ valt. Zouden we immers ook spreken over een ‘jihadistische vereniging’? Sommige nieuwsmakers gaan bovendien mee in het ‘buitenlanderframe’¹⁰⁶ van de daders. Zoals in de aanslag in Hanau of de slachtoffers met een migratieachtergrond van de neo-nazistische terreurorganisatie NSU 2.0. Dat gebeurt, hoogstwaarschijnlijk onbewust, door bijvoorbeeld de Duitse identiteit van de Turkse of andere slachtoffers met een migratieachtergrond niet te benoemen. Het gaat immers om neonazistisch geweld tegen Duitse Turken, of andere Duitsers met een migratieachtergrond, en niet

¹⁰¹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/27-08-2020/POW_04508402 (vanaf minuut 16:49)

¹⁰² https://www.npostart.nl/nos-journaal/22-06-2020/POW_04508354 (vanaf minuut 14:25) Het verhaal van Thijs H. dat hij psychisch niet in orde werd nog meer benadrukt in dit item: ‘Thijs H. vertelde een samenhangend verhaal vandaag aan de rechters, hij was verslaafd aan hasj in die tijd, en kreeg op een gegeven moment het idee dat de wereld in handen was van psychopaten, die in een codetaal met elkaar spraken, hij werd er angstig van, raakte in paniek en kreeg waandenkbeelden bijvoorbeeld over zijn vrienden die hem zouden ontvoeren en martelen’

¹⁰³ https://www.npostart.nl/nos-journaal/14-07-2020/POW_04508370 (vanaf minuut 14:09)

¹⁰⁴ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/21-07-2020/VPWON_1310863 (vanaf minuut 13:45)

¹⁰⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/02-08-2020/POW_04508592 (vanaf minuut 09:28)

¹⁰⁶ https://www.npostart.nl/nos-journaal/16-06-2020/POW_04508350 (vanaf minuut 18:10)

om neonazistisch geweld tegen 'buitenlanders', zoals de neonazi's hun slachtoffers met een migratieachtergrond zien, en daarmee niet accepteren als Duitsers. In het geval van extreemrechts geweld op joden in Duistland wordt overigens wel antisemitisme en racisme benoemd, maar niet islamofobie wanneer moslims het doelwit zijn.¹⁰⁷

2.6 Wie maakt het nieuws over de 'gewelddadige moslims'?

In de onderzoeksperiode is ook gekeken, voor zover dat aan 'de buitenkant' was te zien (dus alleen op basis van de namen van de betrokkenen die zijn genoemd), hoe vaak mensen met een mogelijke moslimachtergrond zelf betrokken waren bij het nieuws als journalisten¹⁰⁸, experts of vox pop. Zie Tabel 9.

TABEL 9: Wie maakt het nieuws?

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
Niet-islamitische journalisten: 10 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 21 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 17 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 21= 95,4%	Niet-islamitische journalisten: 21 = 87,5%
Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 1 = 4,5%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 3 = 12,5%
Niet-islamitische experts, vox pop: 13 = 92,8%	Niet islamitische experts, vox pop: 9 = 42,8%	Niet-islamitische expert, vox pop 12 = 54,5%	Niet-islamitische experts, vox pop: 18 = 50%	Niet-islamitische experts: 31 = 83,7%
Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 1 = 7,1%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 12 = 57,1%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 10 = 45,5%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 18 = 50%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 6 = 16,2%

Uit tabel 9 blijkt (nogmaals, slechts gebaseerd op de namen die voor de camera zijn verschenen en expliciet zijn genoemd in een item), dat het nieuws over moslimgeweld voor bijna 97% (gemiddelde van alle programma's) werd gepresenteerd of onderzocht door niet-islamitische journalisten. Alleen bij Nieuwsuur en Op1 waren enkele journalisten met een mogelijke moslimachtergrond en/of

¹⁰⁷ https://www.npostart.nl/nos-journaal/09-08-2020/POW_04508593 (vanaf minuut 11:46)

¹⁰⁸ Met journalisten wordt bedoeld alle redacteuren die vermeld worden bij een item.

islamitische omgeving betrokken bij berichtgeving over moslimgeweld. Er was meer 'moslimbetrokkenheid' als experts of vox pop. Dit was het hoogst bij NOS, Nieuwsuur en Een Vandaag. Daarna volgt Op1 met op de laatste plek Goedemorgen Nederland.

Als we deze cijfers naast eerdere bevindingen van dit hoofdstuk leggen, dan lijkt er een correlatie te zijn tussen de mate van 'moslimbetrokkenheid' bij het nieuws en de negativiteitspercentage. Zo is de moslimassociatie met terreur het hoogst bij Goedemorgen Nederland en Op1 (paragraaf 2). Dus de programma's waar de 'moslimstem' het minst ruimte kreeg over 'moslimgeweld'. Deze correlatie wordt bevestigd in paragraaf 3 en 4, waaruit blijkt dat het terreurbegrip van de NOS, Nieuwsuur en EenVandaag relatief gedifferentieerder is, en minder sensationeel.

Hoofdstuk 3 Wij-Zij denken

'Een moskee in Den Haag speelt een dubbelrol. Om zicht te houden op radicaliserende jongeren werd er nauw samengewerkt tussen de gemeente Den Haag en de Kuba-moskee. De moskee zou een verzamelplaats zijn voor tientallen jihadisten. "Dit jihadistisch gedachtegoed is zulk gif in zo'n wijk, dus je moet er dicht bovenop zitten, en als je dan in contact probeert te komen maak je wel eens gebruik van mensen die niet zulke goede bedoelingen hebben. Die blijkt dan een infiltrant te zijn". – Hugo de Jonge - Goedemorgen Nederland (4-7-2020)¹⁰⁹

'Het uitwissen van de geschiedenis dat doen barbaarse regimes. Dat doet ISIS, dat deed Mao Zedong, Ottomanen doen dat, door de Armeense genocide niet te onderkennen. Wij onderscheiden ons daarin door het een plek te geven. Wat maakt nou de Europese beschaving zo bijzonder? Dat is dat wij ons aan een heleboel dingen uit het verleden hebben onttrokken. Op een gegeven moment hebben die mensen in Europa de technologische beschaving ontdekt, gingen op wereldreis en hebben geweldige schilderijen gemaakt.' – Thierry Baudet – Goedemorgen Nederland (13-6-2020)¹¹⁰

'Ik heb jou leren kennen als rapper, Ali de knuffelmarokkaan, en alle rollen die je hebt. Steeds meer in je leven ben je gegroeid naar een soort goeroenschap, je bent steeds meer een coach, een inspirator. – Op1-presentator Pieter van der Wielen over Ali B. (14-8-2020)¹¹¹

'Een kebabzaakhouder moet nog wel eens zijn naam spellen, maar bij Ömer Anci uit Someren ligt dat anders, sterker nog hij is het toonbeeld van integratie. Ömer Anci: "Ik heb de taal geleerd, ik heb mijn klompen aan, dus ik heb mij compleet aangepast. Zelfs mijn naam veranderd. Er kwam een collega naar me toegelopen en die zei van: hoe heet jij? Dus toen heb ik mijn echte naam gezegd. En toen zei hij, dat is allemaal veel te moeilijk. Wij noemen jou Kareltje." – Op1-presentator Sander van Schimmelpenninck en Ömer Anci – 20-8-2020¹¹²

3.1 Inleiding

In de quotes hierboven zijn verschillende vormen van 'wij-zij denken' actief, die een bepaald idee, impliciet of expliciet, over 'ons' De Nederlander en 'zij' De moslims' en/of de islam suggereren. Met 'wij-zij denken' wordt bedoeld: een verondersteld 'wij' of 'gemeenschap' bestaande uit 'de Nederlanders', die een set aan (positieve) 'westerse' of 'Europese' waarden zoals 'vrijheid', 'beschaving' en de 'joods-christelijke cultuur' vertegenwoordigen, terwijl aan de andere kant een verondersteld 'zij' van 'de moslims' en/of 'de islam' lijkt te bestaan aan wie vooral negatieve kenmerken worden toegedicht zoals 'onvrijheid', 'onverdraagzaamheid' en 'achterstand'.

Bij berichtgeving met een sterk 'wij-zij gehalte' spelen 'de moslims' en/of 'de islam' vaak een

¹⁰⁹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/04-07-2020/POW_04733181 (vanaf minuut 02:12)

¹¹⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671565 (minuut 30:50)

¹¹¹ https://www.npostart.nl/op1/14-08-2020/POW_04747814 (vanaf minuut 47.00)

¹¹² https://www.npostart.nl/op1/20-08-2020/POW_04747818 (vanaf minuut 31:30)

kwaadaardige rol met 'dubbele loyaliteiten', waarin 'het westen', 'onze vrijheden' of 'onze politie' worden 'bedreigd', 'geïnfiltreerd' of 'ondermijnd'. Echter, wij-zij denken komt ook impliciet voor, bijvoorbeeld in 'onschuldig lijkende termen' als 'knuffelmarokkaan', 'niet-westerse allochtoon' of 'integratie'. Het wij-zij denken in deze termen is dan vooral met betrekking tot Nederlanders zonder migratieachtergrond. En ook in deze verschijningsvorm, zitten er subtiele herinneringen aan Nederlanders met een migratieachtergrond en/of moslimachtergrond (daar zit een zekere overlapping tussen: de meeste Nederlandse moslims hebben een migratieachtergrond) dat ze 'niet van hier', 'anders' en nog niet volledig zijn 'aangepast' aan Nederland. In die zin is wij-zij berichtgeving polariserend en uitsluitend nieuws.

In Tabel 1 (helemaal aan het begin) met de algemene frequentiepercentages was te zien dat 'wij-zij berichtgeving' bij Goedemorgen Nederland en Op1 relatief vaak voorkomt. Bij de andere programma's is dit zeker voor de helft minder het geval. In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op deze materie door

- A) te kijken hoe de verschillende verschijningsvormen van wij-zij denken er exact uitzien. In een framingsmatrix worden de gebruikte termen over 'de moslimander' in een viertal kernthema's uitgesplitst, vervolgens worden enkele (eurocentrische) berichten van 'wij-zij berichtgeving' nader besproken
- B) Ook wordt gekeken naar hoe wij-zij denken vanuit 'de moslimkant' eruit ziet in de onderzochte periode. Enkele voorbeelden hiervan komen aan bod
- C) Wie het nieuws maakte over wij-zij denken

3.2 De Wij-Zij framingsmatrix

In Tabel 10 (volgende pagina) is alle wij-zij berichtgeving over een viertal kernthema's gedestilleerd: 'de islam' als bedreiging voor het 'vrije westen', het gebruik van uitsluitende termen, het dubbele loyaliteitenframe en ten slotte berichtgeving waarbij 'de moslims' en of 'de islam' worden geassocieerd met 'mislukte integratie' en 'achterstand'.

Goedemorgen Nederland - 29,2% wij/zij berichtgeving	EenVandaag- 9,9% wij/zij berichtgeving	NOS 20.00u Journaal - 12,6% wij/zij berichtgeving	Nieuwsuur - 12,7% wij/zij berichtgeving	Op1 - 25,2% wij/zij berichtgeving
<p>Moderne, vrije, beschaafde, joods-christelijke westen / onvrije islam, islamisering (x22): 16,1%</p> <p>‘het gezicht kunnen laten zien is een westerse waarde’, ‘anti-democratisch onderwijs’, ‘beschaving van Rutte’, ‘onze standbeelden / geschiedenis / erfgoed (6x), ‘wij zijn geen ISIS of Ottomanen die de genocide niet onderkennen’, ‘ten koste van onze verworvenheden & universele waarden’, ‘omstreden geldstromen uit onvrije landen’, ‘onverdraagzaam’, ‘onze rechtstaat’, ‘importeren van onvrijheden’, ‘onvrije islamitische landen’, ‘salafisten gedachtengoed die de samenleving vergiftigt’, ‘anti-democratische organisaties’, ‘onze vrijheden onze veteranen’, antisemitisme x 2, ‘conservatieve soortgenoten’</p>	<p>Moderne, vrije, beschaafde, joods-christelijke westen / onvrije islam, islamisering (x6): 6,6%</p> <p>‘Aya Sofia weer een moskee’, ‘het traditionele Offerfeest’, ‘Beiroet, Parijs van het Midden-Oosten’ x2, ‘iedereen met westerse waarden, Europese waarden</p>	<p>Moderne, vrije, beschaafde, joods-christelijke westen / onvrije islam, islamisering (x14): 7,4%</p> <p>‘Intolerantie tegen Nederlandse geschiedenis’, ‘ongewenste financiering uit onvrije landen’, ‘antidemocratisch’, ‘onverdraagzaam’, ‘schimmig’, ‘haaks op onze rechtstaat’, ‘conservatieve moslims willen dat het een moskee wordt’, ‘agenda van Erdogan’, ‘religieus fanatisme’, ‘primitieve omstandigheden’, ‘traditionele familie waarden’, ‘de grot van Ali baba en de veertig rovers’, ‘Netflix past niet bij onze natie’, ‘mondkapje verplichting is een moderne boerka, opgelegde onvrijheid’</p>	<p>Moderne, vrije, beschaafde, joods-christelijke westen / onvrije islam, islamisering (8x): 4,8%</p> <p>‘Ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen, onverdraagzaamheid, salafistische aanjagers’, ‘Aya Sofya weer een moskee’ x2, ‘Twee Egyptische influencers vast voor onfatsoenlijke video’s op TikTok’, ‘sektarische spanningen christenen en moslims’, ‘patstelling Turkije en Griekenland, mensen die ons niet mogen’</p>	<p>Moderne, vrije, beschaafde, joods-christelijke westen / onvrije islam, islamisering (12x): 10,1%</p> <p>‘in bepaalde culturen komt straatintimidatie vaker voor’, ‘onze standbeelden, beschaving’ x2, ‘moskeeën die uit onvrije landen gefinancierd worden’, ‘haat tegen Nederland’, ‘anti-democratische elementen die haaks staan op onze waarden’, ‘haatzaaijrij’, ‘onze vrijheid verdedigen’ x2, ‘migratie overkomt ons’, ‘schaamte en taboecultuur bij islamitische culturen’, ‘aanslag op onze rechtstaat’</p>
<p>Uitsluitende, stereotyperende terminologie (x20): 14,6%</p> <p>‘sharialand’, ‘mensen met een niet-westerse migratieachtergrond’, ‘wij bouwen eigen Forum zuil’, ‘social justice warriors’, ‘niet-westerse jongeren’ x 2, allochtonen x 4, ‘mocromaffia’ x2, ‘IS-vrouwen, jihad bruiden’, ‘gewoon Nederlanders’, ‘gematigde moslims’, ‘minder Marokkanen’, ‘pauperallochtonen’, ‘klikkers’, ‘wat jullie doen is precies datgenene wat jullie de Nederlandse samenleving verwijten’</p>	<p>Uitsluitende, stereotyperende terminologie (x3): 3,3%</p> <p>‘Excusallochtoon’, ‘muzzelman’, ‘IS-bruiden’</p>	<p>Uitsluitende, stereotyperende terminologie (x14): 7,4%</p> <p>‘Noord-Afrikaans uiterlijk’, ‘kankervolk’, ‘pauperallochtonen’, ‘minder Marokkanen proces’, ‘oosterling’, ‘een ander publiek dan voorgaande jaren’, ‘Indonesiërs en westerlingen’, ‘minder-Marokkanen uitspraak’, ‘buitenlanders’ x 2, ‘mensen met een migratieachtergrond’ x 3,</p>	<p>Uitsluitende, stereotyperende terminologie (x3): 1,8%</p> <p>‘Pegida anti-islam beweging’, ‘allochtone wijken’, ‘buitenlandse mensen zijn heel close met elkaar, bruiloften’</p>	<p>Uitsluitende, stereotyperende terminologie (15x): 12,6%</p> <p>‘Mocromaffia’ x4, ‘Natos, Noord-Afrikaanse teringlijers op sportschoenen’, ‘jihadcel’, ‘islamlover’, ‘niet-westerse allochtone herkomst’ x2, ‘rot toch op kwam uit mijn tenen’, ‘pauperallochtonen’, ‘dit waren gewoon blanke jongens, geen Marokkanen’, ‘extra drukte in Scheveningen met een niet-westerse migratieachtergrond die normaal naar het land van herkomst gaan’, ‘knuffelmarokkaan’, ‘boer met Marokkaanse roots’</p>
<p>Dubbele loyaliteiten (x19): 13,9%</p> <p>‘salafistenschool’, ‘Amerikaans probleem naar Nederland geïntegreerd’, ‘wij zijn hier geen Amerika, x2 “kalifaat”, ‘anti-autoritair’, ‘Arnhem jihadhaard’, ‘de Turk’, ‘Turks typetje Pamuk’, ‘Marokkanen’, ‘bepaalde moslimgroepen als Nida’, ‘de Randstad’, ‘Denk’er’, ‘de Turkse TV’, ‘trollen van Denk, Iraanse spionnen’, ‘Turken moeten vooral Turks leren volgens Davutoglu’, ‘buitenlandse inmenging’, ‘moskee speelt dubbelrol’</p>	<p>Dubbele loyaliteiten (x1): 1,1%</p> <p>‘Marokkanen’</p>	<p>Dubbele loyaliteiten (x3): 1,6%</p> <p>‘gastarbeiders’, ‘imams uit Turkije’, ‘atoomspion Pakistan’</p>	<p>Dubbele loyaliteiten (0x): 0%</p>	<p>Dubbele loyaliteiten (x5): 4,2%</p> <p>‘onder invloed van buitenlandse predikers’, ‘vliegen naar Turkije sociaal’ x 2, ‘onze politie’, ‘goede & slechte moskeeën’</p>
<p>Onaangepast, mislukte integratie, achtergebleven (x4): 2,9%</p> <p>‘Achterstanden’ + 2, ‘integratie’, ‘Molukkers zijn ingehaald door Afghanen’</p>	<p>Onaangepast, mislukte integratie, achtergebleven (x3): 3,3%</p> <p>Integratieproblematiek, achterstandswijken in grote steden x 2</p>	<p>Onaangepast, mislukte integratie, achtergebleven (x4): 2,1%</p> <p>Achterstands-wijken, -leerlingen x 3, ‘banlieu-jongeren’,</p>	<p>Onaangepast, mislukte integratie, achtergebleven (8x): 4,8%</p> <p>Achterstanden(wijken) 5x, ‘identiteit, integratie, immigratie’, ‘Rotterdam de stad, daar word je niet vrolijk van’, ‘etnische minderheden kijken niet naar Coronanieuws’</p>	<p>Onaangepast, mislukte integratie, achtergebleven (x7): 5,8%</p> <p>‘integratie we zijn er nog lang niet, vrouwen onderdrukt, lhbt-issues’, ‘probleemwijken’, ‘Turken inburgeren’, ‘babyshowers en huisfeestjes bij moslims’, ‘achterstand taal, ‘Ömer Anci, toonbeeld van integratie, heeft zijn naam veranderd, kebabzaakhouder’, achterstandswijken’</p>
<p>Totaal 137 berichten over moslims</p>	<p>Totaal 91 berichten over moslims</p>	<p>Totaal 190 berichten over moslims</p>	<p>Totaal 165 berichten over moslims</p>	<p>Totaal 119 berichten over moslims</p>

Goedemorgen Nederland en Op1, respectievelijk de grootste wij-zij denkers.

In Tabel 1 bij de algemene frequentiepercentages was al te zien dat wij-zij denken als fenomeen het hoogst aanwezig is bij Goedemorgen Nederland en Op1. De framingsmatrix toont aan dat de negatiefste vormen daarvan ook bij deze twee programma's het meest voorkomt. Samengevat, bij Goedemorgen Nederland en Op1 worden 'de moslims' en 'de islam':

- 1 Het vaakst als een bedreiging voor 'het westen' of 'onze samenleving' gezien.
- 2 Het meest uitgesloten door het gebruik van stereotyperende termen zoals 'sharialand'¹¹³, 'mocrumaffia'¹¹⁴, 'islamlover'¹¹⁵ of 'jihadbruiden'¹¹⁶.
- 3 Het vaakst dubbele loyaliteiten¹¹⁷ verweten.

Alleen met betrekking tot de associatie van moslims met 'mislukte integratie' of 'achterstanden' scoort Nieuwsuur hoger dan Goedemorgen Nederland. De associatie daarmee is niet minder uitsluitend of stereotyperend, maar gezien de vaak sociaaleconomische uitleg bij Nieuwsuur, lijkt deze vorm van uitsluiting minder definitief dan de meer culturalistische en/of racistische vormen van wij-zij denken. Er is als het ware nog hoop op 'integratie', 'aanpassing' en het 'inhalen van achterstanden' bij sociaaleconomische uitsluiting. Dit in tegenstelling tot een frame waarin, gechargeerd gezegd, sprake is van een 'import' van een kennelijk onveranderlijk 'onvrije islam' of 'moslimcultuur', die onverenigbaar zou zijn met 'onze westerse beschaving'.

Thierry Baudet en Piet Hein van Mulligen

Een interessant voorbeeld van een 'finaal' uitsluitende vorm van wij-zij denken, en de 'softere' variant daarvan komt sterk naar voren in een gesprek tussen Forum voor Democratie-leider Thierry Baudet en hoofdeconoom van het Centraal Bureau voor de Statistiek Piet Hein van Mulligen bij Goedemorgen Nederland. De heren bespreken het voorbijkomende nieuws, waarin Baudet termen gebruikt zoals 'capitulatie'¹¹⁸ voor BLM-demonstranten of 'cultuur van zelfhaat'¹¹⁹ in het westen. Van Mulligen ontvangt deze aantijgingen vrij koeltjes, en op een gegeven moment wordt ook over integratie gesproken.¹²⁰ Dat gesprek begint nadat Baudet opmerkt dat het 'onveilig is op straat', en dat de 'massale immigratie maar doorgaat'. De presentator vraagt vervolgens aan Van Mulligen: 'Over integratie heeft u ook geschreven, u vindt dat we daar te negatief over zijn, kunt u dat uitleggen?'

Van Mulligen: *'Ja, dat denk ik wel. Ik noem het in mijn boek schertsend het multiculturele paradijs. Als tegenhanger van de term multiculturele drama die door Paul Scheffer voor het eerst genoemd wordt.'*

Op dat moment verschijnt er een filmpje van moslima's met hoofddoek die (hoogstwaarschijnlijk) in een buurtcentrum aan het koken zijn.

¹¹³ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/01-06-2020/POW_04702307 (vanaf minuut 30:10)

¹¹⁴ https://www.npostart.nl/op1/04-06-2020/POW_04675810 (vanaf minuut 51:00)

¹¹⁵ https://www.npostart.nl/op1/21-06-2020/POW_04672767 (vanaf minuut 15:00)

¹¹⁶ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/19-06-2020/POW_04671492 (vanaf minuut 03:40)

¹¹⁷ https://www.npostart.nl/op1/25-06-2020/POW_04675825 (vanaf minuut 26:00)

¹¹⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671566 (vanaf 20:00)

¹¹⁹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671565 (minuut 30:50)

¹²⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671566 (vanaf minuut 33:00)

Van Mulligen: *'Ik zal de eerste zijn die zal toegeven dat daar nog heel veel te wensen over is. Als je kijkt naar mensen met een niet-Nederlandse herkomst versus mensen met een Nederlandse herkomst dan zitten er nog steeds verschillen in. Dat ze het nog steeds minder goed doen op de arbeidsmarkt, in het onderwijs, vaker in aanraking komen met de politie. Maar er is in de twintig jaar zoveel beter gaan.'*

Dan gaat er een wenkbrauw omhoog van Baudet en zegt hij: *'Dit is echt totale onzin. Dit komt ook omdat jullie statistische trucjes uithalen. Als iemand drie generaties in Nederland is dan geldt hij als Nederlander, terwijl iemand nog heel gewoon een Afrikaanse herkomst kan hebben, een Afrikaanse cultuur kan hebben, helemaal niet meer geïntegreerd is in de Nederlandse samenleving, maar statistisch telt het dan mee als autochtoon, ja zo kan ik het ook.'*

Het antwoord daarop van Mulligen is dat zelfs bij die 'allochtonen' de criminaliteitscijfers lager is dan bij de Nederlanders van twintig jaar geleden, om aan te geven dat het de goede kant op gaat. Bij dit gesprek zijn verschillende kanttekeningen te plaatsen:

1. Het is volstrekt onduidelijk in welk verband de kokende moslima's in een buurtcentrum verschijnen bij het onderwerp over integratie. Er wordt in het gesprek verder ook niet aan gerefereerd.
2. Baudets suggestie dat iemand met een Afrikaanse herkomst of Afrikaanse cultuur geen Nederlander kan zijn is bijzonder polariserend, en wellicht racistisch. Maar hier gaat Van Mulligen of de presentator niet op in.
3. 'Allochtonen' kunnen dan nu wellicht minder verdacht van criminaliteit zijn dan 'Nederlanders' van twintig jaar terug. Maar de crux van dit verdelende frame, is de vraag of de criminaliteit van autochtone of allochtone Nederlanders van twintig jaar geleden of nu als een maatstaf kan worden gebruikt om hun mate van Nederlandschap te meten?

Zo zijn er meerdere momenten waar het denken in 'wij' en 'zij' wordt versterkt. Wanneer bijvoorbeeld melding moet worden gemaakt dat de daders van een moord 'gewoon blanke jongens zijn'¹²¹ en geen Marokkanen, of 'een nieuwe doelgroep' van niet-westerse migranten het strand in Scheveningen heeft ontdekt¹²² en wanneer 'de dreun' die Asscher uitdeelde aan Denk-voorman Azarkan in de Tweede Kamer positief wordt ontvangen.¹²³ Maar wat westers-georiënteerde commentatoren doen, kunnen 'de anderen' ook.

¹²¹ https://www.npostart.nl/op1/16-07-2020/POW_04747793 (vanaf minuut 14:00)

¹²² https://www.npostart.nl/op1/10-08-2020/POW_04747810 (vanaf minuut 00:00)

¹²³ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/02-07-2020/POW_04671334 (vanaf minuut 01:30)

3.3 Islamitische wij-zij denkers in het nieuws

Hoewel het hier geanalyseerde wij-zij denken vooral getuigt van een wij-zij denken dat vanuit een eurocentrisch perspectief wordt ingevuld, en die ook door mensen¹²⁴ met een mogelijke islamitische achtergrond worden bevestigd¹²⁵, zijn in de framingsmatrix ook een aantal berichten opgenomen (in het rood) die van 'islamitisch wij-zij denken' getuigen. Wij-zij denken is niet een uniek 'westers' of 'Nederlands' verschijnsel, het komt in alle culturen en gemeenschappen over de hele wereld voor. Zo spreekt een trouwzaal-uitbater in een reportage van Nieuwsuur in Amsterdam Nieuw-West over zijn klanten en waarschijnlijk ook over zichzelf als 'buitenlandse mensen' die 'anders' en 'meer close' zijn met elkaar dan Nederlanders.¹²⁶

Echter, de belangrijkste vertolker van het islamitische wij-zij denken in de onderzochte periode was de autoritaire Turkse president Recep Tayyip Erdogan en mensen gelieerd aan zijn AK-partij. In een NOS-item¹²⁷ over de dreigende sluiting van sociale media kanalen door de Turkse regering zien we hem pontificaal verschijnen achter zijn bureau, omgeven door twee Turkse vlaggen, en spreekt hij recht in de camera het volgende uit:

'Waarom YouTube, waarom Twitter en waarom Netflix? Begrijpen jullie waarom we tegen zulke sociale media zijn? Om dit soort immorele zaken te kunnen verwijderen. Het reguleren van deze media is noodzakelijk, omdat leugens, laster, persoonlijke aanvallen en karaktermoorden daar aan de orde van de dag zijn. Dat is voor onze natie en dit land ongepast.'

Vervolgens, in een ander NOS-bericht¹²⁸ - dat weliswaar start met: 'En dan Turkije, ze dreigen uit de Istanbul-conventie te stappen..', waarbij de 'ze' het wij-zij denken versterkt, bij een passieve zin als 'Turkije dreigt uit de Istanbul-conventie te stappen' is dat effect minder - krijgt een woordvoerder van Diyanet (Directoraat voor Religieuze Zaken) het woord die de Istanbul-conventie (een verdrag over gendergelijkheid) als 'niet passend' voor de Turkse samenleving noemt: 'Dit verdrag heeft onze traditionele familiestructuur al kapot gemaakt. Hij heeft voor onnodige scheidingen gezorgd... Een vrouw die geweld ervaart moet eerst in kalmte met haar man praten.'

Dit terwijl veel Turkse vrouwen – seculier en religieus – aan dit verdrag hechten, en daarvoor ook de straat opgaan, zoals in het NOS-item is te zien. Zij worden door de woordvoerder van Diyanet buiten de Turkse samenleving geplaatst.

Hagia Sophia 'weer' een moskee

Ten slotte was het opvallend dat een term als 'islamisering' ontbrak bij alle NOS-items over een belangrijke wapenfeit van de Turkse politieke islamisten: de omvorming van het museum¹²⁹ en voormalige kathedraal Hagia¹³⁰ Sophia¹³¹. Hoewel de term 'islamisering' vooral een PVV-frame is, is er veel voor te zeggen om het in dit Turkse geval wel te gebruiken. Het idee van 'islamitische

¹²⁴ Commentator Aylin Biliç van Goedemorgen Nederland https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/25-06-2020/POW_04671496 (minuut 04:30)

¹²⁵ Oud militair-attaché Halis Tunç https://www.npostart.nl/eenvandaag/13-08-2020/AT_2144969 (vanaf minuut 12:00)

¹²⁶ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/18-08-2020/VPWON_1310887 (vanaf minuut 00:00)

¹²⁷ https://www.npostart.nl/nos-journaal/08-08-2020/POW_04508533 (vanaf minuut 13:30)

¹²⁸ https://www.npostart.nl/nos-journaal/31-07-2020/POW_04508383 (vanaf 14:35)

¹²⁹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/28-06-2020/POW_04508587 (vanaf minuut 09:00)

¹³⁰ https://www.npostart.nl/nos-journaal/10-07-2020/POW_04508368 Vanaf minuut 17:05

¹³¹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/24-07-2020/POW_04508378 (vanaf minuut 20:30)

onverdraagzaamheid', niet in de essentiële zin, maar als het dwangmatig opleggen van de wens van een meerderheid of minderheid van conservatieve moslims aan minderheden en/of andersdenkenden, lijkt hier van toepassing. In de reportage (zie screenshots hieronder) zijn ook conservatieve moslims aan het woord die geen boodschap hebben aan andersdenkende minderheden.

3.4 Wie maakte het nieuws over wij en zij?

Ook in dit hoofdstuk kijken we weer naar wie het nieuws heeft gemaakt. Zie Tabel 11 hieronder.

TABEL 11: Wie maakt het nieuws?

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
Niet-islamitische journalisten: 31 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 13 = 86,7%	Niet-islamitische journalisten: 24 = 88,9%	Niet-islamitische journalisten: 18 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 34 = 94,4%
Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 2 = 13,3%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 3 = 11,1%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 2 = 5,6%
Niet-islamitische experts, vox pop:	Niet islamitische experts, vox pop:	Niet-islamitische expert, vox pop	Niet-islamitische experts, vox pop:	Niet-islamitische experts: 36

34 = 85%	9 = 56,25%	22 = 66,7%	21 = 69,9%	= 72%
Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 6 = 15%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 7 = 43,75%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 11 = 33,3%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 9 = 29,9%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 14 = 28%

Uit tabel 11 blijkt dat de totale representatie van (de genoemde) journalisten met een mogelijke moslimachtergrond bij berichten waar wij-zij frames in voorkomen gemiddeld 6% is. Er is meer 'moslimbetrokkenheid' van experts of vox pop met een mogelijke moslimachtergrond bij alle onderzochte programma's, het vaakst bij EenVandaag en het minst bij Goedemorgen Nederland.

Het programma met de minste moslimrepresentatie als journalist, expert of vox pop, Goedemorgen Nederland, scoort het hoogst qua negatieve wij-zij frames in de algemene frequentiepercentage, en in de framingsmatrix. Het programma met de hoogste moslimrepresentatie op alle fronten, Een Vandaag, scoort het laagst qua Wij-Zij denken in de algemene frequentiepercentage, maar niet in de framingsmatrix. Daar heeft Nieuwsuur de minst verdelende papieren, terwijl Nieuwsuur qua moslimrepresentatie minder scoort dan NOS, Een Vandaag.

Hoofdstuk 4 Criminaliteit en overlast¹³²

Onder andere in de Marokkaanse cultuur, hoor ik ook vaak van ouders, met name over die opgroeiende jongens, dat ze weinig gezag meer hebben, je kan wel zeggen: je mag niet dit en je moet dit, maar die jongens gaan gewoon hun eigen gang. – Charles Groenhuijsen tegen imam Yassin Elforkani bij Op1¹³³

'Exact hetzelfde probleem was dit weekend ook in België aanwezig..daar was het hele strand afgesloten, en dat heeft ook te maken met een nieuwe doelgroep die wenst vakantie te vieren, en die ongebreideld naar de strand komt.¹³⁴ - Psychiater Damiaan Denys over overlastgevende toeristen met een niet-westerse migratieachtergrond bij Op1

De haven van Beiroet was voor veel Libanezen een schandvlek midden in de stad. Het was een publiek geheim dat er wapens gesmokkeld werden. En wie een container aan land wilde krijgen, betaalde extra aan de douaniers, die op hun beurt weer hun bazen betaalden. De grot van Ali baba en de veertig rovers werd de plek genoemd. Maar corruptie in Libanon beperkt zich niet tot de haven.¹³⁵ - NOS (8-8-2020)

Tegen de man die vorig jaar een Rotterdamse agent knock-out sloeg, eist het OM 18 maanden cel en tbs. De verdachte van 26 reed mee in de trouwstoet van zijn zus. Vanwege overlast zette de politie de auto stil. Toen een familielid werd gearresteerd ging de verdachte door het lint. De man zei dat hij niet goed in zijn vel zat.¹³⁶ - NOS (25-6-2020)

4.1 Inleiding

Op de ranglijst met frequentiepercentages komt op de vierde plek een thema dat het best te omschrijven is als berichtgeving over criminaliteit waarin mensen met een mogelijke moslimachtergrond figureren, en/of criminalisering van mensen met een mogelijke moslimachtergrond plaatsvindt. Dit soort berichtgeving kan over zware criminaliteit gaan, zoals, wapen- en drugshandel waar vaak ook stereotyperende taal wordt gebezigd zoals 'moccro maffia'. Maar ook berichtgeving over 'kleine overlast' met 'rellende jongeren' die soms 'losgeslagen tuig' worden genoemd, en termen als 'fraude', 'corruptie' en 'plundering' de revue passeren.

In dit hoofdstuk zal er:

¹³² Interessant en erg relevant in verband met dit hoofdstuk is het proefschrift van Abdessamad Bouabid over 'de Marokkanenpaniek'. Zie ook: <https://www.eur.nl/esl/nieuws/promotie-dr-abdessamad-bouabid-over-de-marokkanenpaniek>

¹³³ https://www.npostart.nl/op1/19-08-2020/POW_04747817 (vanaf minuut 23:27)

¹³⁴ https://www.npostart.nl/op1/10-08-2020/POW_04747810 (vanaf minuut 00:00)

¹³⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/08-08-2020/POW_04508533 (vanaf minuut 00:40)

¹³⁶ https://www.npostart.nl/nos-journaal/25-06-2020/POW_04508357 (vanaf minuut 16:58)

- a) ten eerste een gecategoriseerde framingsmatrix gepresenteerd worden met verschillende soorten crimineel nieuws waarin mensen met een mogelijke moslimachtergrond in voorkomen. Hierbij worden verschillende voorbeelden van stereotyperend/criminaliserend nieuws over mensen met een mogelijke moslimachtergrond besproken. Ook zal worden gewezen op vergelijkbare berichtgeving waarin culturalisering van criminaliteit juist uitblijft.
- b) Vervolgens wordt gekeken naar cultuursensitieve berichtgeving over criminaliteit en overlast van mensen met een mogelijke moslimachtergrond
- c) ten slotte een schema over wie het nieuws heeft gemaakt.

4.2 Om wat voor criminaliteit gaat het bij de verschillende programma's?

In tabel 12 (hieronder) is een framingsmatrix opgenomen met een viertal gethematiseerde vormen van criminaliteit in berichten over mensen met een mogelijke moslimachtergrond.

Goedemorgen Nederland (18 berichten)	EenVandaag(18 berichten)	NOS (34 berichten)	Nieuwsuur (25 berichten)	Op1 (29 berichten)
'verniezucht, vandalisme, rellende, plunderaars jonger', tuig die politie aanvalt', trouwstoet agent neersloeg, Straatintimidatie spuugzat, gasten aanspreken =8	Corruptie, geld naar lokale ngo's 5x, toeslagenfraude x3 = 8	Fraude 6x, stemfraude, stemfraude, Corruptie s- Arabië x2, corruptie Libanon x4, corruptie Mali =15	Pakistan helpt piloten geen vliegbrevet, smeergeld S-Arabië x3, corruptie Irak Beyrouth, Mali x4 Fraude 3x, Rashid Guernouit & de Mos stemfraude =12	Fraude toeslagenaffaire x 6, Corruptie x4, corruptie s-Arabië =11
'Misdaadbende Ridouan Taghi', mocromaffia 2x, onderwereld ridouan Taghi, Nabil B. = 5	Illegale straatgevechten, jongeren met mes op zak, rellen in Utrecht Den Haag, jongeren met steekwapens x 2 =5	Rellen x2, rellen Schilderswijk x2, politie bekogeld, relschoppers rotjochies Utrecht x3 , rellen in grote steden, plunderingen, rellen Malmö, trouwstoet ko x2, Straatcultuur gewelddadiger =13	Relschoppers vernielingen, rellen Sudan, relschoppers Den Haag vernielingen, rellen Schilderswijk x2, rellen waar zijn ouders? X2, rellen Malmö, rellen Kanaleneiland, Trouwstoetstoter, =10	Mocro Maffia Taghi x5, liquidaties Taghi, topcrimineel Taghi, Marengo Taghi maffia onderwereld, crimineel Ridouan Taghi =9
'stemfraude Erdinç Akyol en Aad de Mos, Den Haag', 'examenfraude Ibn Khaldoun', toeslagenaffaire = 3	'Drugshandel Nabil B.', Taghi aanval op onze rechtsstaat, grote vis Taghi, Peter de Vries en Ridouan Taghi, =4	Nabil B. Marengo proces Taghi, maffiabazen Turkije, Taghi crimineel handlager Dubai opgepakt, marengo proces onderwereld, politie achtervolgt Nabil B., =5	Taghi crimineel, arrestatie politie Taghi, OM volgt twee advocaten in zaak Taghi, Blackbox criminelen Taghi =3	Rellen, onrust Den Haag pop-up rellen Marokkaanse Nederlanders? Losgeslagen tuig waar zijn de ouders, grote steden rellen Marokkaanse jeugd geen gezag, onrust in Hofstad rellen vrouwen lastiggevallen ouders aanpakken probleemjongeren uitkering stopzetten opvoedingsprobleem, straatintimidatie komt in bepaalde culturen vaker voor, messen in Rotterdam straatcultuur, dit waren gewoon blanke jongens, geen Marokkanen, messengeweld probleemgezinnen =8

Gebedsomroep zorgt voor overlast x2	Scheveningen overlast	Strandoverlast, onrust in Scheveningen gedoe en troep		Overlast Scheveningen
-------------------------------------	-----------------------	---	--	-----------------------

Deze categoriën zijn ook voorzien van verschillende kleuren:

- Rood (totaal 49 hits) voor berichten met 'fraude' en 'corruptie',
- Blauw (totaal 44 hits) voor 'rellen', 'straatintimidatie', 'messengeweld',
- Groen (26 hits) voor zware (drugs) criminaliteit,
- Paars (5 hits) voor 'klein overlast', zoals 'gedoe op het strand' of 'het schallen van de gebedsomroep' in een wijk.

Criminalisering van culturen

Als nader wordt gekeken naar de framingsmatrix, blijkt alweer een dichotomie te bestaan tussen aan de ene kant de NOS, Nieuwsuur en EenVandaag, en aan de andere kant Goedemorgen Nederland en Op1. Bij de laatste twee programma's wordt namelijk vaker stereotyperende termen als 'tuig', 'gasten' of 'mocromaffia' gebruikt (bij Op1 vooral wanneer de presentatieduo's wordt verzorgd door WNL). Ook viel bij deze twee programma's een zekere criminalisering van culturen op. Dat gebeurt sowieso bij een term als Moco¹³⁷ Maffia¹³⁸, waardoor drugscriminaliteit een specifiek etnische component krijgt, maar ook bijvoorbeeld door het veelvuldige gebruik van superlatieven, zoals 'de misdaadbende van Ridouan Taghi', 'Taghi de meest gezochte crimineel van Nederland' en 'topcrimineel'. Holleeder, Bruinsma en Van Hout werden indertijd ook 'topcriminelen' genoemd, maar in die berichtgeving stond het desbetreffende individu meer centraal, ipv een 'bende', 'criminele organisatie' of 'de onderwereld', waarvan de etniciteit al helemaal niet werd gecriminaliseerd als 'Hollandse maffia' of iets dergelijks.

Verder werd een duister achtergrondmuziek¹³⁹ bij een introfilmje gedraaid, waarin minister van Justitie en Veiligheid Ferdinand Grapperhaus vertelt dat de moord op de advocaat Derk van Wiersum 'een aanslag is op onze rechtsstaat'. Hoewel het OM in de strafeis bij de moord op de broer van de kroongetuige Nabil B. ook als 'een aanslag op de rechtsstaat' heeft opgenomen¹⁴⁰, werd in de onderzochte media alleen bij de moord op de advocaat Van Wiersum 'de rechtsstatelijke ophef' uitgelicht. Dat was institutioneel ook veel minder, waar de andere broer van de kroongetuige zeer gepijnigd over is.¹⁴¹ In deze uitzending ging het overigens over de verdachtmaking vanuit het OM naar de advocaten van Taghi toe. Het viel op dat bij Op1 (zie foto hieronder), maar ook bij NOS¹⁴² alleen de advocaat Yassine Bouchikhi was te zien.

¹³⁷ https://www.npostart.nl/op1/02-07-2020/POW_04675830 (vanaf minuut 00:00)

¹³⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/16-06-2020/POW_04671184 (vanaf minuut 05:03)

¹³⁹ https://www.npostart.nl/op1/10-08-2020/POW_04747810 (vanaf minuut 12:30)

¹⁴⁰ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/om-eist-in-hoger-beroep-28-jaar-cel-voor-moord-op-broer-kroongetuige-nabil-b~b1bc7613/>

¹⁴¹ <https://www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2020/ik-ben-een-schim-geworden-omdat-het-om-zo-nodig-die-deal-moest-sluiten~v398427/>

¹⁴² https://www.npostart.nl/nos-journaal/11-08-2020/POW_04508390

De andere advocaten van Taghi werden wel kort genoemd, maar bleven buiten beeld. Hierdoor kan bij de kijker thuis al snel de indruk ontstaan, ‘ah, de Marokkaanse advocaat, speelt onder één hoedje met de Marokkaanse crimineel, al helemaal in een context waar een term als ‘Mocro-maffia’ zonder scrupules wordt gebruikt.

‘Dit waren gewoon blanke jongens, geen Marokkanen’

Een meer onbewuste (en onbedoelde) vorm van ‘Marokkanencriminalisering’ vond plaats bij een Op1-gesprek¹⁴³ met de weduwe van een in 2019 doodgestoken man in Hoofddorp. In dat gesprek (zie foto hieronder) valt ten eerste de eufemistisch aandoende tekst ‘Fatale steekpartij door pubers’ op. Vervolgens maakt de presentatrice Carrie ten Napel de volgende opmerking:

U kreeg vanuit uw omgeving de reactie, het zullen wel Marokkaanse jongeren zijn geweest.

De weduwe: Allemaal ja. Dat wil ik ook wel even gezegd hebben, dat is dus niet zo. Dit waren gewoon blanke jongens. Dit waren jongens uit gezinnen met hoogopgeleide ouders. Dus dat kan gewoon overal gebeuren.

‘Wat gaat er dan mis?’ vraagt Ten Napel daarna, ‘een gebrek aan aandacht’ zegt de weduwe.

Wellicht wilde de redactie en de weduwe met het benoemen van de ‘Marokkanendiscussie’ rondom de moord juist iets tegen vooroordelen doen. Maar het ongemakkelijke moment over ‘Marokkanen’ blijft na de vermelding ‘dat het gewoon blanke jongens waren’ verder onaangeroerd. Dat zou – ook gezien het feit dat het zo vaak tegen de weduwe is gezegd en veel discussie over is geweest toentertijd - meer geproblematiseerd kunnen worden met vragen als: ‘van wie kreeg ze dat te horen? Hoe was hun reactie nadat bekend werd dat het ‘gewoon blanke jongens waren’? En waar komt de behoefte vandaan om naar ‘Marokkanen’ te wijzen bij zulk soort geweld, of hoe Marokkanen zelf zulke momenten van misplaatste beschuldigingen ervaren?’

Rellen en Marokkanen

Toen een maand later in grote steden rellen uitbraken waren er meer van zulke ‘Marokkanen-

¹⁴³ https://www.npostart.nl/op1/16-07-2020/POW_04747793 (vanaf minuut 14:00)

momentjes'. Allemaal overigens geïnstigeerd door de presentatoren van Op1. Zo vraagt Hugo Logtenberg¹⁴⁴ aan de agent Martin Sitalsing of de jongeren 'een gemeenschappelijke achtergrond' of 'gemene deler' hebben. Wanneer Sitalsing daar negatief op antwoordt, herhaalt Logtenberg nog explicieter zijn vraag:

In Utrecht lijkt het bijna allemaal jongens van Marokkaans-Nederlandse afkomst, in Den Haag is dat weer helemaal niet zo. Is er een constante te ontdekken in die groep?

Alweer is het antwoord van Sitalsing ontkennend. Twee dagen later is het de duo Charles Groenhuijsen en Carrie ten Napel die de imam Yassin Elforkani 'Marokkanenvraag' opwerpen.¹⁴⁵ Ze ondervinden daarbij wel tegengas van hem:

Voordat we het over gezag hebben, wil ik toch nog een punt maken over die Marokkaanse jongeren. Toen ik hier naartoe kwam had ik me voorbereid en las ik een artikel over Gooise jongeren die er in België een zootje van hebben gemaakt, jongeren uit Amsterdam-Zuid, ik wil het probleem daarmee niet bagatelliseren, maar ik denk dat we het probleem echt niet oplossen door het een cultureel probleem van te maken.

Ten Napel gaat door:

We nodigen u dus ook uit omdat een beeld ontstaat en u bent imam in Amsterdam en voorheen in Utrecht, u weet dus wat er binnen de gemeenschap leeft, en hoe je het mogelijk bij die groep kunt aanpakken.

Elforkani: Ja, keihard aanpakken klinkt natuurlijk makkelijk, maar er is ook veel problematiek waar we tegen aanlopen, de taal, de ouders vinden dat moeilijk, er is een grote generatiekloof, grote gezinnen met hele oude ouders en jonge kinderen hebben moeite, en waar het snel gaat, om het goed te begrijpen. Er is deels een opvoedingsprobleem..

Ten Napel: *jullie willen naar die ouders toe, hoe zien jullie dat dan voor jullie?*

Elforkani: heel praktisch als we een paar jongeren hebben die opgepakt zijn, die laten we los. Prima, maar dat doen we ook met een huisbezoek, en als de politie dat niet kan, dan heb ik best wel mensen in die wijken die dat wel willen doen, die dat samen met de politie willen oppakken, maar om je altijd af te vragen, waar zijn die ouders, en die vraag ook niet aan die ouders te stellen, dan denk ik dat we daarmee die kraan open laten staan..

Op zich is het overigens best verwonderlijk om een imam uit te nodigen om over rellende jongeren te spreken. In gevallen van 'jihadisme' is dat nog voor te stellen, maar wat is de relevante deskundigheid van Elforkani? Er wordt toch ook geen pastoor uitgenodigd om over voetbalhooligans te spreken of een dominee over frauderende bankdirecteuren? Hier is feitelijk ook een vorm van framing aan de orde, want de suggestie wordt gewekt dat dit iets met 'de islam' te maken zou kunnen hebben en dus een voorbeeld van 'islamisering' of 'culturalisering' van - sociaal-economische - debatten.

¹⁴⁴ https://www.npostart.nl/op1/17-08-2020/POW_04747815 (23:30)

¹⁴⁵ https://www.npostart.nl/op1/19-08-2020/POW_04747817 (vanaf minuut 23:27)

Criminaliteit en overlast met een migratieachtergrond en zonder migratieachtergrond

Het valt op dat crimineel gedrag of overlast door 'Marokkanen' of andere 'niet-westerse migrantengroepen' vaker tot gesprekken leiden over cultuur, waarbij ook nog ferme taal wordt gebezigd. De zogenoemde 'harde aanpak'. Zo werd een filmpje van Mark Rutte bij Op1 getoond waar hij het heeft over 'losgeslagen tuig', en bovendien de ouders en 'de omgeving' aanspreekt op het gedrag van de jongeren.¹⁴⁶ Bij een ander Op-1 gesprek over de toestanden in Den Haag werden voorstellen geopperd om 'uitkeringen te korten' van de ouders van 'probleemjongeren'.¹⁴⁷ Interessant is dat in de eerste vijf minuten van deze uitzending, toen het overrellende 'viruswappies' ging, zo'n harde aanpak niet werd bepleit én de etnische achtergrond van de witte of autochtone demonstranten onbenoemd bleef.

Dat gebeurde ook niet in een bericht van Goedemorgen Nederland waar een BOA door 'een groep jongeren in Urk' in het water wordt geduwd,¹⁴⁸ of wanneer over 'hooligans' en het 'bloemenmeisje' (zie foto hieronder) bij rellen in Den Haag wordt gesproken¹⁴⁹, bij protestacties van 'boze' of 'hardwerkende boeren'¹⁵⁰, overlastgevende autochtone jongeren in Portugal en België¹⁵¹ en ook niet bij ontgroeningen van studenten met een fatale afloop.¹⁵² Al deze incidenten vormden in de onderzochte periode geen aanleiding voor gesprekken aan tafel over 'witte probleemculturen' waar 'autochtoon ouderlijk gezag' ontbreekt of iets dergelijks.

¹⁴⁶ https://www.npostart.nl/op1/17-08-2020/POW_04747815 (23:30)

¹⁴⁷ https://www.npostart.nl/op1/20-08-2020/POW_04747818 (vanaf minuut 00:00 t/m 16:30)

¹⁴⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/03-06-2020/POW_04671175 (vanaf minuut 03:00)

¹⁴⁹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/22-06-2020/POW_04671188 (vanaf minuut 02:24) +

https://www.npostart.nl/eenvandaag/09-07-2020/AT_2143596 (vanaf minuut 04:45) +

https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/27-06-2020/POW_04671571 (vanaf minuut 03:00) +

https://www.npostart.nl/eenvandaag/30-06-2020/AT_2135704 (vanaf minuut 08:14)

¹⁵⁰ https://www.npostart.nl/eenvandaag/03-07-2020/AT_2139249 (vanaf minuut 00:00) +

https://www.npostart.nl/eenvandaag/14-07-2020/AT_2143600 (vanaf minuut 00:00)

¹⁵¹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/08-07-2020/POW_04508366 (vanaf minuut 10:14) +

https://www.npostart.nl/nos-journaal/10-07-2020/POW_04508368 (vanaf minuut 16:50) +

https://www.npostart.nl/nos-journaal/11-07-2020/POW_04508529 (vanaf minuut 16:20)

¹⁵² https://www.npostart.nl/eenvandaag/31-07-2020/AT_2143617 (vanaf minuut 12:00)

Cultuursensitiviteit

Toch waren er ook items waarbij op een cultureelsensitieve¹⁵³ manier¹⁵⁴ over overlast¹⁵⁵ en corruptie¹⁵⁶ werd bericht. Zo werd een ‘poging tot culturalisering’ door de loco-burgemeester van Den Haag in de kiem gesmoord door Sophie Hilbrand¹⁵⁷. Hieronder de woordenwisseling:

LB: *We hebben ook geconstateerd dat een heel nieuw publiek Scheveningen heeft gevonden.*

Hilbrand: *Welk publiek is dat?*

LB: *We hebben gezien dat uit België en Duitsland, toeristen met een niet-westerse migratieachtergrond die normaal gesproken naar het land van herkomst gaan om daar hun vakantie te vieren aan de Middellandse zee, dat die Scheveningen hebben gevonden, en dat is een nieuw publiek voor ons, dat hebben we niet eerder zo gezien.*

Hilbrand: *En dat betekent dat er veel meer mensen komen, of veel meer incidenten zijn?*

LB: *Er zijn twee keer zoveel mensen gekomen dan op een normale drukke zomerdag.*

Hilbrand: *Maar verwijt u ook die mensen de incidenten, of hebben die twee niet met elkaar te maken?*

LB: *Nee, dat heeft niet met elkaar te maken.*

Gedurende dit gesprek werd ook een filmpje getoond met o.a. deze strandbezoekers van kleur, hoogstwaarschijnlijk de overlast gevende ‘toeristen met een niet-westerse achtergrond’. En zodoende bleef ook hier de overlast van de toeristen met westerse migratieachtergrond onvermeld.

¹⁵³ https://www.npostart.nl/nos-journaal/13-08-2020/POW_04508392 (vanaf 22:45)

¹⁵⁴ https://www.npostart.nl/op1/28-08-2020/POW_04747824 (minuut 04:06)

¹⁵⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/14-08-2020/POW_04508393 (vanaf minuut 15:07)

¹⁵⁶ https://www.npostart.nl/op1/07-08-2020/POW_04747809 (vanaf 18:40)

¹⁵⁷ https://www.npostart.nl/op1/10-08-2020/POW_04747810 (vanaf minuut 00:00)

4.3 Wie maakte het nieuws over criminaliteit?

Ook in dit hoofdstuk kijken we naar wie het nieuws heeft gemaakt. In tabel 13 is het aandeel van mensen met een mogelijke moslimachtergrond in de berichtgeving over criminaliteit en overlast becijferd. Zoals in de vorige hoofdstukken is moslimbetrokkenheid bij alle programma's meer als expert of vox pop. Het valt wel op dat bij de programma's Goedemorgen Nederland en Op1, waar zoals gezegd meer criminalisering plaatsvindt van mensen met een mogelijke moslimachtergrond, de moslimbetrokkenheid qua journalistiek, expert en vox pop het laagst is.

TABEL 13: Wie maakt het nieuws?

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
Niet-islamitische journalisten: 15 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 21 = 91,3%	Niet-islamitische journalisten: 37 = 90,2%	Niet-islamitische journalisten: 28 = 93,3%	Niet-islamitische journalisten: 43 = 93,5%
Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 2 = 8,7%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 4 = 9,8%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 2 = 6,7%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 3 = 6,5%
Niet-islamitische experts, vox pop: 13 = 76,5%	Niet islamitische experts, vox pop: 24 = 68,6%	Niet-islamitische expert, vox pop: 32 = 60,4%	Niet-islamitische experts, vox pop: 19 = 70,4%	Niet-islamitische experts: 50 = 76,9%
Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 4 = 23,5%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 11 = 31,4%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 21 = 39,6%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 8 = 29,6%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 15 = 23,1%

Hoofdstuk 5 De moslim in ‘onze geschiedenis’

‘Ik ben trots op onze geschiedenis. Ik ben trots op onze helden. De mensen die Nederland hebben gemaakt. En mensen die van verre landen hiernaar toe zijn gekomen en alle welvaart hebben gekregen, alle sociale zekerheid hebben gekregen, die zouden een toontje lager moeten zingen. Die mogen wat bescheidener en dankbaarder zijn naar dit onwaarschijnlijk gastvrije land waar iedereen uit de hele wereld blijbaar naartoe wil.’¹⁵⁸ – Thierry Baudet – Goedemorgen Nederland (13-6-2020)

‘Voor excuses voor het koloniale verleden is in Nederland nooit veel animo geweest, het duurde sowieso heel lang voordat er interesse in die kant van onze geschiedenis ontstond. In dat verband is een internationaal onderzoek veelzeggend: 50% van de Nederlanders is trots op het koloniale verleden. Nederlanders schamen zich er minder voor dan de landen om ons heen. En dat verklaart wellicht de weerstand tegen excuses.’¹⁵⁹ – EenVandaag(1-7-2020)

‘Meer dan 8000 Bosnische mannen en jongens zijn gedood door de Servische milities, geen twijfel aan, dat is de waarheid. Maar we moeten ook een andere waarheid onder ogen zien. De Nederlandse staat en Nederlandse politici, ik dus ook, zijn verantwoordelijk voor het niet beschermen van de vluchtelingen.’¹⁶⁰ Jan Pronk – NOS Journaal (11-7-2020)

‘Het is een bekend, en traditioneel beeld, de jaarlijkse herdenking op 15 augustus bij het Indisch monument in Den Haag. Het is de plek waar alle slachtoffers van de Japanse bezetting worden herdacht. Maar is de herdenking na 75 jaar nog wel van deze tijd? Lara Nuberg is ervan overtuigd dat er anders moet worden herdacht. “Er ligt nu te veel nadruk op het leed van de Nederlanders.”.. Kritiek is er ook op de symbolen die verwijzen naar het Nederlandse koloniale verleden. Zo vormen soldaten van het regiment van Heutsz een erewacht. Terwijl de naamgever van het regiment rond 1900 een leidende rol speelde in de bloederige Atjeh-oorlog.’¹⁶¹ - Nieuwsuur (11-8-2020)

5.1 Inleiding

‘Onze geschiedenis’ was een beladen onderwerp die in de onderzoeksperiode regelmatig voorbij kwam in de berichtgeving en bij praatprogramma’s. Aanleiding voor de discussie over ‘ons gedeelde verleden’, waarbij het dus direct of indirect ook over het verleden van ‘de moslims’ en/of ‘de islam’ betrof, was tweeledig. Ten eerste ontstond er tijdens de BLM-protesten een zogenoemd ‘beeldenstorm’ die vooral in de VS en Engeland raasde tegen ‘omstreden historische figuren’ of, zoals ze vanuit het tegengestelde perspectief werden aangeduid: ‘onze helden’. In Nederland kwam het niet tot het neerhalen of onthoofden van standbeelden, maar hier en daar waren er wel bekladdingen, demonstraties en rellen. Bijvoorbeeld rondom het standbeeld in Hoorn van de

¹⁵⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671565 (vanaf minuut 25:00)

¹⁵⁹ https://www.npostart.nl/eenvandaag/01-07-2020/AT_2139247 (vanaf minuut 13:30)

¹⁶⁰ https://www.npostart.nl/nos-journaal/11-07-2020/POW_04508529 (vanaf 00:00)

¹⁶¹ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-08-2020/VPWON_1310881 (vanaf minuut 12:14)

‘grondvester van onze macht in Indië’: Jan Pieterszoon Coen.¹⁶²

Een andere reden voor de vele discussies over ‘onze geschiedenis’ waren een vijftal herdenkingsdagen, te weten:

- Veteranendag op 29 juni,
- de viering van de afschaffing van de slavernij (‘Keti Koti’) op 1 juli,
- de 25-jarige herdenking van de genocide in Srebrenica op 11 juli,
- de 75-jarige herdenking van het einde van de Japanse bezetting in Nederlands-Indië op 15 augustus
- en de viering van de onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië op 17 augustus.

Uit het gecategoriseerde frequentiepercentage komt de thema van ‘de moslim in onze geschiedenis’ op de vijfde plek. In absolute aantallen betreft het 82 berichten in totaal. De raakvlakken tussen aan de ene kant ‘onze geschiedenis’, en aan de andere kant het onderwerp van dit onderzoek ‘de moslims’ en/of ‘de islam’, behoeft enige uitleg.

Bij nieuws over Srebrenica of Veteranendag is de ‘moslimlink’ in de berichtgeving heel duidelijk. Er wordt immers gesproken over een genocide op ‘Bosnische moslimmannen’ en gaat het om veteranen van de missies in Irak, Afghanistan of Libanon. Bij andere onderwerpen, zoals het koloniale verleden in Nederlands-Indië of Indonesië, is dat veel minder zichtbaar, omdat het niet expliciet wordt benoemd. Zo wordt de gouverneur-generaal Jan Pieterszoon Coen beschuldigd van een ‘genocide’ of ‘afslachting’ in Indonesië, of wordt gesproken over een ‘bloederige Atjeh-oorlog’ geleid door Van Heutsz, zonder stil te staan bij de islamitisch-christelijke dimensie van die geschiedenis. Dit terwijl Indonesië het land is met de grootste moslimpopulatie op de wereld, het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) vooral uit onderdanen bestond die werden gerekruteerd uit de meest gekerstende gebieden van de archipel (Ambon, Molukken) en christelijke zendelingen uit Nederland een actieve bijdrage en legitimering leverden aan het koloniale bestuur ‘in den Oost’. Maar dat komt in de berichtgeving allemaal niet aan de orde. In dit hoofdstuk zal geanalyseerd worden hoe dat wel gebeurt, door

- a) ten eerste een framingsmatrix te presenteren over ‘de moslim in onze geschiedenis’
- b) Een tweetal onderwerpen uit te lichten, het koloniale verleden in Nederlands-Indië, en de berichtgeving over de genocide in Srebrenica
- c) wie maakte het nieuws?

5.2 Framingsmatrix bij ‘onze geschiedenis’

In tabel 14 (volgende pagina) is een framingsmatrix gemaakt met het ‘gedeelde (moslim)verleden’ gerangschikt op de hoeveelheid aandacht die het kreeg in de onderzoeksperiode en welke termen zoal werden gebruikt.

¹⁶² https://www.npostart.nl/nos-journaal/18-06-2020/POW_04508352 (vanaf 20.11)

TABEL 14: Framingsmatrix over het gedeelde 'moslimverleden'

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS 20.00u journaal	Nieuwsuur	Op1
'angst voor beeldenstorm' x4, 'discussie, stadsgesprek, demo's JP Coen, 'omstreden', 'stop de genocide-verheerlijking', erfgoed, relschoppers Hoorn, x5, Piet Hein besmeurd, standbeelden, zeehelden, trots op verleden, wordt onze geschiedenis gewist', 'bloemen leggen', geen ISIS of Ottomanen', 'onze geschiedenis mooie en foute kanten', 'vandalisme kan niet'= 16	'Standbeeldendiscussie JP Coen koloniaal verleden' x3, '75 jaar bevrijding Nederlands Indië, einde Japanse bezetting', 'einde Japanse bezetting' x2, 'Muzzulman, gaper' = 6	'Piet Hein besmeurd, intolerantie tegen Nederlandse verleden, Witte de With', 'Veteranendag, WOII, Indonesië, vrijheid bevochten', '15 augustus einde Japanse bezetting Nederlands Indië, dwangarbeiders', jappenkamp' x3, Gapers, onze tradie =6	'Piet Hein standbeeld bewaakt, demo's, vernielingen, VOC Historische Canon, Coen, Gouden Eeuw' x5, 'Indonesië, baboe, 350 jaar bezet', 'dekolonisatie onderzoek', Indië herdenking, 15 augustus, Van Heutz, te veel aandacht op leed van Nederlanders', Indië-herdenking, 75 jaar, vader van Rutte in Jappenkamp = 9	'75 jaar bevrijding, Nederlands-Indië', 'standbeelden, mythen, JP Coen, massa moordenaar', 'standbeelden JP Coen, generaal spoor', 'Nederlands-Indië moordenaar', 'Nederlands-Indië interneringskampen' =5
'Bosnië', 'trots op onze veteranen, Srebrenica , 'Srebrenica ramp, zondebok Karremans' = 3	'Dodenherdenking, Grunberg, Marokkanen', 'Arnon Grunberg 4 mei dodenherdenking, Marokkanen' = 2	Aya Sofia tot moskee omgevormd 3x	Srebrenica rapport, genocide 4x, rechtszaak Milosevic = 5	'Onze helden, Srebrenica', 'Veteranendag'. 'Srebrenica, Dutchbatters, Coen verbroak', 'Wilders Srebrenica-moment' =4
Geschiedenis canon te weinig inclusief? = 3	'mislukte vredemissie Srebrenica, Rutte kon meer zeggen', 'niet in geslaagd om ze te beschermen' =2	Srebrenica, 8000 moslims vermoord x3	Rotterdam slavernij herdenking, historisch verband, Keti Koti	'Excuses slavernij' 2x, Mohamed Ali, Malcolm X = 3
'Geen excuses voor slavernijverleden', 'het is voorbij klaar, niet zwelgen in het verleden' = 2	'Slavernij, BLM, westerse waarden, onderwijs'	Keti Koti, ruzie in de Tweede Kamer, Gouden Koets, cultureel erfgoed =2	Aya Sofya moskee, patstelling Griekenland Turkije, ook de oude overwinning op Griekenland werd herdacht'	Armeense genocide Kuzu en Azarkan =2
'Joden onderdeel van onze samenleving, en geschiedenis'	'Turk-Griekse geschiedenis van vijandschap'	Canon van Nederland, de gastarbeider een term die lange tijd niet netjes was		

De drie ‘grote onderwerpen’: Kolonialisme, Srebrenica en het slavernijverleden

De ‘standbeeldendiscussie’ (rood) eiste de meeste aandacht op, met daaraan gekoppeld de discussie over het ‘koloniale verleden’ in Nederlands-Indië en Indonesië. Op de tweede plek staat de berichtgeving rondom de herdenking van de genocide in Srebrenica (blauw). En op de derde plek komt het trans-Atlantische of Afrikaanse slavernijverleden van Nederland (groen).

Bij het onderscheid tussen ‘koloniaal verleden’ en ‘slavernijverleden’ moet gelijk worden opgemerkt dat dit is gebaseerd op het bestaande onderscheid in de berichtgeving zelf. Dit terwijl enerzijds het Afrikaanse slavernijverleden van Nederland onmiskenbaar onderdeel is van het koloniale verleden (Suriname en de Caraïben waren immers ‘onze’ westelijke koloniën), en anderzijds was er ook slavernij in ‘Oost-Indië’. Het voert ver om in dit mediaonderzoek een historische discussie te hebben over de verschillende vormen van slavernij in de verschillende koloniën, maar het is wel belangrijk om te vermelden dat daar wel een discussie over woedt.¹⁶³ De berichtgeving over de trans-Atlantische slavernijgeschiedenis is in dit onderzoek alleen opgenomen wanneer in die berichtgeving ook over Nederlands-Indië (wat vaak gebeurde) werd aangestipt en/of een persoon met een mogelijke moslimachtergrond betrokken was bij het nieuws over de slavernij: Ahmed Aboutaleb die bijvoorbeeld een speech geeft bij Keti Koti, of Fidan Ekiz die een debat over de Gouden Koets leidt.

Andere berichten

Naast deze veel besproken historische onderwerpen, waren er enkele andere berichten waar ‘de geschiedenis van ‘onze moslims’ werd aangestipt. Dat gebeurde in berichtgeving over de presentatie van de nieuwe historische¹⁶⁴ Canon¹⁶⁵ van Nederland, de link die Arnon Grunberg legde tussen de dodenherdenking en ‘Marokkanen’¹⁶⁶, de omvorming van de Hagia Sophia¹⁶⁷ tot een moskee en de vraag of Tunahan Kuzu en Farid Azarkan ‘sorry’ moeten zeggen tegen collega Kamerleden met een Turkse achtergrond, waarvan Denk-filmpjes zijn verschenen naar aanleiding van de discussie over de erkenning van de Armeense¹⁶⁸ genocide¹⁶⁹, en die tot ernstige bedreigingen en intimidatie hebben geleid.

5.3 Het Nederlandse koloniale verleden (1): Jan Pieterszoon Coen en de standbeeldendiscussie

Tijdens de BLM-demonstraties waren er, zoals gezegd, ook protesten rondom standbeelden van personen die aan de ene kant van het politieke spectrum worden vereerd als ‘Nederlandse zeehelden’, en andere kant juist worden gezien als ‘foute historische figuren’ die geen publiekelijke verering zouden verdienen. In het onderzochte medialandschap kwam de meest ongezouten vorm van verering bij Goedemorgen Nederland voor. De items hierover begonnen meestal met sensationele intro’s zoals ‘Angst voor een Nederlandse Beeldenstorm’¹⁷⁰, ‘Hoe lang zijn onze

¹⁶³ Onder meer een discussie tussen de historici Karwan Fatah Black en Matthias van Rossum tegenover Piet Emmer, in het volgende artikel komt dat terug: <https://www.groene.nl/artikel/van-een-wit-naar-een-zwart-perspectief>

¹⁶⁴ https://www.npostart.nl/nos-journaal/22-06-2020/POW_04508354 (vanaf minuut 10:00)

¹⁶⁵ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/22-06-2020/POW_04671257 (vanaf minuut 00:00, + 04:00)

¹⁶⁶ https://www.npostart.nl/eenvandaag/25-07-2020/AT_2143610 (vanaf minuut 15:00)

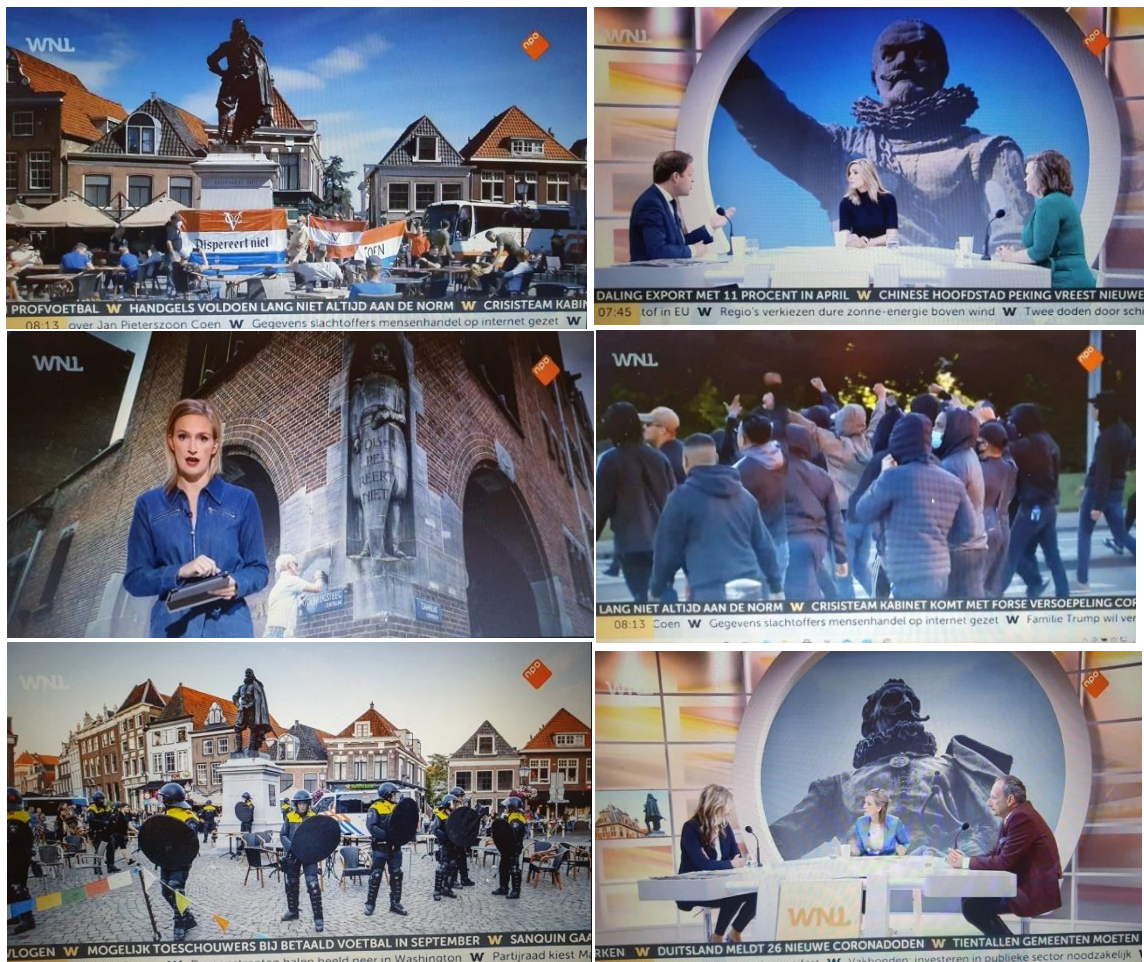
¹⁶⁷ https://www.npostart.nl/eenvandaag/14-08-2020/AT_2144970 (vanaf minuut 06:00) + https://www.npostart.nl/nos-journaal/10-07-2020/POW_04508368 (Vanaf minuut 17:05) + https://www.npostart.nl/nos-journaal/24-07-2020/POW_04508378 (vanaf minuut 20:30)

¹⁶⁸ https://www.npostart.nl/op1/01-07-2020/POW_04675829 (vanaf minuut 00:00)

¹⁶⁹ https://www.npostart.nl/op1/04-07-2020/POW_04713481 (vanaf minuut 11:00)

¹⁷⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/10-06-2020/POW_04671180 (vanaf minuut 02:00)

standbeelden nog veilig¹⁷¹ en ‘Wordt onze geschiedenis uitgewist’¹⁷², waarbij veelvuldig beelden werden herhaald van ‘rellende

jongeren’ en ‘pro-Coen demonstranten’ (zie de screenshots hierboven).

Aan tafel viel het op dat alleen twee van de 17 gasten enigszins begrip hadden voor de acties van mensen die zich tegen de standbeelden hadden gekeerd: de oorlogsverslaggever Hans Jaap Melissen en Parool-journalist Ruben Koops. De laatste zei o.m. het volgende:

Vroeger was er in Amsterdam een Stalinlaan, om te bedanken dat Stalin mee had gedaan aan de bevrijding van Nederland, de dictator van Rusland natuurlijk, en die is na de Hongaarse opstand in de jaren vijftig hernoemd naar de Vrijheidslaan. Dus dat we op een gegeven moment anders gaan denken over helden van weleer, dat is niet nieuw.¹⁷³

Een uitzonderlijk perspectief bij Goedemorgen Nederland. Hier passeerde namelijk vooral onbegrip en antipathie de revue over deze protesten. Sprekers zoals Tanya Hoogwerf¹⁷⁴ van Leefbaar Rotterdam en Thierry Baudet¹⁷⁵ van Forum voor Democratie kregen ruim baan om hun irritatie te

¹⁷¹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/11-06-2020/POW_04671285 (vanaf minuut 12:00)

¹⁷² https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671565 (vanaf minuut 00:00)

¹⁷³ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/10-06-2020/POW_04671180 (vanaf minuut 02:00)

¹⁷⁴ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/11-06-2020/POW_04671285 (vanaf minuut 12:00)

¹⁷⁵ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/13-06-2020/POW_04671566 (vanaf 20:00)

uiten, waarbij termen zoals ‘culturele zelfhaat’, ‘capitulatie’ en ‘agressie tegen Nederland’ vielen. Er werd ook een reportage gemaakt in Urk, waar de gemeenteraad ‘Nederlandse zeevaarders’ erkenning wil geven met de bouw van een ‘zeeheldenwijk’¹⁷⁶. CDA Kamerlid Harry van der Molen in de studio vindt het passen bij Urk: ‘je kunt de geschiedenis namelijk niet fotoshoppen’.

Verder moeten ‘we’ volgens VVD-kamerlid Thierry Aartsen ‘ophouden’ met die discussie over standbeelden¹⁷⁷, zegt de campagnestrateeg Frits Huffnagel dat ‘het uitgummen’ van het verleden ‘dom’ is¹⁷⁸, columniste Aylin Bilic vindt dat Nederland al een land is met ‘bescheiden beelden’ en dat we niet ‘verafgoden’¹⁷⁹, herhaalt Amerika-deskundige Willem Post wat Huffnagel zei op een nettere manier: ‘bestudeer de geschiedenis, maar wis hem niet uit’,¹⁸⁰ denkt verder de staatssecretaris Economische Zaken Mona Keizer (CDA) dat een Beeldenstorm ‘ons’ niet gaat helpen en, ten slotte, de journalist Sjuul Paradijs die zich verveeld afvraagt: ‘Ja maar, is dit nu het meest belangrijke onderwerp die we hier in Nederland hebben’?¹⁸¹

Sommige presentatoren, zoals Nikki Herr, probeerden nog argumenten in te brengen van ‘de tegenpartij’, bijvoorbeeld of het weghalen van standbeelden ook meteen gelijk staat aan het wissen van het verleden, maar die nuancerings raakten ondergesneeuwd in de veelal emotionele en oppervlakkige ‘verdediging van onze geschiedenis’ bij Goedemorgen Nederland.

Standbeeldendiscussie bij Een Vandaag, NOS, Nieuwsuur en Op1

Hoewel aan emotie geen gebrek was bij de andere programma’s, die weliswaar diplomatieker werden geuit, was hier toch sprake van een evenwichtige weergave van de discussie. Dat betekende nog steeds oog voor het ongemak en de weerstand bij het mogelijk weghalen of aanpassen van standbeelden en straatnamen.¹⁸² Uit een opiniepanel van Een Vandaag¹⁸³ blijkt namelijk dat 83% van de Nederlanders, ‘hoewel ze het niet eens zijn met de daden die destijds zijn gepleegd’, tegen het wijzigen van VOC-namen en beelden is. Er is wel meer begrip voor het toevoegen van uitleg (zie foto’s hieronder).

¹⁷⁶ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/15-06-2020/POW_04671252 (vanaf minuut 07:43)

¹⁷⁷ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/17-06-2020/POW_04671185 (vanaf minuut 06:00)

¹⁷⁸ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/19-06-2020/POW_04671326 (vanaf minuut 8:40)

¹⁷⁹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/20-06-2020/POW_04671568 (vanaf minuut 16:00)

¹⁸⁰ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/20-06-2020/POW_04671569 (vanaf minuut 06:00)

¹⁸¹ https://www.npostart.nl/goedemorgen-nederland/24-06-2020/POW_04671495 (vanaf minuut 02:30)

¹⁸² https://www.npostart.nl/eenvandaag/15-06-2020/AT_2135691 (vanaf minuut 00:00)

¹⁸³ https://www.npostart.nl/eenvandaag/08-06-2020/AT_2135685 (vanaf minuut 18:26)

Desalniettemin kwam het verhaal van de tegenstanders beter uit de verf. Vooral door ze überhaupt aan het woord te laten, zoals de anti-racisme activist Mitchel Esajas e.a. bij Een Vandaag¹⁸⁴, de historicus Karwan Fatah-Black bij NOS¹⁸⁵ en Ninsee-voorzitster Linda Nooitmeer bij Nieuwsuur¹⁸⁶. Hun verhaal kwam ook naar voren door het tonen en uitvergroten van bekladdingen (zie screenshot hieronder).

De woede van de demonstranten kreeg door deze media-aandacht een menselijk gezicht én historische duiding, hetgeen bij Goedemorgen Nederland grotendeels ontbrak.

Wit ongemak vs bruin ongenoegen aan tafel

De interessantste discussies over het 'witte ongemak' en 'de onvrede van kleur' (TB) werden gevoerd, wanneer deze elkaar troffen in één en dezelfde ruimte. Dat gebeurde twee keer bij Op1. Eerst met de presentator Jeroen Pauw, de columnist en historicus Zihni Özdil en de hoogleraar Herman Pleij als belangrijkste spelers.¹⁸⁷

Pauw gooit gelijk de knuppel in het hoenderhok: *Jan Pieterszoon is toch denk ik een van de meest omstreden figuren uit onze Nederlandse geschiedenis, jah, door de Jozef Stalintunnel rijden wij niet, en door het Adolf Hitlerplein, daar is het ook niet fijn wonen, moeten we niet duidelijker zijn over wat deze man allemaal gedaan heeft?*

Pleij verwoordt het ongemak: *Dit werkt contraproductief, want het komt erop neer dat we wegpoetsen van datgene wat ons niet bevalt, dan ontnemen je de aanleiding om daarover te discussiëren.. Die standbeelden zijn begonnen als verering, maar die zijn na verloop van tijd een tijdsdocument geworden. Je moet ze voorzien van toelichting. Je moet duidelijk maken hoe wij daarover nu denken. Er zijn ook andere creatieve ideeën: zet er een beeld naast.*

Özdil vindt dat dat 'onzin' is: *Door de staat gesanctioneerde verering van zogenaamde helden uit het verleden via standbeelden in de publieke ruimte, dan vind ik het heel gezond dat protesteerdere die verering gaan bevragen. En als ze er dan achter komen dat het geen helden waren maar genocidale massamoordenaars, en ze besluiten om die beelden neer te halen, dan noem ik dat een mooi*

¹⁸⁴ https://www.npostart.nl/eenvandaag/22-06-2020/AT_2135697 (vanaf minuut 05:15)

¹⁸⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/12-06-2020/POW_04508348 (vanaf minuut 10:30)

¹⁸⁶ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/01-07-2020/VPWON_1310844 (vanaf minuut 13:00)

¹⁸⁷ https://www.npostart.nl/op1/14-06-2020/POW_04672765 (vanaf minuut 12:00)

voorbeeld van democratie van onderaf. Het is juist dankzij die standbeelden, dat er een heel groot deel van die geschiedenis werd weggewist.

Een vergelijkbare Op1-discussie vond plaats tussen de burgemeester van Haarlem Jos Wienen en NOS-verslaggever Mustafa Marghadi.¹⁸⁸ Het debat werd aangevangen door het tonen van 'foute straatnamen' die in de gemeenteraad van Haarlem ter discussie werden gesteld. Wienen zegt daar het volgende over:

Stuyvesant kwam aan in Amerika, generaal Spoor heeft in Indonesië gevochten na de oorlog tegen de republiek Indonesië, de Germanen, daar stammen we van af, daar weet ik verder niet wat er mis mee is, generaal Botha was actief in Zuid-Afrika, Conje ook, dat waren in hun tijd helden, verzetsstrijders die het tegen de Engelse wereldrijk opnamen, Michiel de Ruijter deugt ook niet omdat hij in de tijd van de slavernij voer op Nederlandse schepen.. Ik vind dat we heel erg uit moeten kijken dat we met de ogen van vandaag onze halve geschiedenis proberen uit te stufferen..

Wienen sloeg enkele namen over, waaronder 'kruistochtstraat', maar Marghadi, die was uitgenodigd om te spreken over zijn werk in Italië in coronatijd, wilde wel reageren:

Helden creëer je met verhalen, en dan haal je bepaalde dingen weg. Toen die standbeelden er werden neergezet, werd er niet bij gezet dat Jan Pieterszoon Coen 30.000 mensen in Indonesië heeft laten afslachten. Als je dat erbij vertelt, dan kan je nog afvragen of je hem als een held wil hebben..Ik vind het argument van "je wist je geschiedenis uit", lastig, dat ding is er natuurlijk niet neergezet om geschiedenislessen te geven, nee, het is neergezet omdat hij als een held werd gezien.

Wienen zet door: *Als je met de normen van deze tijd naar deze mensen gaat kijken, dan kom je heel gauw op andere normen uit. Gandhi is volgens mij een onomstreden morele held, maar zijn standpunten over vrouwen, over de kastenstelsel, over zwarte mensen, ja mensen, dat kan toch eigenlijk niet, maar om dan te zeggen alle eerbewijzen moeten weg, met de kennis en normen van nu, kijk daarmee uit.*

Marghadi weer: *Heeft u niet het idee dat heel veel mensen die dat standbeeld willen houden, dat willen houden omdat ze hem een held willen blijven noemen?*

En nu weer Wienen: *Toen dat beeld werd opgericht, wist men dat ook, maar dat werd anders gewaardeerd. In Italië barst het van de beelden van Romeinse keizers, die echt volkeren hebben afgeslacht, als je dat allemaal op een rij gaat zetten, dan gaat het over heel veel dingen uit het verleden, die je moet opruimen..'*

¹⁸⁸ https://www.npostart.nl/op1/20-06-2020/POW_04672766 (vanaf minuut 04:10)

Zeer boeiende, maar ook complexe discussie. Zouden we bijvoorbeeld ook onze kalender moeten aanpassen, met de maanden juli en augustus? Nederland is hier nog lang niet over uitgepraat. Een maand later ging het er weer over in de media.

Het koloniale verleden (2): Nederlands-Indië, Indonesië en de Indië-herdenking

Het koloniale verleden in Nederlands-Indië en Indonesië kwam in augustus terug in de context van verschillende de herdenkingsdagen. En daar lag, zoals de historica Lara Nuberg al over is geciteerd aan het begin van dit hoofdstuk, de nadruk op het leed van 'de Nederlander'. Dat was te merken op Veteranendag in een NOS-bericht¹⁸⁹, waar de veteraan Hendrik Fokkens over zijn ervaringen als dienstplichtige soldaat in Indonesië vertelt. In dit bericht verschijnt de premier Rutte overigens ook met de volgende opmerking: 'Nederland beseft misschien nu pas hoe kostbaar de vrijheid is die door de veteranen is bevochten'. Wiens 'vrijheid' werd in Indonesië bevochten zouden velen zich kunnen afvragen?

De focus op Nederlands leed kwam ook terug in een ander NOS-bericht, met het verhaal van Jeannette Miedema¹⁹⁰, het verhaal over de vader van Mark Rutte bij Nieuwsuur¹⁹¹ en van Thea Meulders bij Een Vandaag¹⁹² en Op1¹⁹³. Zij zaten tijdens de oorlog allemaal vast in Japanse interneringskampen. Verschrikkelijke verhalen waarvan het goed is dat ze worden besproken, maar het viel op dat bij al deze items door de betrokkenen zelf, maar ook door de nieuwslezers en presentatoren nog over 'Jappen' en 'Jappenkampen' wordt gesproken. 'Jap' is net als 'mof' (voor Duitsers) een scheldwoord uit de Tweede Wereldoorlog. Het geeft geen pas om Japanners en Duitsers - 75 jaar na dato - op nationale TV te beledigen, ook al gebeurt dat dan wellicht onbewust.

Kritiek op eenzijdige focus

Maar voor deze eenzijdige focus op Nederlands leed én de verering van koloniale figuren en symbolen was ook kritiek. Bij een NOS-bericht werden de bekladdingen van actiegroep Aliansi Merah Putih (Rood-Witte alliantie) bij het Indisch monument getoond, maar niet vertaald.¹⁹⁴ (zie screenshot hieronder)

¹⁸⁹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/27-06-2020/POW_04508527 (vanaf minuut 07:45)

¹⁹⁰ https://www.npostart.nl/nos-journaal/15-08-2020/POW_04508534 (vanaf minuut 14:45)

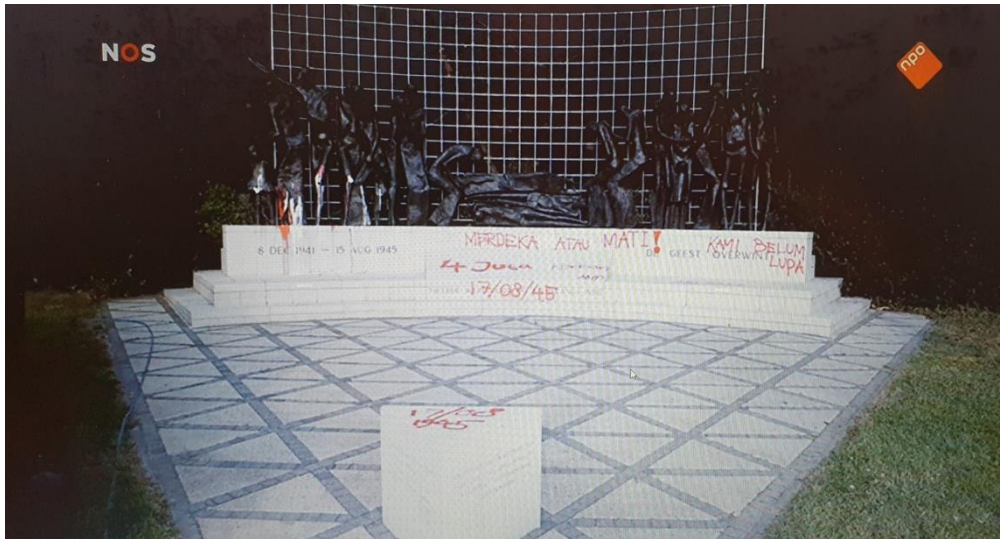
¹⁹¹ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/15-08-2020/VPWON_1310885 (vanaf minuut 11:00)

¹⁹² https://www.npostart.nl/eenvandaag/10-08-2020/AT_2144966 (Vanaf minuut 03:55)

¹⁹³ https://www.npostart.nl/op1/13-08-2020/POW_04747813 (vanaf minuut 33:50)

¹⁹⁴ Op hun facebookpagina gaven ze een toelichting:

<https://www.facebook.com/aliansimerahputih/posts/142906307478131>

De motivatie achter de actie werd wel vermeld: ‘de groep zegt te strijden voor gerechtigheid voor de wandaden tijdens de Nederlandse koloniale tijd in Indonesië.¹⁹⁵ Daarna volgt een reportage in Indonesië over de Pekanbaru-spoorlijn waarin wordt vermeld dat zo’n 700 ‘westerse krijgsgevangenen’ (witte Nederlanders, Engelsen en Australiërs) en 82.000 ‘Indonesiërs’ als dwangarbeiders voor de Japanse bezetters het leven verloren. Dat er getallen werden gegeven aan hoe de bezetting heeft uitgepakt voor de verschillende bevolkingsgroepen was verhelderend, want - van alle geanalyseerde berichten over de koloniale geschiedenis in dit onderzoek – gebeurde dat alleen hier.

Een andere kritische uitzending over de Indië-herdenking met ruimte voor het verhaal van ‘Indische’ en ‘Indonesische Nederlanders’ was bij Nieuwsuur¹⁹⁶. Oud-minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot, de al eerder genoemde Lara Nuberg en de acteur Thom Hoffman pleiten voor aanpassing van de herdenking.

Hoffman (zie ook screentshots hieronder):

Ja, als ik daar zit en ik zie dat uniform, dat heel duidelijk verwijst naar het optreden van het KNIL in de Atjeh-oorlog. Zelfde hoeden, sabels, karabijnen, dan vind ik dat toch een verkeerd signaal binnen een herdenking die gericht is op vrede, op veiligheid en democratie.

¹⁹⁵ https://www.npostart.nl/nos-journaal/14-08-2020/POW_04508393 (vanaf minuut 20:19)

¹⁹⁶ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-08-2020/VPWON_1310881 (vanaf minuut 12:14)

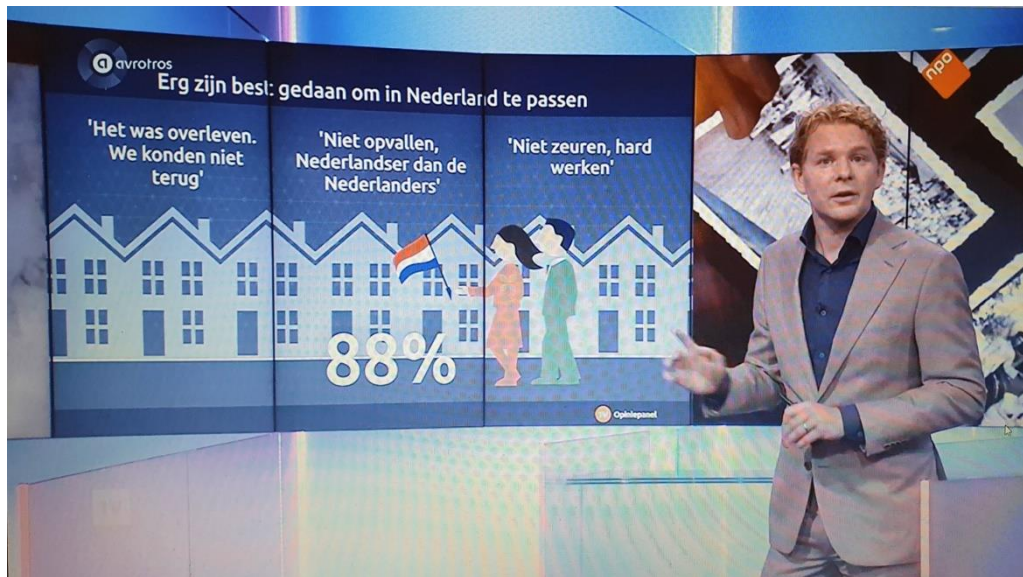
Indische miskening

Heel interessant zijn ook de uitzendingen van Een¹⁹⁷ Vandaag¹⁹⁸ waarin Indische Nederlanders uitgebreid zijn geïnterviewd en een opiniepanel is gehouden. Daaruit blijkt dat Indische Nederlanders zich miskend voelen omdat er weinig aandacht is voor de Indië-herdenking en de ontvangst die ze (niet) kregen in Nederland (zie screenshots hieronder).

¹⁹⁷ https://www.npostart.nl/eenvandaag/14-08-2020/AT_2144970 (vanaf minuut 06:00)

¹⁹⁸ https://www.npostart.nl/eenvandaag/15-08-2020/AT_2144971 (vanaf minuut 07:37)

Rocky Tuhuteru zegt daar het volgende over in de studio:

'Je dubbel moeten bewijzen. Ja, een pijnlijke constatering. Zo was het 60 jaar geleden. Men wilde niet opvallen, de ander niet tot last zijn. Er is nog steeds een vage verlegenheid. Als ze een probleem hebben, ach Soeda...Je profileren als de witte Nederlander. Dat was in de koloniale tijd de norm he. Je moest maar zo wit mogelijk zijn.'

Indonesische perspectief

Het Indonesische perspectief op het koloniale verleden kwam relatief het minste aan bod. Hier bij een NOS-item¹⁹⁹ over 17 augustus, de dag van de onafhankelijkheid van de republiek Indonesië, tegen het einde van het journaal. Daar zegt de 'nationalistische feminist' Truus Sojourno o.m het volgende over de Nederlanders: 'Ze dachten toen onafhankelijkheid kan me niks schelen. Indonesië is van mij.' En bij een Nieuwsuur-uitzending²⁰⁰ over de Nederlandse documentaire 'Ze Noemen me Baboe', hoor je een Indonesische bediende, die als volgt reageert op het nieuws dat Nederland is bezet door Duitsland: 'Indonesië is al 300 jaar bezet.'

5.4 Srebrenica: ontkenning van Nederlandse verantwoordelijkheid en schaamte

Over een andere pijnlijke episode in de Nederlandse geschiedenis, de genocide in Srebrenica, is er in het kader van dit onderzoek al vorig jaar een artikel bij Nieuw Wij²⁰¹ en Republiek Allochtonië²⁰² verschenen. Toen werd al genoteerd dat er over de Nederlandse verantwoordelijkheid nogal uiteenlopende ideeën circuleren. Van ontkenning en trots met de veteranen, tot verdriet en schaamte. Na de publicatie van dat artikel op 4 juli, zijn er nog acht berichten en reportages verschenen. En in die berichtgeving waren al die bovengenoemde emoties weer gerepresenteerd.

Kritische uitzendingen van NOS, EenVandaag en Nieuwsuur

¹⁹⁹ https://www.npostart.nl/nos-journaal/17-08-2020/POW_04508394 (vanaf minuut 21:56)

²⁰⁰ https://www.npostart.nl/nieuwsuur/28-06-2020/VPWON_1310841 (vanaf minuut 15:00)

²⁰¹ <https://www.nieuwwij.nl/media/muslims-op-tv-het-ongemak-van-srebrenica/>

²⁰² <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/muslims-op-tv-het-ongemakvan-srebrenica>

Zo zien we een afgemeten bijdrage van de premier Mark Rutte bij de online-herdenking: 'your loved ones could not be protected' (zie screenshots hieronder).²⁰³

Dion van den Berg van de vredesorganisatie Pax, die vanuit de studio meekeek, vond dat teleurstellend: *'Ik had gehoopt dat Rutte meer ook de Nederlandse verantwoordelijkheid benoemd zou hebben en dan ook excuses aan zou hebben verbonden, dat zou veel beter zijn geweest voor het helingsproces.'*

Daarna volgt een indrukwekkende reportage van de ex-Dutchbatter Ray Braat en de overlevende en nabestaande Alma Mustafic, die samen werken aan een theatervoorstelling over de genocide en hoe ze daar mee zijn omgegaan. Terug in de studio reageert Van den Berg nog op het verzoek van schadevergoeding voor getraumatiseerde Dutchbatters.

²⁰³ https://www.npostart.nl/eenvandaag/11-07-2020/AT_2143598 (vanaf 06:20)

Het lijkt mij belangrijk dat er eerst excuses komen voor de directe nabestaanden en daarna de Dutchbatters. In die volgorde.'

Een zeer sterke uitzending waar bijna alle facetten van de pijnlijke geschiedenis worden behandeld. Dat is ook het geval bij het NOS journaal van 11 juli.²⁰⁴ Het is ten eerste de opening van het nieuwsbulletin en er wordt ruim aandacht geschonken, o.a. voor de persoonlijke band die ex-Dutchbatter Serge Janssen had ontwikkeld met Esmir, een jongen van 19 die ook werd vermoord (zie screenshot hieronder).

Janssen: 'Dat was Esmir. Die kwam altijd bij ons aan het hek. En daar hadden we gewoon gesprekken over vrouwen, over de oorlog in Bosnië, over thuis, over allerlei dingen. Min of meer blijkt dat ik hem indertijd had beloofd de foto zou brengen en eigenlijk wil ik dat nou mooi afsluiten, om die moeder heel blij te kunnen maken. Want het is toch het enige wat ze nog heeft.'

Ook de uitzending van Nieuwsuur²⁰⁵ over Hasan Nuhanovic 'de tolk van Srebrenica' is een kritische herinnering op het kwalijke Nederlandse handelen, waardoor Nuhanovic zijn vader, moeder en broer verloor, en waar de Nederlandse staat in 2013 ook voor verantwoordelijk is gesteld.

De blik van de media (behalve bij Goedemorgen Nederland) over Srebrenica is kritischer dan over het koloniale verleden in Nederlands-Indië en Indonesië. Daar dient nog een slag gemaakt worden, vooral bij het Indonesische perspectief op het Nederlandse koloniale verleden.

5.5 Wie maakte het nieuws over 'onze moslimgeschiedenis'?

In tabel 15 is het aandeel van mensen met een mogelijke moslimachtergrond in de berichtgeving over 'onze moslimgeschiedenis' weergegeven. Het valt weer op dat de betrokkenheid van journalisten met een mogelijke moslimachtergrond uiterst miniem is, zoals bij de vorige hoofdstukken. De moslimbetrokkenheid als expert en vox pop is groter. Goedemorgen Nederland heeft hier 'de slechtste' representatiecijfers. Het is ook het programma, waar over 'onze geschiedenis' het emotioneelst werd bericht. Bij alle andere programma's waar de representatiecijfers hoger lagen, was de berichtgeving over 'onze geschiedenis' kritischer.

²⁰⁴ (https://www.npostart.nl/nos-journaal/11-07-2020/POW_04508529 (vanaf minuut 00:00))

²⁰⁵ (https://www.npostart.nl/nieuwsuur/10-07-2020/VPWON_1310853 (vanaf minuut 21:28))

TABEL 15: Wie maakt het nieuws?

Goedemorgen Nederland	EenVandaag	NOS	Nieuwsuur	Op1
Niet-islamitische journalisten: 22 = 100%	Niet-islamitische journalisten: 19 = 86,4%	Niet-islamitische journalisten: 12 = 92,3%	Niet-islamitische journalisten: 19 = 95%	Niet-islamitische journalisten: 25 = 89,3%
Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 0 = 0%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 2 = 9,1%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 1 = 7,7%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 1 = 5%	Journalisten met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 3 = 10,7%
Niet-islamitische experts, vox pop: 33 = 84,6%	Niet islamitische experts, vox pop: 26 = 81,3%	Niet-islamitische expert, vox pop: 20 = 60,6%	Niet-islamitische experts, vox pop: 23 = 69,7%	Niet-islamitische experts: 27 = 72,9%
Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 6 = 15,4%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 6 = 18,8%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 13 = 39,4%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 10 = 30,3%	Experts, vox pop met (zeer) waarschijnlijk een achtergrond in een islamitische omgeving: 10 = 27%

6.CONCLUSIE

Aan de hand van de vooropgestelde onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen komen nu de belangrijkste conclusies aan het bod.

De hoofdvraag:

Hoe worden moslims op Nederlandse TV geportretteerd?

De bijbehorende deelvragen zijn:

- a. Wat zijn de veelgebruikte woorden en beelden in de berichtgeving over moslims. In hoeverre is er sprake van eenzijdige berichtgeving als het gaat om de thema's die worden aangekaart?
- b. In hoeverre worden bekende stereotypen over moslims door de onderzochte tv-items bevestigd of juist ontkracht?
- c. Waar ligt de sympathie in de onderzochte programma's: bij moslims, bij leden van de niet-moslim meerderheidsbevolking?
- d. 1 - Zijn er mensen met een mogelijke moslimachtergrond betrokken bij de berichtgeving als presentator of redacteur?
2 - In hoeverre worden moslims en/of mensen met een mogelijke moslimachtergrond aan het woord gelaten, bijvoorbeeld als expert of als vox-pop?

De kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van 1-6-2020 t/m 31-8-2020 toont aan dat over 'de moslims' en/of 'de islam' in deze periode 'pro-divers nieuws' de hoogste frequentiepercentage had, maar over het algemeen genomen negatieve berichtgeving nog steeds dominant was, en dat bij vergelijkbaar nieuws over geweld en criminaliteit niet-islamitische (witte) groepen anders werden behandeld. Hieronder een aantal algemene uitspraken:

- In de 'pro-diverse berichtgeving' - dus in berichtgeving waar sympathie is met 'de moslims' en/of 'de islam', de discriminatie van moslims wordt aangekaart of op een cultuursensitieve manier wordt bericht – werd veelvuldig stilgestaan bij thema's als institutioneel racisme en discriminatie op de arbeidsmarkt, maar dat ging niet zonder een zeker 'wit ongemak, weerstand en stemmingmakerij' tegenover niet-witte groepen die dat aankaartten.
- Er heerst een consensus bij alle onderzochte tv-programma's over wie 'terreurdaden' plegen: individuele moslims en/of moslimgroepen. Toch heerst over de 'terreurpleger' bij NOS en Nieuwsuur een ietwat gedifferentieerder beeld: daar komen ook extreemrechtse terreurplegers meer in het vizier. Dit gezegd hebbende zijn alle tv-programma's huiveriger om 'wit geweld' in verband te brengen met terreurdaden.
- Wij-Zij denken komt in alle onderzochte tv-programma's voor, alleen zijn de negatiefste vormen daarvan, dus waarbij 'de islam' en/of 'de moslims' als onverenigbaar en bedreiging wordt gezien voor het 'vrije westen', het vaakst aanwezig bij Goedemorgen Nederland en Op1. Bij deze twee praatprogramma's worden relatief vaak ook de meest uitsluitende terminologie, zoals 'sharialand', 'mocromaffia', 'islamlover' en 'jihadbruiden' gebruikt.

- Met betrekking tot nieuws over 'criminaliteit' en 'overlast' door mensen met een mogelijke moslimachtergrond valt op dat de criminaliteit vaak wordt geculturaliseerd. Iets wat uitblijft bij 'witte criminaliteit'.
- In berichtgeving over 'onze geschiedenis' figureren 'de moslims' en/of 'de islam' vaak expliciet of impliciet als een 'bedreiging voor onze geschiedenis' (in het verlengde van het wij-zij denken) of schitteren ze juist door hun afwezigheid. Ook bijvoorbeeld in 'ons koloniale verleden' in Nederlands-Indië en/of Indonesië. De islamitisch-christelijke dimensie blijft buiten beeld in het koloniale verleden.

Al met al kan worden gezegd dat in de onderzochte TV-programma's in algemene zin 'de moslims' en/of 'de islam' vooral als een 'bedreiging', 'de ander' of 'de dader' en veel minder als bedreigde, Nederlander of slachtoffer naar voren komen. Daarover mag de bewustwording groeien en er zijn nog stappen ter verbetering te zetten. Vooral bij programma's als Goedemorgen Nederland en Op1. Niet geheel toevallig ook de programma's waar 'de moslimbetrokkenheid' als journalisten, experts of vox pop met een mogelijke moslimachtergrond het minst was in de onderzoeksperiode. Want, hoewel het niet zeker altijd het geval is, lijkt hoe hoger de 'moslimbetrokkenheid' in programma's waarin nieuws wordt gemaakt over 'de moslims' en/of 'de islam', des te minder de negatieve framing in de vorm van sensationele, wij-zij denkende, terroriserende en uit het verleden wissende berichtgeving.

Colofon

Onderzoeker en auteur:

drs. Tayfun Balçık (The Hague Peace Projects)

Aan dit project werkten mee:

drs. Ewoud Butter (Republiek Allochtonië)

drs. Theo Brand (Nieuw Wij)

Publicatie:

Maart 2021, Den Haag

Meer informatie op:

Nieuw Wij : <https://www.nieuwwij.nl/>

Republiek Allochtonië : <http://www.republiekallochtonie.nl/>